

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH

HOSPODÁRSKA A MENOVÁ ÚNIA AKO NÁSTROJ EURÓPSKEJ INTEGRÁCIE

Zborník príspevkov

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH
Právnická fakulta
ÚSTAV EURÓPSKEHO PRÁVA

HOSPODÁRSKA A MENOVÁ ÚNIA AKO NÁSTROJ EURÓPSKEJ INTEGRÁCIE

Zborník príspevkov

Košice 2008

Zborník bol vydaný v rámci riešenia grantovej úlohy VVGS 16/07-08:
„Hospodárska a menová únia ako nástroj európskej integrácie“

HOSPODÁRSKA A MENOVÁ ÚNIA AKO NÁSTROJ EURÓPSKEJ INTEGRÁCIE
Zborník príspevkov

Zostavovateľ: JUDr. Martina Jánošíková

© 2008 Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani jeho žiadnu časť nemožno reprodukovať,
ukladať do informačných systémov alebo inak rozširovať bez súhlasu majiteľov práv.

Za odbornú a jazykovú stránku tohto zborníka zodpovedajú autori jednotlivých príspevkov.
Rukopis neprešiel redakčnou ani jazykovou úpravou.

ISBN 978-80-7097-724-8

Predhovor

Pre milovníkov futbalu bolo v roku 2008 „EURO“ označením majstrovstiev Európy vo futbale. Od 1. januára 2009 však slovo „euro“ osloví oveľa širšiu skupinu obyvateľstva Slovenskej republiky, ako len milovníkov futbalu. V žiadnom prípade nie je prehnané tvrdenie, že toto slovo vstúpi do života všetkých obyvateľov. Jeho použitiu sa nebude dať vyhnúť. Spočiatku síce nebude používané automaticky, ako je tomu pri iných slovách slovenského jazyka, ale postupne nahradí v našej reči slovo „koruna“.

Táto jazyková zmena bude dôsledkom novej právnej situácie. Slovenská republika sa totiž od 1. januára 2008 stane súčasťou eurozóny, teda spoločenstva ďalších pätnástich štátov, ktoré sa vzdali svojej menovej suverenity a rozhodli sa zdieľať spoločnú menu euro.

Prvý pokus o vytvorenie menovej únie medzi európskymi štátmi môžeme nájsť už v roku 1865, kedy Francúzsko, Taliansko, Belgicko a Švajčiarsko vytvorili medzi sebou Románsku úniu (Union latine). Táto bola výsledkom snáh zmeniť monometálny systém založený na zlate na bimetálny založený na zlate a striebre. Pokus to nebol veľmi úspešný, už v roku 1865 sa štáty vrátili k monometalizmu znovu založenom na zlate.

Súčasná menová únia, ktorú zosobňuje jednotná mena euro, je ďalšou ukážkou pravdivosti tvrdenia Róberta Schumana, ktoré je obsiahnuté v jeho deklarácii z 9. mája 1950. Podľa Schumana *sa Európa nestvorí naraz, alebo podľa jediného plánu. Bude postavená prostredníctvom konkrétnych úspechov, ktoré najprv vytvoria skutočnú solidaritu.* Menová únia je po colnej únii, ktorá bola predpokladaná už pri založení Európskych spoločenstiev, a po politickej únii, o ktorej môžeme hovoriť od Maastrichtskej zmluvy, ďalším krokom k dosiahnutiu cieľov naprogramovaných v Schumanovej deklarácii.

Martina Jánošíková

Obsah

Predhovor III

**Zodpovednosť obchodných reťazcov vo vzťahoch k
dodávateľom - cesta k hospodárskej únii mimo komunitárne
právo? 1**
Kristián Csach

Kreovanie európskej menovej únie 16
Karolína Červená, Michal Hadbavný

Globalizácia a európska integrácia 28
Ján Čipkár

**Dočasné vysielanie zamestnancov v rámci poskytovania
služieb 46**
Marcel Dolobáč

**Menová únia ako predpoklad plnenia cieľov Európskeho
spoločenstva 54**
Martina Jánošíková

Vplyv komunitárneho práva na europeizáciu trestného práva.. 62
Ján Mihaľov

**Premena menovitých hodnôt vkladov a základných imaní
obchodných spoločností na euro 71**
Marián Prievozník, Karin Prievozníková

Zodpovednosť obchodných reťazcov vo vzťahoch k dodávateľom - cesta k hospodárskej únii mimo komunitárne právo?¹

JUDr. Kristián Csach, PhD. LL.M.

Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

1. Úvod.....	1
2. Zneužívanie ekonomickej závislosti vynucovaním neprimeraných podmienok	2
3. Postavenie ochrany pred neprimeranými podmienkami v súčasnom systéme súťažného práva.....	3
4. Účel, pôsobnosť a mechanizmus ochrany.....	8
5. Možnosti obchádzania právnej úpravy voľbou/aplikáciou cudzieho práva	11
6. Niektoré súkromnoprávne následky neprimeraných lauzúl	14
7. Záver.....	15

1. Úvod

Hospodárska a menová únia je chápaná ako mechanizmus či proces koordinácie hospodárskych a menových politík medzi členskými štátmi Európskej unie. Napriek (objektívnymi danosťami dnešných dní podmieneným) vysokým záujmom o menovú integráciu a zavedenie jednotnej meny, ktorému je aj v rámci právnej spisby venovaný veľký priestor, žiada sa doplniť, že hospodárska a menová únia je úniou nielen menovou, ale aj hospodárskou. Koordinácii, prípadne aj riadeniu sú tak podriadené nielen otázky menové ale aj mechanizmy hospodárskej politiky, ktorá sa mimoriadne účinne prezentuje v existencii priestoru základných ekonomických slobôd a neskreslenej hospodárskej súťaže (zjednodušene: vnútorný trh). Práve existencia vnútorného trhu je v rámci európskeho hospodársko politického vývoja podmienkou fungujúcej hospodárskej a menovej únie a ako niektorí autori poukazujú, platí to aj opačne.² Vytváranie priestoru neskreslenej súťaže sa pritom neuskutočňuje iba smerom „zhora nadol“, teda vytváraním unifikovaných úprav, ako by tomu nasvedčoval objem komunitárnych predpisov tejto oblasti, ale výnimočne aj smerom „zdola nahor“. Jeden z príkladov tákeho postupu „zdola nahor“ je legislatívna reakcia na praktiky obchodných reťazcov voči svojim dodávateľom.

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0381-07.

² Pozri príspevok v tomto zborníku JÁNOŠÍKOVÁ, M.: Menová únia ako predpoklad plnenia cieľov Európskeho spoločenstva. In: Jánošíkova, M. (zost.): *Menová únia ako nástroj európskej integrácie*. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2008, s. 56.

2. Zneužívanie ekonomickej závislosti vynucovaním neprimeraných podmienok

Účinnosťou zákona č. 172/2008 Z.z. o neprimeraných podmienkach v obchodných vzťahoch³ (skrátene ZoNP) sa na Slovensku vytvára osobitný režim ochrany podnikateľov v rámci dodávateľsko – odberateľských vzťahov. ZoNP nahrádza od 1. januára 2009 zákon č. 358/2003 Z.z. o obchodných reťazcoch a v čase jeho prijímania vyvolával nielen politické diskusie. Právny predpis z ekonomického pohľadu reaguje na tzv. monopsonistické situácie, pri ktorých silný kupujúci čelí množstvu relatívne slabých predávajúcich, a je schopný obmedzovaním svojho dopytu ovplyvniť cenu za kupovaný tovar. Monopsonistická pozícia na strane dopytu je tak zrkadlovým obrazom monopolistickej pozície na strane ponuky. Pokusy právne regulovať vznikajúcu situáciu sa datujú už od minulého storočia. V tridsiatych rokoch minulého storočia bol v USA prijatý *Robinson-Patman Act*, ktorým sa zakazovalo dodávateľom poskytovať preferenčné ceny vybraným kupujúcim.⁴ V súčasnosti sa problém trhuvo silných subjektov na strane dopytu prejavuje najpálčivejšie v prípadoch obchodných reťazcov, ktoré sa stali dominantnými distribučnými mechanizmami. Dodávatelia obchodných reťazcov sú v prípade niektorých komodít nútení s reťazcom spolupracovať, nakoľko inak by nemali k zákazníkovi vôbec prístup. Tvrdší postup voči obchodným reťazcom požaduje aj Európsky parlament, ktorý žiada vytvoriť harmonizované právne predpisy a vyzýva na preverenie dôsledkov koncentrácie maloobchodného odvetvia vo vnútornom trhu na malé podniky, dodávateľov, zamestnancov a spotrebiteľov, a tiež na zhodnotenie zneužívania kúpnej sily, ktoré môže plynúť z takejto koncentrácie, pričom žiada Komisiu, aby navrhla vhodné opatrenia vrátane nariadenia s cieľom chrániť spotrebiteľov, zamestnancov a výrobcov pred zneužívaním dominantnej pozície alebo negatívnymi dôsledkami.⁵ Otázka nákupnej sily obchodných reťazcov sa stala predmetom právnej regulácie aj v jednotlivých členských štátoch EÚ. V Anglicku sa od 17. marca 2002 aplikuje viacmenej *soft-law* úprava v tzv. kódexe správania sa (*Supermarkets Code of Practice*), vzťahujúca sa na obchodné reťazce s viac ako 8

³ Zákon č. 172/2008 Z.z. o neprimeraných podmienkach v obchodných vzťahoch a o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 30/1992 Zb. o Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komore v znení neskorších predpisov.

⁴ Uvedené podľa DOBSON, P.W., CLARKE, R., DAVIES, S. and WATERSON, M., "Buyer Power and its Impact on Competition in the Food Retail Distribution Sector of the European Union", *Journal of Industry, Competition and Trade*, 1(3), 2001, s. 249.

⁵ Písomné vyhlásenie č. 0088/2007 zo dňa 10. októbra 2007 o vyšetrení a náprave zneužitia moci veľkými supermarketmi pôsobiacimi v Európskej únii.

percentným podielom na trhu. Kódex bol vydaný vtedajším Ministerstvom pre obchod a priemysel (Department of Trade and Industry – DTI), je ale dlhodobo kritizovaný ako nedostatočný,⁶ najmä v dôsledku nedostatočného sankčného mechanizmu.⁷ Kódex upravuje praktiky, ktoré sa majú považovať za neprípustné vo vzťahu medzi dodávateľom a odberateľom. Novelizácia tohto korpusu je predmetom aktivít od r. 2004 a nezávislá Komisia pre súťaž nedávno publikovala rozsiahlu správu s návrhom zmien v kódexe.⁸ Obdobné problémy sú taktiež v centre záujmu Spolkového kartelového úradu v Nemecku.⁹ Súčasná slovenská právna úprava – zákon o neprimeraných podmienkach tak nie je prejavom národného svojrázu, ale reaguje na situáciu, ktorá je citlivo vnímaná minimálne v rámci časti sveta, ktorú označujeme ako západnú.

3. Postavenie ochrany pred neprimeranými podmienkami v súčasnom systéme súťažného práva

Zaradenie mechanizmu ochrany pred neprimeranými podmienkami prostredníctvom ZoNP do súčasného systému ochrany nie je iba riešením teoretickej otázky bez akéhokoľvek praktického dopadu. Práve naopak, ako ukážeme neskôr, vyriešenie tejto otázky predtvaruje odpovede na mnohé

⁶ Pozri napríklad zverejnenie Office of Fair Trading: *The supermarkets code of practice. Report on the review of the operation of the code of practice in the undertakings given by Tesco, Asda, Sainsbury and Safeway to the Secretary of State for Trade and Industry on 18 December 2001* z februára 2004, č. OFT697. Prístupné na: http://www.oft.gov.uk/shared_oftr/reports/consumer_protection/oft697.pdf

⁷ Monitorovanie uvedeného kódexu správania sa uskutočňuje prostredníctvom polročných správ. Spory sa riešia prostredníctvom mediácie, ktorá sa ale v zásade v praxi nevyužíva.

⁸ Pozri Záverečnú správu Komisie pre súťaž (Competition Commission) zo dňa 30. apríla 2008: *Groceries Market Investigation*. Prístupné na: http://www.competition-commission.org.uk/rep_pub/reports/2008/538grocery.htm.

⁹ Pozri napríklad správu zo zasadnutia pracovnej skupiny pre kartelové právo nemeckého Spolkového kartelového úradu (Bundeskartellamt) zo dňa 18. septembra 2008: *Nachfragemacht im Kartellrecht - Stand und Perspektiven*, s. 12/13. Správa je prístupná na internetovej stránke Spolkového kartelového úradu pod: http://www.bundeskartellamt.de/wDeutsch/download/pdf/Diskussionsbeitraege/080715_AKK-Kartellrecht.pdf.

čiastkové otázky. Okrem toho, teoretické zatriedenie napomáha jednoduchšiemu pochopeniu skúmanej problematiky.

Napriek miestami nejasnej formulácii ZoNP vychádzame z toho, že ZoNP upravuje rozsah zmluvnej slobody strán. Zasahuje tak do ich zmluvného vzťahu, keď zakazuje určité zmluvné dojednania. Formulácia niektorých ustanovení ZoNP môže vyvolávať dojem, že právny predpis zakazuje určité *konania*. Vychádzame z toho, že zakazuje určité oprávnenia jednej strany, ktoré vyplývajú z dohody, aj keď samotná dohoda nebola písomná. Zákon tak stanovuje kogentné normy pre obsah zmluvy, a nie iba pre rozsah konania jednej strany. Na aplikovanie ZoNP nie je potrebné, aby bola zmluva štandardnou, a preto bude tento mechanizmus pôsobiť aj pri zmluvách individuálne dohodnutých. Určitý rozmer štandardnosti ale bude zachovaný, nakoľko príkazy a zákazy ZoNP sa použijú vtedy, ak je medzi stranami tzv. stav ekonomickej závislosti, čo je možné opísať ako stav, v ktorom je dodávateľ konfrontovaný s rovnakými podmienkami potenciálnych odberateľov, a teda v určitej štandardnej pozícii.

Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že ochrana pred neprimeranými podmienkami v obchodných zmluvách môže byť rovnako účinne garantovaná aj prostriedkami klasického práva na ochranu hospodárskej súťaže. Skutočne, je možné sa domnievať, že ak množstvo odberateľov zosúladuje svoj postup tým spôsobom, že vyžaduje rovnaké neprijateľné podmienky voči svojim dodávateľom, potom je možné hovoriť o kartelovej dohode na strane kupujúcich. Podľa oznámenia Komisie o horizontálnej spolupráci môže spolupráca medzi konkurenčnými nákupcami vytvorením nákupnej sily značne obmedziť súťaž. Vytvorenie nákupnej sily sice môže viesť k nižším cenám pre spotrebiteľov, ale nákupná sila nemá vždy prosúťažný charakter a za istých okolností môže mať dokonca vážne negatívne dôsledky na súťaž. Nižšie nákupné náklady vyplývajúce z uplatňovania nákupnej sily nemožno vnímať ako podporujúce súťaž, pokiaľ nákupcovia majú spolu moc na trhoch predaja.¹⁰ Samotné určenie, kedy je sila nakupujúcich spoločiteľá obmedzovať aktivity na relevantnom trhu je sporné. Určité usmerenie ponúka predmetné oznámenia Komisie, podľa ktorého je vo väčšine prípadov nepravdepodobné, že by trhová sila existovala, pokiaľ je spoločný podiel zmluvných strán dohody nižší ako 15 % na trhu (trhoch) nákupu a tiež nižší ako 15 % na trhu (trhoch) predaja.¹¹ Trhový podiel prekračujúci tento limit neznamená automaticky, že spolupráca má negatívny dosah na

¹⁰ Oznámenie Komisie: Pravidlá uplatňovania článku 81 Zmluvy o založení ES na dohody o horizontálnej spolupráci. Slovenská verzia oznámenia sa nachádza v Mimoriadnom vydaní Ú.v. EÚ, kap. 8, zv. 2, s. 25 a nasl, bod 127 a nasl.

¹¹ Tamtiež, bod 130.

trh, ale vyžaduje si detailnejšie posúdenie dosahu dohody o spoločnom nákupe na trh vrátane takých faktorov, ako je koncentrácia trhu a možná protichodná sila silných dodávateľov.¹² Do určitej miery laxnejší prístup Komisie k potenciálnym porušeniam súťažného práva zo strany kupujúcich je podľa niektorých daný tým, že Komisia pri ochrane hospodárskej súťaže sleduje ultimatívny cieľ ochrany spotrebiteľa.¹³

Vynucovanie si neprimeraných podmienok od oddávateľov v stave ekonomickej závislosti má pritom bližšie k zneužívaniu dominantného postavenia. Ak by bol kupujúci sám, resp. v dominantnom postavení na relevantnom trhu, mohlo by byť takéto konanie považované za zneužitie dominantného postavenia. Zákaz zneužitia dominantného postavenia sa totiž vzťahuje aj na stranu kupujúceho, nie len na stranu predávajúceho.¹⁴ Často ale odberateľ, ktorý je obmedzovaný ZoNP, nemá dominantné postavenie. Rovnako bude porušenie hospodárskej súťaže (zneužitie dominantného postavenia) preukázateľné v zásade iba v prípade, ak je tlak na dodávateľa spojený s výzvou, resp. s uložením povinnosti, aby takéto výhody neposkytoval iným, konkurujúcim odberateľom.¹⁵ Komisia dodáva, že na účinné apliko-

¹² Tamtiež, bod 131.

¹³ Pozri napríklad správu zo zasadnutia pracovnej skupiny pre kartelové právo nemeckého Spolkového kartelového úradu zo dňa 18. septembra 2008: *Nachfragemacht im Kartellrecht - Stand und Perspektiven*, s. 12/13. Správa je prístupná na internetovej stránke Spolkového kartelového úradu pod: http://www.bundeskartellamt.de/wDeutsch/download/pdf/Diskussionsbeitraege/080715_AKK-Kartellrecht.pdf.

¹⁴ Pozri napríklad rozsudok Súdu prvého stupňa zo dňa 17. decembra 2003 vo veci T-219/99 British Airways plc proti Komisii Európskych spoločenstiev. V práve USA nedávno kulminoval dlhodobý vývoj, počas ktorého sa postupne súťažné právo začalo aplikovať aj na prípady jeho porušenia kupujúcim, teda na monopsonistické situácie. Najvyšší súd USA 20. februára 2007 rozhodol, že tzv. predatory pricing (predátorske určovanie cien, resp. dravá cenotvorba) sa vzťahuje nie len na stranu ponuky, ale aj na stranu dopytu (predatory bidding). Pozri rozhodnutie vo veci Weyerhaeuser Co. v. Ross-Simmons Hardwood Lumber Co. 127 S. Ct. 1069 (2007). K vývoju a samotnému rozhodnutiu pozri ROSENFELT, N.: The Verdict on Monopsony. In: *Loyola Consumer Law Review* [Vol. 20:3, 2008], s. 402 – 412.

¹⁵ Pozri k tomu Westerman, K. in: HIRSCH, G., MONTAG, F., SÄCKER, F.J.: *Münchener Kommentar zum Europäischen und Deutschen Wettbewerbsrecht (Kartellrecht). Band 2. Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen*. München: C.H. Beck, 2008, s. 168.

vane čl. 82 ZES na prípady zneužitia dominantného postavenia je potrebné preukázať neprímeranosť cien, čo bude v praxi mimoriadne náročné.¹⁶

Z vyššie uvedeného vyplýva, že úprava ZoNP je minimálne príbuzná právu na ochranu hospodárskej súťaže. Je teda otáznou, či komunitárna právna úprava hospodárskej súťaže pripúšťa vytvorenie vnútroštátnych pravidiel, ktoré sprisňujú úpravu hospodárskej súťaže. Podstatná časť komunitárnej primárnoprávnej úpravy ochrany hospodárskej súťaže je normovaná v ustanoveniach článkov 81 (zákaz kartelových dohôd) a 82 (zákaz zneužitia dominantného postavenia) ZES. Pri výklade predmetných ustanovení primárneho práva je potrebné zohľadniť aj právo sekundárne,¹⁷ konkrétne ustanovenie článku 3 ods. 2 veta druhá vykonávacieho nariadenia č. 1/2003 k článkom 81 a 82 ZES,¹⁸ podľa ktorého sa členským štátom umožňuje zaviesť prísnejší vnútroštátny režim na určité jednostranné činnosti podnikov, ktoré môžu ubmedziť hospodársku súťaž. Článok 82 ZES ako komunitárna právna úprava zneužitia dominantného postavenia je totiž do uvedenej miery iba úpravou minimálnou, ktorá umožňuje členským štátom upraviť prísnejšie podmienky pre posudzovanie jednostranných aktivít podnikateľov. Viaceré štáty tak aj uskutočnili.¹⁹ Najčastejším rozšírením aplikácie

¹⁶ Pozri pozíciu Komisie zachytenú v materiály OECD pod názvom: *Competition and Regulation in Agriculture. Monopsony Buying and Joint Selling. OECD Policy roundtables*. DAF/COMP (2005)44, s. 187. Materiál je prístupný pod: <http://www.oecd.org/dataoecd/7/56/35910977.pdf>.

¹⁷ Sekundárne právo Spoločenstva zahŕňa právne akty vydávané jeho orgánmi na základe a v rozsahu splnomocnenia zakladajúcich zmlúv. Pozri Klučka, J., in: KLUČKA, J., MAZÁK, J., a kol.: *Základy európskeho práva*. Bratislava: Iura Edition, 2004, s. 132.

¹⁸ Nariadenie Rady (ES) č. 1/2003 zo 16. decembra 2002 o vykonávaní pravidiel hospodárskej súťaže stanovených v článkoch 81 a 82. Slovenská verzia nariadenia sa nachádza v mimoriadnom vydaní Ú.v. EÚ, kap. 8, zv. 2, s. 205 – 229. Predmetná veta nariadenia znie: „Členským štátom sa týmto nariadením nezastraňuje prijímať a uplatňovať prísnejšie vnútroštátne právne predpisy na ich území, ktoré zakazujú alebo trestajú jednostranné konanie podnikov.“

¹⁹ V Nemecku plní úlohu, obdobnú slovenskému ZoNP primárne § 20 ods. 3 spolkového zákona proti obmedzovaniu hospodárskej súťaže (*Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen*), podľa ktorého: „*Dominantné podniky a združenia podnikov uvedené v odseku 1 (združenia podnikov, ktoré sú navzájom v súťažnom vzťahu – poznámka K. Cs.) nesmú využívať svoje postavenie na trhu na to, aby iné podniky v obchodnom styku vyzývali alebo privádzali k tomu, aby im poskytli výhody bez vecne oprávneného dôvodu. Prvá veta platí aj pre podniky a združenia podnikov uvedené v odseku 2 veta prvá (podniky alebo ich združenia, od ktorých sú malí a strední podnikatelia ako odberatelia alebo dodávatelia v takej závislosti, že že nemajú dostatočnú a primeranú*

súťažného práva je obmedzovanie tzv. relatívne silných (resp. relatívne dominantných) podnikateľov, na rozdiel od absolútne dominantných podnikateľov. Relatívna trhová sila nie je určovaná podielom podnikateľa na trhu vo vzťahu ku všetkým ostatným podnikateľom, ale iba vo vzťahu ku svojmu konkrétnemu partnerovi, keďže obmedzenia hospodárskej súťaže môžu byť spôsobované aj podnikateľmi, ktorí nemajú dominantné postavenie na relevantnom trhu.²⁰ Relatívnu trhovú silu majú aj podnikatelia, ktorých zmluvní partneri sú na spoluprácu s nimi odkázaní a nemajú možnosť ich substituovať za iných podnikateľov, prípadne iní podnikatelia by voči nim uplatňovali také isté podmienky. Úprava ZoNP je práve realizáciou možnosti uvedenej v nariadení 1/2003 a stanovením prísnejších povinností, priam až zákazov určitým odberateľom, ktorí majú relatívne dominantné postavenie na trhu. Predmetná regulácia je preto organickou súčasťou práva na ochranu hospodárskej súťaži pred jej obmedzovaním. Možno povedať, že ZoNP dopĺňa zákaz zneužitia dominantného postavenia tak, ako je upravený v článku 82 ZES.

Praktiky, ktoré sú postihované ZoNP ale môžu spĺňať taktiež podmienky generálnej klauzuly zákazu nekalosúťažného konania v zmysle § 44 ods. 1 Obchodného zákonníka.²¹ Porušenie ZoNP tak môže predstavovať aj porušenie práva proti nekalej súťaži, pričom dodajme, že existencia vnútorného trhu ako predpoklad hospodárskej a menovej únie nepredpokladá iba funkčnú existenčnú ochranu súťaže, ale pre efektívnosť svojho fungovania vyžaduje aj ochranu čistoty, férovosti súťaže. Obmedzená aktivita komitárnych orgánov ale (pravdepodobne vzhľadom na nedostatok právomoci) nevedla okrem určitých v rámci ochrany spotrebiteľa (nekalé praktiky podnikateľov a klamlivá a porovnávacia reklama) k harmonizácii práva

možnosť prejsť k inému podniku – poznámka K.Cs.) *vo vzťahu k podnikom, ktoré sú od nich závislé*“ Preklad K.Cs. K tomu pozri Markert, K. in: IMMENGA U., MESTMÄCKER, E.-J.: *Wettbewerbsrecht. Band 2. GWB Kommentar zum Deutschen Kartellrecht*. München : C.H.Beck, 2007, s. 524 – 693. V anglickom práve sa bude postupovať podľa *Enterprise Act 2002*. K tomu pozri JONES, A., SUFRIN, B.: *EC Competition Law. Text, Cases and Materials*. Third edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 1283 a nasl.

²⁰ Ku konceptu relatívnej trhovej sily podrobnejšie pozri Markert, K. in: IMMENGA U., MESTMÄCKER, E.-J.: *Wettbewerbsrecht. Band 2. GWB Kommentar zum Deutschen Kartellrecht*. München : C.H.Beck, 2007, s. 544/545.

²¹ Ustanovenie § 44 ods. 1 Obchodného zákonníka znie: „Nekalou súťažou je konanie v hospodárskej súťaži, ktoré je v rozpore s dobrými mravmi súťaže a je spôsobilé privodiť ujmu iným súťažiteľom alebo spotrebiteľom. Nekalá súťaž sa zakazuje.“

proti nekalej súťaži,²² preto sa nekalosúťažným aspektom problematiky nebudeme v príspevku zaoberať.

Vzhľadom na uvedené sa formulácia v dôvodovej správe k návrhu ZoNP, podľa ktorej je navrhovaný zákon osobitným právnym predpisom, ktorý nerieši dominantné postavenie podnikateľa na trhu, ale jeho ekonomickú závislosť na inom podnikateľovi²³ javí ako mierne zjednodušená.

4. Účel, pôsobnosť a mechanizmus ochrany

Podľa dôvodovej správy k návrhu zákona boli podnetom pre novú právnú úpravu predovšetkým dlhodobé pretrvávajúce problémy v obchodných záväzkových vzťahoch medzi prevádzkovateľmi obchodných reťazcov a ich dodávateľmi najmä v potravinárskom sektore, ktorí poukazujú na negatívne neprimerané obchodné praktiky prevádzkovateľov obchodných reťazcov pri uzatváraní zmluvy.²⁴ Nepriamym účelom úpravy je aj ochrana spotrebiteľa. Dôvodová správa ďalej poukazuje na nedostatočnú vôľu napádať praktiky obchodných reťazcov dodávateľmi potravinárskych tovarov,²⁵ čo by malo odôvodniť oprávnenosť zásahu verejnej moci do kontroly zmluvného dojednania a verejnoprávne následky právnej regulácie. Právny predpis teda nebol cielený ako univerzálna ochrana, ale ako sektorové riešenie pre potravinársky sektor. Samotný právny predpis však nie je explicitne obmedzený iba na potravinársky sektor, ale je aplikovateľný na všetky odvetvia vzťahov v distribučných sieťach. Bude sa preto vzťahovať na všetkých podnikateľov, ktorí sú vo vzťahu dodávateľ produktu a odberateľ, ktorý dodaný tovar ďalej predáva. **Dodávateľom** je podľa § 2 písmeno f ZoNP podnikateľ, ktorý dodáva tovar odberateľovi a podľa písmena g uvedeného ustanovenia je **odberateľom** podnikateľ, ktorý nakupuje tovar od dodávateľa na účely jeho ďalšieho predaja. Nie je pritom podstatné, či odberateľ (distribútor) predáva tovar ďalej konečnému spotrebiteľovi, alebo iba ďalšiemu distribútorovi. Ak predáva distribútor nadobudnutý tovar ďalšiemu odberateľovi, nadobúda v tomto vzťahu postavenie dodávateľa. Tá istá osoba tak môže byť v jednom vzťahu odberateľom a v inom vzťahu dodávateľom.

²² K problematike pozri DOLOBÁČ, M.: Právo proti nekalej súťaži v intenciách práva Európskej únie. in: HUSÁR, J. (ed.): *Právo a obchodovanie*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2008, s. 57 – 63.

²³ Pozri všeobecnú časť dôvodovej správy k vládnemu návrhu ZoNP.

²⁴ Pozri všeobecnú časť dôvodovej správy k vládnemu návrhu zákona.

²⁵ Tamtiež.

Právny predpis obmedzuje distribučnú spoločnosť tým, že jej zakazuje určité praktiky, resp. obmedzuje jej zmluvnú slobodu tým, že prehlasuje určité zmluvné klauzuly za neplatné, ak smerujú k poškodzovaniu dodávateľa.

Osobitným problémom je posudzovanie tzv. „**outsourcingu**“ resp. **spriaznených spoločností na strane odberateľa**. Mechanizmus ZoNP je vystavaný na myšlienke, že odberateľ vyžaduje od dodávateľa určité ústupky v podobe peňažných alebo nepeňažných platieb za služby, ktoré odberateľ dodávateľovi poskytuje. Zákon ale nepočíta s možnosťou, že poskytovateľ služby za protihodnotu nebude odberateľ, ale iná spoločnosť, čato prepojená na odberateľa. V skutočnosti nie je rozdiel, či sa napríklad dodávateľ zaväzuje prispieť na reklamnú kampaň, či využiť distribučnú sieť priamo odberateľovi, alebo jemu spriaznenému podnikateľovi. V súťažnom práve sa ustálilo posudzovanie, podľa ktorého sa za podnik ako adresát noriem súťažného práva považuje celá hospodárska jednotka – teda všetky spoločnosti v skupine bez ohľadu na ich prípadnú právnu samostatnosť. To napríklad znamená, že pokuta uložená jednej spoločnosti sa môže vymáhať aj od iných spoločností v rámci jedného koncernu.²⁶ Takýto pohľad je namieste aj v prípade ochrany poskytovanej ZoNP. Ak je totiž peňažné alebo nepeňažné plnenie, ktoré by bolo podľa ZoNP neprimeranou podmienkou poskytovanej za službu poskytovanú podnikateľom prepojeným na odberateľa (napríklad povinná distribúcia, resp. marketingová prezentácia dcérskou alebo materskou spoločnosťou), potom by sa táto činnosť mala priradiť odberateľovi. Pojem odberateľ je preto vhodné interpretovať široko v súlade s účelom zákona.

Právna úprava zasahuje ale iba do dodávateľsko – odberateľských vzťahov, ktorých predmetom je **dodanie tovaru**. Pojem tovar je v slovenskom právnom poriadku interpretovaný ako hnutelná hmotná vec.²⁷ Nebude preto poskytovaná ochrana takým subjektom, ktorý poskytujú služby²⁸ ale najmä sa nebude vzťahovať na obchodovanie s nehmotnými predmetmi právnych vzťahov (licencie, softvér, atď). Poskytovatelia nehmotných statkov cú tak podľa zákona odkázaní na ochranu prostredníctvom práva na ochranu hospodárskej súťaže. Do akej miery je takéto riešenie v rozpore so zákazom

²⁶ Pre bližší rozbor pozri ČERNÁ, S.: Podnik a pričítateľnosť sankcií v komunitárnom súťažnom práve. In: *Smerovanie českého a slovenského obchodného práva po vstupe do Európskej únie*. Košice, 2006, s. 31 – 38.

²⁷ Pozri § 409 ods. 1 Obchodného zákonníka.

²⁸ Žiada sa ale dodať, že je nepravdepodobné, že by boli služby poskytované „reťazovo“, teda že by odberateľ poskytoval tú istú službu ešte raz svojmu zákazníkovi.

diskriminácie a rovnakou mierou ochrany majetku a slobody podnikania nechávame na tomto mieste stranou.

Aj v prípade ZoNP dochádza k zásahu do obsahu zmluvného dojednaní v snahe korigovať procedurálnu nespravodlivosť, teda stav obmedzenej možnosti realizovať svoju zmluvnú slobodu. Podmienkou pre aplikáciu zákona, teda pre obsahovú kontrolu obchodných zmlúv je vzťah, resp. **stav ekonomickej závislosti**. Ustanovenie § 2 písmeno b) ZoNP definuje ekonomickú závislosť ako stav, keď jeden z účastníkov obchodného vzťahu uzatvorí zmluvu za preňho neprímeraných podmienok s druhým účastníkom obchodného vzťahu, *pretože jeho možnosti na uzatvorenie zmluvy s inými podnikateľmi sú obmedzené z dôvodu uplatňovania rovnakých alebo obdobných neprímeraných podmienok v obchodnom vzťahu inými podnikateľmi*. Takáto definícia pritom znamená podstatnú zmenu predchádzajúceho stavu.²⁹ Pojem „ekonomická závislosť“ nie je zvolený vhodne, nakoľko ekonomická závislosť v bežnom význame neevokuje stav, kedy je jedna strana konfrontovaná rovnakými zmluvnými podmienkami potenciálnych partnerov, ale stav, kedy je jeden subjekt závislý od iného, prípadne je na neho odkázaný,³⁰ zdá sa však, že sa pojem pridržiava anglickému pojmu „*economic dependancy*“ či nemeckému „*ökonomische Abhängigkeit*“, ktorý popisuje ten istý stav.³¹

²⁹ Podľa právnej úpravy predchodcu ZoNP, § 2 písmeno h) zákona č. 358/2003 Z.z. o obchodných reťazcoch sa ekonomickou silou rozumela „*taká pozícia prevádzkovateľa obchodného reťazca vo vzťahu k jeho dodávateľovi, na základe ktorej je dodávateľ na prevádzkovateľovi obchodného reťazca závislý, lebo nemá na relevantnom trhu možnosť ponúknuť tovar inému podnikateľovi, a preto je prevádzkovateľovi obchodného reťazca nútený poskytnúť výhodnejšie zmluvné podmienky, než aké by poskytol inému podnikateľovi*.“ K predchádzajúcej právnej úprave pozri napríklad HUSÁR, J.: Verejnoprávna regulácia obchodovania. In: HUSÁR, J. (ed.): *Právo a obchodovanie. Zborník príspevkov účastníkov vedeckej konferencie doktorandov konanej 7. júna 2007 v Košiciach*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2008, s. 110.

³⁰ Paradoxne aj zákonodarca pritom podčiarkuje vzťah závislosti (ako odkázanosti) medzi účastníkmi, keď v § 1 písmeno a) ZoNP uvádza, že zákon upravuje okrem iného aj vymedzenie neprímeraných podmienok v obchodných vzťahoch medzi dodávateľom tovaru a odberateľom tovaru, z **ktorých jeden je na druhom ekonomicky závislý**. Zvýraznenie K.Cs.

³¹ K tomu pozri Markert, K. in: IMMENGA U., MESTMÄCKER, E.-J.: *Wettbewerbsrecht. Band 2. GWB Kommentar zum Deutschen Kartellrecht*. München : C.H.Beck, 2007, s. 549 a nasl.

Na porovnanie zaujímavú prezumpciu ekonomickej závislosti obsahuje § 20 ods. 2 veta druhá nemeckého spolkového zákona proti obmedzovaniu hospodárskej súťaže (*Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen*), podľa ktorej sa predpokladá, že dodávateľ určitého produktu alebo služby je od odberateľa ekonomicke závislý, ak tento odberateľ u dodávateľa okrem v obchodnom styku obvyklých zliav z ceny alebo iných odplát pravidelne získa osobitné zvýhodnenia, ktoré sa iným odberateľom neposkytujú.

Podľa nášho názoru je jedným z cieľov zákona vrátiť cene svoj význam. Vo fungujúcom trhu má cena totiž mimoriadne účinnú signalizačnú funkciu. Predmetný zákon núti odberateľov zrušiť rôzne poplatky a všetky svoje náklady pretaviť do ceny. Cena za dodanie tovaru tak nebude iba virtuálna veličina, ku ktorej sa pripočítavajú a odpočítavajú rôzne poplatky, ale bude predstavovať skutočnú hodnotu (v zmysle odplaty) za určitý balík služieb.

5. Možnosti obchádzania právnej úpravy voľbou/aplikáciou cudzieho práva

Mediálne reakcie po prijatí ZoNP neboli iba pozitívne, ale časť publicisistiky poukazovala na údajnú prax, či budúce možnosti obchádzať ZoNP tým, že zmluva zakladajúca dodávateľsko – odberateľský vzťah sa bude riadiť právom takého štátu, kde podobná ochrana nie je dodávateľom poskytovaná.³² Ako to pri právnych otázkach býva, situácia je zložitejšia, ako sa môže publicistickému oku zdať.

Ak by sme považovali reguláciu ochrany pred neprimeranými podmienkami v obchodných vzťahoch podľa ZoNP za úpravu zmluvného práva (kogentné normy upravujúce zmluvné vzťahy), museli by sme vychádzať z toho, že zmluvné strany sú v prípadoch kolzie dvoch právnych poriadkov v zmysle článku 3 dohovoru o rozhodnom práve pre záväzky zo zmlúv (dohovor Rím I)³³ alebo po nadobudnutí účinnosti nariadenia o rozhodnom práve pre záväzky zo zmlúv (nariadenie Rím I)³⁴ podľa článku 3 tohto

³² MÚČKA, F., PAŽITKOVÁ, M.: Zákon proti obchodníkom: Silné reči, deravý návrh. In: *Trend*, 3.12.2007, prístupné na: <http://www.etrend.sk/ekonomika/slovensko/biele-maso-zbrane-a-potraviny/120188.html> (stav k 15.8.2008)

³³ Dohovor o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (Rím I). Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 474/2006 Z.z.

³⁴ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 zo 17. júna 2008 o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (Rím I). Ú. v. EÚ L 177, 4.7.2008, s. 6 – 16. Po vstupe uvedeného nariadenia do účinnosti bude dohovor Rím I efektívne nahradený nariadením.

nariadenie oprávnené zvoliť si rozhodné právo pre ich zmluvný záväzok s cudzím prvkom. Ako sme však uviedli vyššie, úprava ZoNP nie je úpravou zmluvného práva, ale deliktuálneho, patriaceho do mechanizmu ochrany hospodárskej súťaže. Záväzok vyplývajúci z porušenia tohto zákazu má mimozmluvný charakter. Porušenie ZoNP vyvoláva mimozmluvnú zodpovednosť. To, čo vyššie pôsobilo ako záver, bude tu iba východiskom úvahy.

Rozhodné právo pre mimozmluvné záväzky sa od 11. januára 2009 určuje podľa Nariadenia Rím II,³⁵ ktoré efektívne vytláča úpravu v slovenskom zákone o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom.³⁶ Podľa recitálu 22 nariadenia Rím II sa záväzky vyplývajúce z porušenia právnych predpisov vnútroštátneho práva hospodárskej súťaže ako aj právnych predpisov hospodárskej súťaže Spoločenstva majú spravovať podľa pravidla uvedeného v článku 6 ods. 3 tohto nariadenia. To znamená, že aj v prípade vnútroštátnych predpisov na ochranu hospodárskej súťaže sa uplatní pravidlo v článku 6 ods. 3. Pojmy nekalá súťaž a hospodárska súťaž tak, ako ich vymedzuje nariadenie Rím II sú pritom pojmi práva Spoločenstva a je ich potrebné vykladať autonómne, bez ohľadu na ich možný význam vo vnútroštátnom práve. Podľa recitálu 23 uvedeného nariadenia pojem obmedzovania hospodárskej súťaže zahŕňa zákazy dohôd medzi podnikmi, rozhodnutí združení podnikov a zosúladených postupov, ktoré majú za cieľ alebo následok bránenie, obmedzovanie alebo narušanie hospodárskej súťaže v členskom štáte alebo na vnútornom trhu, ako aj zákaz zneužívania dominantného postavenia v členskom štáte alebo na vnútornom trhu, ak sú podľa článkov 81 a 82 zmluvy alebo podľa práva členského štátu takéto dohody, rozhodnutia a zosúladené postupy zakázané. Úprava ZoNP síce nemá svoj obraz v ZES, a teda na prvý pohľad nespadá do pojmu „hospodárska súťaž“ lebo nespadá do regulácie článkov 81 alebo 82, ale ako sme uviedli vyššie, je založená na koncepte ustanovenom v článku 3 ods. 2 veta druhá nariadenia,³⁷ ktoré umožňuje zaviesť prísnejší vnútroštátny režim na určité jednostranné činnosti podnikov. Uvedená úprava vlastne deklaruje

³⁵ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 z 11. júla 2007 o rozhodnom práve pre mimozmluvné záväzky (Rím II). Ú. v. EÚ L 199, 31.7.2007, s. 40 – 49.

³⁶ Zákon č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom v znení neskorších predpisov.

³⁷ Nariadenie Rady (ES) č. 1/2003 zo 16. decembra 2002 o vykonávaní pravidiel hospodárskej súťaže stanovených v článkoch 81 a 82. Slovenská verzia nariadenia sa nachádza v mimoriadnom vydaní Ú.v. EÚ, kap. 8, zv. 2, s. 205 – 229. Predmetná veta nariadenia znie: „Členským štátom sa týmto nariadením nezabraňuje prijímať a uplatňovať prísnejšie vnútroštátne právne predpisy na ich území, ktoré zakazujú alebo trestajú jednostranné konanie podnikov.“

skutočnosť, že úprava zákazu zneužitia dominantného postavenia v čl. 82 ZES je iba minimálnou úpravou (na rozdiel od úpravy zákazu kartelových dohôd, ktorý je tak minimálnou, ako aj maximálnou úpravou), ktorú môžu jednotlivé členské štáty sprísiť.³⁸ Úprava ZoNP takto nepriamo dopĺňa článok 82 ZES a preto by podľa nášho názoru mala spadať do pojmu „hospodárska súťaž“ pre účely nariadenia Rím II.

Rozhodnou kolíznou úpravou (určenie rozhodného práva) pre záväzky vyplývajúce z obmedzenia hospodárskej súťaže bude preto v prvom rade článok 6 ods. 3 písmeno a) nariadenia Rím II, podľa ktorej sa mimozmluvný záväzok vyplývajúci z obmedzenia hospodárskej súťaže spravuje *právnym poriadkom krajiny, na ktorej trhu má obmedzenie účinnok alebo by mohlo mať účinok*. Určitú modalitu a slobodu voľby práva predstavuje písmeno b) predmetného ustanovenia, podľa ktorého ak má obmedzenie účinnok alebo by mohlo mať účinok na trhu vo viac než jednej krajine, osoba žiadajúca náhradu škody, ktorá sa súdi na súde v mieste bydliska odporcu, sa môže namiesto toho rozhodnúť založiť svoj nárok na práve súdu konajúceho vo veci pod podmienkou, že trh v tomto členskom štáte je jedným z trhov, na ktorý má obmedzenie hospodárskej súťaže, z ktorého vyplýva mimozmluvný záväzok, na ktorom sa zakladá nárok, priamy a značný účinok. Ak sa osoba žiadajúca náhradu škody v súlade s uplatniteľnými pravidlami o súdnej právomoci súdi s viac ako jedným odporcom na uvedenom súde, svoj nárok môže založiť len na právnom poriadku krajiny tohto súdu, ak má obmedzenie hospodárskej súťaže, na ktorom sa zakladá nárok proti každému z týchto odporcov, priamy a značný účinok aj na trh členského štátu tohto súdu.

Bez ohľadu na to, či predmetný nárok budeme považovať ako vyplývajúci z práva nekalej súťaže alebo ochrany hospodárskej súťaži, nebudú mať strany sporu možnosť zvoliť si iné rozhodné právo podľa článku 14 nariadenia Rím II, hoci je táto možnosť inak v zásade garantovaná.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že dodávatelia a odberatelia nemôžu voľbou práva vylúčiť pôsobenie ZoNP. Aj v prípade, že sa ich zmluvný vzťah bude riadiť iným právom, tak záväzky vyplývajúce z porušenia ZoNP sa budú riadiť slovenským právom (teda ZoNP), ak sa ich dôsledky prejavia na Slovensku. Dôsledkami porušenia ZoNP je škoda, ktorá vznikla dodávateľovi. Vychádzame z toho, že škoda sa v zásade prejavuje tam, kde má dodávateľ sídlo. Preto dodávateľ, ktorý má sídlo na Slovensku je chránený pred neprimeranými zmluvnými podmienkami aj proti zahraničným subjek-

³⁸ K tomu pozri SCHOLZ, U., RIXEN, G.: Die neue europäische Kollisionsnorm für Schuldverhältnisse aus wettbewerbsbeschränkendem Verhalten. In: *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, 11/2008, s. 328.

tom a aj vtedy, ak sa dodávateľsko-odberateľský vzťah spravuje cudzím právom.

6. Niektoré súkromnoprávne následky neprimeraných lauzúl

Súkromnoprávne následky porušenia ZoNP normuje predmetný právny predpis iba okrajovo. Podľa § 3 odsek 5 ZoNP sa zakazuje dohodnúť neprimerané podmienky medzi účastníkmi obchodných vzťahov. Normy uvedené v ZoNP sú tak zákazmi v zmysle § 39 OZ, podľa ktorého je právny úkon, ktorý svojím obsahom alebo účelom odporuje zákonu alebo ho obchádza alebo sa prieči dobrým mravom postihovaný neplatnosťou. Z toho dôvodu sú neprimerané podmienky (ako oddeliteľné časti dodávateľko – odberateľskej zmluvy) **neplatnými** časťami zmluvy. Dodávateľ sa bude môcť neplatnosti dovoľávať v dvoch smeroch. V rámci defenzívneho využitia zákazu sa bude môcť úspešne brániť proti prípadnému nároku odberateľa na zaplatenie peňažného plnenia alebo poskytnutia iného plnenia majúceho základ v neprimeranej podmienke. Dodávateľ ale bude môcť aj aktívne, ofenzívne postupovať proti odberateľovi. Plnenia, ktoré poskytol na základe neplatnej zmluvnej klauzuly sú totiž plneniami na základe neplatného právneho úkonu, a tak predstavujú v zmysle § 451 ods. 2 OZ **bezdôvodné obohatenie** na strane odberateľa. Dodávateľ tak môže žiadať vrátenie takto vyplatených súm. Práve táto možnosť je pravdepodobne najefektívnejšou zbraňou v rukách dodávateľa. Dá sa totižto očakávať, že dodávateľia nebudú mať počas trvania zmluvného vzťahu záujem na trestaní svojich odberateľov (o to viac, že sú od nich ekonomicky závislý) a preto nebudú chcieť iniciovať konanie proti svojim odberateľom, ktorých by po tomto mohli stratiť.³⁹ Ale ak dodávateľ svoju spoluprácu s odberateľom končí (či už dobrovoľne, alebo po rozhodnutí odberateľa), tak mu nárok na vydanie bezdôvodného obohatenia ostáva.⁴⁰ Nepochybujeme o jeho motivácii siahnúť na tento zdroj prostriedkov. Práve tento účinok ZoNP by mohol pôsobiť preventívne a nútiť odberateľa vzdať sa výhod spojených

³⁹ Nedostatočná motivácia dodávateľov je považovaná za najväčší deficit ochranných mechanizmov v dodávateľsko-odberateľských vzťahoch. O tom pozri správu zo zasadnutia pracovnej skupiny pre kartelové právo nemeckého Spolkového kartelového úradu zo dňa 18. septembra 2008: *Nachfragemacht im Kartellrecht - Stand und Perspektiven*, s. 12/13. Správa je prístupná na internetovej stránke Spolkového kartelového úradu:

http://www.bundeskartellamt.de/wDeutsch/download/pdf/Diskussionsbeitraege/080715_AKK-Kartellrecht.pdf.

⁴⁰ Dodajme, že podľa prevládajúceho názoru sa bezdôvodné obohatenie v obchodných vzťahoch premlčí až po uplynutí štyroch rokov. Pozri nález Ústavného súdu SR zo dňa 13. decembra 2005, IV. ÚS 214/04.

s použitím neprimeraných klauzúl. Obchodný reťazec tak bude zodpovedať za dôsledky zneužívania ekonomickej závislosti.

7. Záver

Hospodárska a menová únia predpokladá existenciu funkčného vnútorného trhu, ktorého jedným zo základov je existencia neskreslenej hospodárskej súťaže. Vo veľkej miere je preto právo na ochranu pred obmedzovaním hospodárskej súťaže regulované na komunitárnej úrovni, často priamo účinnými právnymi aktmi. Tvorcovia primárneho práva však nepredvídali vývoj v rámci distribučných vzťahov, ktorý podľa súčasných názorov ohrozuje funkčnosť systému rovnako ako kartelové dohody, či zneužívanie dominantného postavenia. Sekundárne komunitárne právo však výnimočne uvoľňuje členským štátom putá pri vytváraní noriem, ktoré sprísňujú povinnosti a ukladajú prísnejšie požiadavky na jednostranné aktivity podnikateľov. V príspevku sme analyzovali nedávny počín slovenského zákonodarcu, ktorý (predpokladajme, že) inšpirovaný aktivitami ostatných členských štátov vytvoril mechanizmus ochrany pred neprimeranými podmienkami v obchodných zmluvách medzi dodávateľom a obchodným reťazcom. Na obdobnom postupe iných členských štátov vidíme, že ekonomická realita núti štáty koordinovať svoje postupy, hoci na to nemajú harmonizačný príkaz z komunitárnej úrovne. Práve naopak, využitím možnosti právotvorby dotvárajú funkčný systém, ktorý harmonicky (ak teda budú kroky zákonodarcov skutočne zosúladené) podporuje fungovanie vnútorného trhu a tým prospieva k úspechu hospodárskej a menovej únie.

Kreovanie európskej menovej únie¹

Ing. Karolína Červená

Michal Hadbavný

Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

System menového hada	18
Európsky menový systém (1978 –1999).....	18
1. Stupeň - roky 1990 – 1993.....	19
2. Stupeň – zriadenie európskeho menového inštitútu a Európskej centrálnej banky - roky 1994 - 1998	20
3. Stupeň – Neodvolateľné stanovenie výmenných kurzov - od 1. 1. 1999.....	21
Európska menová jednotka.....	22
Kurzový a intervenčný mechanizmus	23
Európsky fond pre menovú spoluprácu	24

V júni 1988 Európska rada, potvrdila cieľ postupného formovania **hospodárskej a menovej únie** a poverila výbor vedený vtedajším prezidentom Európskej komisie *Jacquom Delorsom* preskúmať a navrhnúť konkrétne kroky, ktoré by k takejto únii viedli. **Delorova správa** navrhovala, aby sa hospodárska a menová únia dosiahla v troch samostatných etapách:

- 1. etapa: liberalizácia kapitálových pohybov v rámci EÚ a zblíženie menových politik jednotlivých štátov;*
- 2. etapa: vytvorenie autority na kontrolu jednotlivých menových pohybov a zavedenie opatrení na postupné zblížovanie jednotlivých národných mien;*
- 3. etapa: neodvolateľná fixácia výmenných kurzov medzi menami zúčastnených štátov a vykonávanie menovej politiky preniesť na úroveň Európskej únie.*

V súčasnosti predstavujú menové únie najvyšší stupeň ekonomických integračných procesov. V rámci *Európskej únie* ako hospodárskeho zoskupe-

¹ Príspevok je čiastkovým výstupom riešenia grantových projektov VEGA č. 1/0325/08 – Sociokultúrne determinanty tvorby a pôsobenia práva v európskom právnom priestore a VEGA č. 1/4612/07 – Právne a ekonomické aspekty príjmov verejných rozpočtov v kontexte integrácie SR do EÚ.

nia funguje menová únia- *Európska menová únia*, ktorej cieľom je koordinovať ekonomickú politiku a umožniť zavedenie jednotnej meny *Euro*².

Pri kreovaní *menovej únie* úlohu vodcov v rámci európskych krajín môžeme pripísať *Nemecku a Francúzsku* – predovšetkým v druhej polovici 80-tych rokov 20. storočia, kedy sa prejavila snaha o začlenenie pozíčne silnej nemeckej marky. NSR pôvodne projekt menovej únie bez súčasného vytvorenia politickej únie nepodporovalo napokon prijalo návrhy Francúzska. Idea vzniku *menovej únie* hrala dôležitú úlohu v priebehu celej histórie *integračného procesu* v Európe. Rôzne formy menovej spolupráce medzi členskými štátmi EHS existovali už od začiatku 60-tych rokov 20. storočia. Až začiatkom 90-tych rokov sa však podarilo projekt budovania menovej únie implementovať do praxe. Po druhej svetovej vojne prijali krajiny s trhovou ekonomikou *Brettonwoodsky menový systém*, ktorý mal pripraviť pôdu pre medzinárodnú menovú stabilitu a nadvládu dolára. Predpokladajúc, že táto situácia ostane nezmenená, krajiny, ktoré podpísali *Rímske zmluvy*, nepokladali za potrebné zahrnúť do zmluvy konkrétnejšie formulácie o koordinácii hospodárskych a menových politík. Už v tomto období bol vytvorený výbor zaoberajúci sa menovými otázkami, ako aj výbor guvernérov centrálnych bánk, aj keď len s „podradnými funkciami“. *Brettonwoodsky menový systém* začal vykazovať známky slabosti na konci 50. rokov. Nerovnovážny hospodársky vývoj hlavne priemyselne vyspelých štátov spojený s rastom miery inflácie a nerovnováhou platobnej bilancie USA v rokoch 1960 až 1971, viedol k zrušeniu voľnej zameniteľnosti USD za zlato v rámci tzv. novej hospodárskej politiky USA. Toto jednostranné rozhodnutie v konečnom dôsledku spôsobilo rozpad *Brettonwoodského menového systému*. Odpoveďou na krízu, ktorú vyvolal rozpad systému pevných menových kurzov bola *Barreho správa* z februára 1969, kde Barre navrhol väčšiu ekonomickú koordináciu politík a užšiu menovú spoluprácu. Na samite v Haagu v decembri 1969, vlády a hlavy štátov sa rozhodli zahrnúť vytvorenie *menovej únie* medzi oficiálne ciele európskej integrácie. Odborná skupina pod vedením vtedajšieho luxemburského ministerského predsedu *Pierra Wenera* vypracovala z poverenia ministerskej rady Spoločenstva trojstupňový plán na vytvorenie hospodárskej a menovej únie v priebehu 10 rokov. Prvý stupeň *Wernerovho plánu*, ako sa táto iniciatíva začala nazývať, spočíval v povinnej koordinácii rozpočtových, monetárnych a úverových politík členských štátov. V druhej fáze malo dôjsť k založeniu spoločného systému centrálnych bánk. V nadväznosti na jednotnú menovú politiku navrhoval *Wernerov plán* i jednotnú fiškálnu politiku Spoločenstva, čím zašiel podstatne ďalej i oproti v súčasnosti realizova-

² Podmienky prijatia spoločnej meny určujú konvergenčné kritériá.

nej hospodárskej a menovej úunii. V dôsledku hospodárskej nerovnováhy, ktorá bola spôsobená rozpadom Brettonwoodskeho menového systému, ako aj v dôsledku rozdielnosti hospodárskych politík jednotlivých štátov správdzanej prvým ropným šokom 1973 a 1974, keď Dánsko, Írsko a Anglicko opustili Európske združenie voľného obchodu EZVO a pristúpili v roku 1973 do EHS, Wernerov plán nebol uvedený do praxe. Aj napriek tomu vznikla spolupráca v oblasti devízových kurzov nazvaná menový had, ktorú prijali niektoré priemyselne vyspelé štáty v Európe.

Systém menového hada

Reakciou členských štátov EHS na medzinárodnú menovú krízu bol pokus o vzájomnú stabilizáciu výmenných kurzov. *Systém menového hada* zavedený 24. apríla 1972 určil pre národné meny zúčastnených štátov prípustnú odchýlku od centrálnej parity v intervale $\pm 2,25\%$ a zároveň stanovil zavedenie *voľne pohyblivých kurzov* vo vzťahu k menám tretích štátov. Vo vzťahu ku kurzu amerického dolára sa neumožnila vyššia odchýlka ako $\pm 4,5\%$. Predpokladalo sa, že zostanú v rámci tunela s americkým dolárom, na ktorý boli viazané. Tento systém prestal fungovať po zavedení *systému voľne plávajúcich kurzov* zúčastnených štátov voči kurzu amerického dolára.

Na začiatku fungovania systému bolo zúčastnených 6 štátov – Spolková republika Nemecko, Francúzsko, Taliansko, Holandsko, Belgicko a Luxembursko. Neskôr sa viaceré štáty pripojili, vystúpili, prípadne sa opäť pripojili. Od začiatku fungovania systému až do jeho konca v ňom bola zastúpená tzv. *nemecká banková zóna*, skladajúca sa zo štátov Belgicka, Luxemburska, Holandska, Dánska a Nemeckej spolkovej republiky, ktoré mali meny naviazané na silnú nemeckú marku. Aj keď systém menového hada prispel k zvýšeniu koordinácie ekonomík participujúcich štátov, jeho mechanizmus sa ukazoval ako jednostranný a nepružný, a vo všeobecnosti možno konštatovať, že netvoril zónu menovej stability. V roku 1978 Rada EHS schválila iniciatívny návrh Jenkinsona, ktorý navrhol vytvorenie *Európskeho menového systému* ako najlepšieho prostriedku na oživenie hospodárskeho rastu a posilnenie boja s nezamestnanosťou a infláciou.

Európsky menový systém (1978 –1999)

Nový menový systém nebol novou spoločnou politikou Spoločenstva, predstavoval kombináciu komunitárnych a národných prvkov riadenia. Bol schválený na decembrovom stretnutí Rady Európskej Únie v Bruseli 1978. Do platnosti vstúpil 13. marca 1979. Aj keď v súčasnosti už Európsky me-

nový systém neexistuje, je považovaný za priameho predchodcu Európskej menovej únie. Zároveň je typickým príkladom *pohyblivého menového kurzu s fluktuáčnym pásom*. Je veľmi podobný systému založenému v roku 1944 v Bretton-Woode, ale na rozdiel od neho zahŕňa aj prvky, ktoré neskôr umožnili jeho prerod na menovú úniu. Európsky menový systém sledoval cieľ stabilizovať výmenné kurzy medzi členskými krajinami Európskej Únie. Tým napomohol rozvoju obchodných a finančných vzťahov medzi nimi.

1. Stupeň - roky 1990 – 1993

Na základe Delorsovej správy Európska rada v júni 1989 rozhodla, že prvý stupeň hospodárskej a menovej únie začne 1. júla 1990, v čase, keď došlo k zrušeniu prakticky všetkých obmedzení pohybu kapitálu medzi členskými štátmi. Zároveň bola rozšírená zodpovednosť Výboru guvernérov centrálnych bánk členských štátov. V novej situácii mu bola pridelená úloha viesť obligatórne konzultácie a zlepšiť koordináciu menových politík s cieľom dosiahnuť stabilitu cien. Na zrealizovanie menovej únie bolo nutné prepracovať Zmluvu o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva³ tak, aby sa vytvorila zodpovedajúca inštitucionálna štruktúra. Na medzivládnej konferencii v Maastrichte dňa 7. februára 1992, sa prijala revidovaná podoba zmluvy, ktorá má dve základné časti - *Zmluva o Európskej Únii* a *Zmluvu o založení Európskeho spoločenstva*. Z pohľadu menovej únie boli kľúčové protokoly ustanovujúce *Európsky menový inštitút*. V dôsledku meškania v ratifikačnom procese vstúpila do platnosti až 1. novembra 1993.

Maastrichtská zmluva tiež definovala štyri *konvergenčné kritériá*, ktoré museli štáty splniť, aby im bol umožnený vstup do menovej únie:

- *cenová stabilita* (inflácia prekračujúca max. o 1,5 % priemernú infláciu v troch štátoch s najvyššou stabilitou)
- *udržateľná finančná pozícia vlády* (deficit štátneho rozpočtu max. 3 % HDP a celkový dlh verejných financií max. 60 % HDP)
- *stabilita menového kurzu* (dodržiavanie fluktuáčneho pásma v rámci ERM aspoň 2 roky bez devalvácie voči ktorejkoľvek mene zúčastneného štátu)
- *trvalosť konvergencie* (nominálna dlhodobá úroková miera nesmie prekročiť o viac ako 2 % priemernú úrokovú mieru najviac troch členských štátov s najnižšou infláciou).

³ Rímsku zmluvu

2. Stupeň – zriadenie európskeho menového inštitútu a Európskej centrálnej banky - roky 1994 - 1998

Začiatok druhej etapy hospodárskej a menovej únie začal 1. januára 1994 zriadením *EMI*. *EMI* nezodpovedal za výkon menovej politiky v EÚ – tá zostala v rukách národných orgánov a nevykonával devízové intervencie. Jeho hlavnou úlohou bolo posilniť spoluprácu medzi centrálnymi bankami v oblasti menovej politiky a urobiť potrebné prípravy na zriadenie *Európskeho systému centrálnych bánk* v tretej etapy, aby mohla byť vykonávaná jednotná menová politika a zavedená jedna mena. V decembri 1995 *Európska rada* schválila názov európskej jednotky „euro“, ktorá sa zaviedla na začiatku tretej etapy 1. januára 1999.

Nová mena už nebola košom národných mien, ale jednotná mena. V tomto čase už bolo jasné, že nie všetky štáty *EHS* splnia konvergenčné kritéria, resp. niektoré z nich nemajú záujem participovať na menovej únii. Z tohto dôvodu bol *EMI* poverený vypracovať návrh organizácie peňažných a kurzových vzťahov medzi budúcou *eurozónou* a nezúčastnenými štátmi *EÚ*. V decembri 1996 *EMI* prezentoval *Rade* správu, ktorá sa stala základom nového mechanizmu devízových kurzov⁴. V júni 1997 *Európska rada* prijala *Pakt stability a rastu*, ktorého cieľom je zabezpečiť rozpočtovú disciplínu (iba monetárna politika prechádza do rúk nezávislej *ECB*, fiškálna politika zatiaľ ostáva v národných rukách). V tretej fáze menovej únie sú totiž štáty povinné vzdať sa nadmerných deficitov. Dňa 2. mája 1998 *Európska rada* jednomyselne rozhodla, že 11 členských štátov (Belgicko, Nemecko, Španielsko, Francúzsko, Írsko, Taliansko, Luxembursko, Holandsko, Rakúsko, Portugalsko a Fínsko) spĺňa podmienky pre prijatie jednotnej meny k 1. 1 1999, a preto sa zúčastní tretej etapy. Krajinou, ktorej sa nepodarilo splniť konvergenčné kritéria bolo Grécko. Kvôli nedôvere voči novej mene a odovzdaniu suverenity v menovej oblasti, ďalšie tri krajiny sa rozhodli nepodieľať na menovej únii. Kým Švédsko si formálne nespĺnilo kritérium dostatočne dlhej účasti v *ERM*, Veľká Británia s Dánskom si vymohli výnimku, ktorá ponecháva rozhodnutie zúčastniť sa tretej fáze menovej únie na vláde. S platnosťou od 1. júna 1998 sa vlády jedenástich členských krajín dohodli na zložení *Výkonnej rady ECB*, čo fakticky znamenalo zriadenie *ECB* a ukončenie úlohy *EMI*.

⁴ ERM II

3. Stupeň – Neodvolateľné stanovenie výmenných kurzov - od 1. 1. 1999

K 1. 1. 2001 bolo do eurozóny prijaté Grécko. Od 1. januára 2002 sa fyzicky zaviedli bankovky a mince euro do obehu ako hotovostný platobný prostriedok. Novú menu zatiaľ nezaviedli Dánsko, Veľká Británia a Švédsko. Pôvodný mechanizmus devízových kurzov ERM bol nahradený novým mechanizmom, do ktorého musí vstúpiť každý členský štát EÚ minimálne 2 roky predtým, ako sa stane členom Eurozóny. Podstatou mechanizmu je určenie fixného kurzu meny takéhoto štátu voči euru, pričom nie je dovolené, aby kurz tejto meny kolísal voči kurzu eura počas jej zotrvania v tomto mechanizme viac ako $\pm 15\%$.

Predstavitelia krajín *eurozóny*, ECB a Dánska, dosiaľ jedinej krajiny v predvstupovom mechanizme *ERM2* v júni 2004 schválili žiadosť Estónska, Litvy a Slovinska na vstup do systému. Od 1. januára 1999 bola formálne vytvorená hospodárska a menová únia, ktorej členmi sa stalo 11 členských štátov. Pred bránami menovej únie ostali Dánsko, Švédsko, Veľká Británia a Grécko. Dánsko a Veľká Británia síce spĺňali konvergenčné kritériá, avšak už v čase podpísania *Maastrichtskej zmluvy* si vymohli výnimku. Proti vstupu do menovej únie v týchto štátoch bola aj verejnosť. Švédsko nevstúpilo do menovej únie na základe rozhodnutia parlamentu z decembra 1997, ktorý sa vyslovil proti vstupu krajiny do integračného zoskupenia. Okrem toho, Švédsko nespĺnilo konvergenčné kritériá, týkajúce sa stability devízového kurzu a nezávislosti centrálnej banky. Najväčšie problémy s plnením náročných kritérií malo Grécko a z toho dôvodu nemohlo vstúpiť do menovej únie od januára 1999. Kritériá sa mu podarilo splniť a od 1. januára 2001 sa stalo dvanástym členom Eurozóny. Od formálneho vzniku menovej únie sa medzitým uskutočnili referendá o vstupe do Eurozóny v oboch Škandinávskych štátoch, pričom obe skončili porážkou *eura*. Dánska verejnosť odmietla vstup svojej krajiny do Eurozóny v roku 2000 a občania Švédska odmietli spoločnú menu v roku 2002. Vzhľadom na negatívny postoj verejnosti v Dánsku a Švédsku je viac než pravdepodobné, že aj tieto štáty začnú na svojom území používať euro až koncom tohto, prípadne začiatkom budúceho desaťročia. So zavedením jednotnej meny, aj napriek masívnej informačnej kampani inštitúcií EÚ, nesúhlasila značná časť európskej verejnosti⁵ aj z „patriotických“ dôvodov, z ktorých pramenila neochota vzdať sa dlhoročne zaužívanej domácej meny. Túto skutočnosť potvrdzuje aj zistenie, že veľké množstvo francúzskych spotrebiteľov si aj niekoľko rokov po zavedení eura do praxe, prepo-

⁵ Mnohí spotrebiteľia spoločnú menu vinia z nárastu cien tovarov každodennej potreby, aj keď štatistiky tento fakt často popierajú.

čítava ceny tovarov do bývalej meny. Zaujímavé je stanovisko Veľkej Británie, ktorá by z ekonomického hľadiska určite nemala žiaden problém so zavedením používania eura na svojom území. Vláda Veľkej Británie sa vyjadrila, že vstup do menovej únie v januári 1999 nie je v súlade s jej ekonomickými záujmami. Postoj obyvateľstva k zavedeniu eura je tiež negatívny. Vláda Veľkej Británie sa rozhodla, že pravidelne bude vyhodnocovať ekonomickú (ne)výhodnosť vstupu do menovej únie.⁶ Vyhlásenie referenda o vstupe do Eurozóny je podmienené uspokojujúcimi výsledkami testov. Ak sa nakoniec rozhodne vstúpiť, bude musieť zvýšiť samostatnosť svojej centrálnej banky a dva roky pred vstupom do Eurozóny sa stať členom ERM II.

Európska menová jednotka

Najhlavnejším prínosom *Európskeho menového systému* bolo vytvorenie **ECU**, tzv. európskej menovej jednotky. Jednalo sa o kôš mien vtedajších deviatich členských krajín Európskeho spoločenstva. Hodnota **1 ECU** bola schválená na bruselskom summite v roku 1978 na základe viacerých ukazovateľov, z ktorých najdôležitejšími boli hrubý domáci produkt členov a ich podiel na intrakomunitárnom obchode. Pôvodné zloženie ECU bolo dohodnuté nasledovne:

1 ECU = 0,828 nem. mariek + 1,15 fr. frankov + 0,0885 brit. libier + 109 tal. lír + 0,286 hol. guldenov + 3,66 bel. frankov + 0,217 dán. korún + 0,00759 ír. libier + 0,14 lux. frankov

Treba zdôrazniť, že na rozdiel od druhého prvku EMS⁷ participácia v ECU bola pre jednotlivé členské krajiny EÚ povinná. To bolo spolu s možnosťou úpravy podielov jednotlivých mien v ECU rozhodujúcim faktorom stability systému.

Podiely jednotlivých mien v ECU mohli byť upravené dvomi spôsobmi:

- 1. Každých päť rokov na základe kritérií dohodnutých v Bruseli (1978), pričom posledná úprava sa konala v roku 1989. Z tohto dôvodu nikdy nepatrili do ECU rakúsky šiling, švédsko koruna ani fínska marka.*

⁶ Na základe ekonomických testov - nepoškodenie Londýna ako najväčšieho finančného centra v Európe po prechode na euro, test udržateľnej konvergenencie a flexibility, skúma sa vplyv zavedenia eura na investičnú atraktivnosť krajiny a tiež príspevok tohto kroku k zvýšeniu hospodárskeho rastu a tvorbe pracovných miest.

⁷ Kurzového a intervenčného mechanizmu.

2. Na žiadosť členskej krajiny, ak kedykoľvek medzi dvomi plánovanými úpravami sa vyskytli skutočnosti, ktoré zmenili hodnotu meny o viac ako 25% vzhľadom k jej hodnote pri poslednej revízii.

ECU stalo stabilnejším - od roku 1989 až do jeho nahradenia eurom v roku 1999 sa jeho hodnota vypočítavala nasledovne:

$1 \text{ ECU} = 0,6242 \text{ nem. mariek} + 1,332 \text{ fr. frankov} + 0,08784 \text{ brit. libier} + 151,8 \text{ tal. lír} + 0,2198 \text{ hol. guldenov} + 3,431 \text{ bel. a lux. frankov} + 0,1976 \text{ dán. korún} + 0,008552 \text{ ír. libier} + 1,44 \text{ gr. drachiem} + 6,885 \text{ šp. pesiet} + 1,393 \text{ port. eskúd.}$

Na základe daných podielov jednotlivých mien sa každý deň počítal aktuálne platný kurz daných mien vo vzťahu k euru a medzi sebou samými.

ECU plnilo 4 základné funkcie:

- rezervná jednotka a platobný prostriedok medzi menovými inštitúciami Európskej Únie
- menovateľ kreditných operácií EÚ
- referenčná jednotka pre stanovenie devízových kurzov mien členských štátov EÚ
- referenčná jednotka ukazovateľ a divergencie.

Kurzový a intervenčný mechanizmus

Základom *kurzového a intervenčného mechanizmu* Európskeho menového systému bolo určenie *centrálneho kurzu* meny každej členskej krajiny. Od tohto sa potom kurz každej meny mohol pohybovať v rámci *fluktuálneho pásma*, ktoré bolo stanovené na 2,25%, pre slabšie meny 6%. Táto hranica sa dočasne zmenila iba v auguste 1993 na 15%, aby pomohla prekonať špekulačné útoky voči viacerým komunitárnym menám. Mechanizmus bol založený na spolupráci centrálnych bánk pri obhajovaní kurzov jednotlivých mien. Ak sa na trhu vyskytli tendencie vedúce napríklad k *depreciácii* portugalského escuda vo vzťahu k nemeckej marke, centrálna banka Portugalska zasiahla kúpou vlastnej meny, aby tak zvýšila jej cenu a vrátila trhovú kurz späť k centrálnej parite. Súčasne Bundesbank predávala nemecké marky a sťahovala z trhu portugalské escudá. Ak tieto intervencie boli nedostatočné a trhovú kurz portugalského escuda naďalej prekračoval hornú hranicu fluktuálneho pásma, hrozilo reálne riziko vyčerpania devízových rezerv národnej banky Portugalska. Z tohto dôvodu sa vytvoril *Európsky fond pre menovú spoluprácu*, ktorý mohol poskytnúť členským štátom pôžičku devíz na pokračovanie obhajovania kurzu meny. Ak aj tento prísun

devízových prostriedkov bol nedostatočný, predpokladalo sa, že centrálny kurz meny je zle definovaný. Centrálna banka Portugalska mohla preto požiadať *Monetárnu komisiu* o devalváciu. Táto následne vypracovala správu a po jej schválení *Radou ministrov hospodárstva a financií*⁸ došlo k devalvácii.

Na rozdiel od ECU, príslušnosť ku kurzovému a intervenčnému mechanizmu nebola pre členské krajiny Európskeho spoločenstva povinná. Ako príklad môže poslúžiť britská libra, ktorá bola členom len krátko v roku 1991 a grécka drachma, ktorá nebola členom mechanizmu nikdy. Neskôr, na Rade EÚ v Madride 1989, ktorou sa schválil Delorsov plán, došlo k dohode, že meny krajín, ktoré chcú tvoriť súčasť Eurozóny, sa musia stať súčasťou tohto mechanizmu. Stabilita celého systému sa sledovala prostredníctvom série indikátorov. Najdôležitejším z nich bol tzv. *ukazovateľ divergencie*, ktorý percentuálne vyjadroval mieru priblíženia sa trhového kurzu meny k hraniciam fluktuálneho pásma. Ďalším dôležitým indikátorom bol *prah divergencie*, ktorý upozorňoval na 75-% priblíženie trhového kurzu meny k maximálnej Európskym menovým systémom povolenej hodnote. Ak sa dosiahla táto hranica, daná krajina musela začať zvažovať zmeny monetárnej a fiškálnej politiky, prípadne intervencie na trhu.

Európsky fond pre menovú spoluprácu

Každý menový systém, ktorý je založený na pevných menových kurzoch, či už s fluktuácnym pásmom alebo bez neho, potrebuje k zabezpečeniu svojho fungovania fond, ktorý v prípade problémov bude schopný poskytnúť dostatočnú likviditu. Keďže sa krajiny zaväzujú udržiavať výkyvy devízových kurzov v istých hraniciach, v prípade tlakov na ich porušenie potrebujú na obhajobu meny dostatok likvidných prostriedkov. Túto funkciu v Európskom menovom systéme plnil *Európsky fond pre menovú spoluprácu*.

Európsky fond pre menovú spoluprácu je svojou podstatou spoločným devízovým fondom. Členské krajiny doň sústredili 20% svojich zlatých a 20% svojich dolárových rezerv a taktiež určitú časť vlastných mien. Každá členská krajina mala právo čerpať z fondu úvery a použiť ich na devízovom trhu členských krajín na intervenčné účely, t.j. na udržiavanie kurzu svojej meny v určených hraniciach. V roku 1994 v rámci príprav na zavedenie Európskej menovej únie bol Európsky fond pre menovú spoluprácu nahradený Európskym menovým inštitútom. Jeho členmi boli centrálné

⁸ tzv. Ecofinom

banky členských krajín Európskej Únie. *Funkciou Európskeho menového inštitútu je predovšetkým:*

- upevnenie koordinácie monetárnych politík členských krajín s cieľom garantovať cenovú stabilitu,
- realizovať prípravné úlohy vedúce k vzniku Európskeho systému centrálnych bánk, k aplikácii jednotnej menovej politiky a k vytvoreniu spoločnej meny,
- organizovať konzultácie o témach, ktoré patria do kompetencií jednotlivých centrálnych bánk a ktoré ovplyvňujú stabilitu finančných trhov,
- vykonávať dozor nad vývojom spoločnej meny,
- prevziať ostatné úlohy Európskeho fondu pre menovú spoluprácu.

Vznik *EMÚ* znamenal na jednej strane zahájenie činnosti *Európskej centrálnej banky (ECB)* a na strane druhej zavedenie spoločnej meny Euro. K 1. januáru 1999 bolo Euro zavedené len bezhotovostnej podobe, od marca 2002 prebiehala aj emisia hotovostných bankoviek a mincí a Euro sa stalo jediným zákonným platidlom v rámci členských štátov Európskej únie, ktoré spoločnú menu prijali. Euro v hotovostnej podobe emituje ECB prostredníctvom národných centrálnych bánk. Bezhotovostné Eurá sú emitované rovnakým spôsobom ako národné meny, čiže centrálnymi a obchodnými bankami. V rokoch 1992 – 1993 nastala v EÚ menová kríza z dôvodu špekulačných útokov na ERM pôvodné fluktuálne pásmo $\pm 2,25\%$ prestalo vyhovovať potrebám jednotlivých národných mien. Preto bol v januári 1999 pôvodný ERM nahradený systémom ERM s označením II, ktorý viac vyhovoval aktuálnej situácii v EMÚ. ERM II po technickej stránke predstavuje systém fixného výmenného kurzu so stanovenou centrálnou paritou meny participujúcej v tomto systéme voči Euru a povoleným pásmom fluktuácie okolo tejto parity.⁹ Základné princípy ERM II stanovujú členským štátom - definovať centrálnu paritu svojej meny voči Euru, čo je rozdiel oproti pôvodnému ERM, kde každý členský štát mal definovaný tzv. bilaterálny kurz svojej meny voči menám všetkých zúčastnených štátov cez paritnú mriežku, dohodnuté fluktuálne pásmo, ktorého štandardné rozpätie je $\pm 15\%$ od dohodnutej centrálnej parity. Na žiadosť daného členského štátu je možné s CB dohodnúť aj užšie pásmo. V zásade je to však možné len v prípade krajiny ktorá dosahuje vyso-

⁹ tzv. soft peg kurzový režim

ký stupeň ekonomickej konvergencie so štátmi eurozóny, spoluúčasť ECB na stabilizácii vývoja kurzu danej meny voči Euru v rámci dohodnutého fluktuatívneho pásma, ako prostriedok ochrany proti špekulačným útokom na menu zúčastnenú v systéme ERM II.

Intervencie na hranici pásma by mali byť automatické a neobmedzené, ale ECB a národné centrálné banky sú oprávnené ich zastaviť, ak by mal byť ohrozený primárny cieľ ECB – cenová stabilita. Intervencie vnútri pásma zostávajú dobrovoľné, pričom ECB nie je povinná ich automaticky podporiť.

Pozitíva vyplývajúce z účasti v mechanizme ERM II sa vzťahujú najmä na skutočnosť, že mechanizmus ERM II má určitý stabilizačný potenciál.¹⁰

Účasť danej krajiny v systéme ERM II je zároveň spojený aj s niekoľkými problémami - *strata národnej suverenity v menovej oblasti, niektoré inflačné impulzy, náklady spojené so zahájením činnosti menovej únie – resp. vstupné náklady pre členské krajiny, konkrétne náklady na prebudovanie platobných a účtovných systémov bánk a iných inštitúcií, náklady na výrobu hotovostných peňazí spoločnej meny a náklady na ich výmenu za národné meny.*

Inštitucionálny a ekonomický význam ERM II spočíva v dvoch skutočnostiach; pomáha členským krajinám koordinovať a usmerňovať svoje politiky na dosiahnutie stabilného makroekonomického prostredia a podporuje štrukturálne reformy potrebné na rýchlu nominálnu a reálnu konvergenciu k prostrediu ekonomík eurozóny. Podpisom zmluvy o pristúpení sa Slovenská republika od 1. mája 2004 stala členom Európskej únie. Od 1.1.2009 sa SR stáva plnohodnotným členom Európskej menovej únie.

¹⁰ úspora transakčných nákladov eliminácia kurzového rizika, tlak na nižšie úrokové sadzby, efektívnejšia alokácia investícií, zníženie priemernej miery nezamestnanosti, posilnenie sily členských krajín únie v celosvetovom meradle, zvýšenie ekonomickej výkonnosti krajiny.

Informačné zdroje:

ČIPKÁR, J.ml.: *Globalizácia a európska integrácia*. In: Spoločenské a ľudské aspekty globalizácie, zborník vedeckých prác. Bratislava: STU, 2006. ISBN 80-227-2449-1, s. 33-38.

ČIPKÁR, J. – BAŇACKÝ, M. – ČAKOCIOVÁ, K.: *K reflexii hľadania Slovenska svojej identity v Európskych integračných procesoch*. In: Etické a filozofické aspekty práva a právnej kultúry. Košice: UPJŠ, Právnická fakulta, 2003. ISBN 80-7097-533-4, s. 159-165

GONDA, V.: *Mechanizmus menových kurzov ERM II*. In: Ekonomický časopis, 53, 2005, č.2, s. 129 – 143

PRIEVOZNÍKOVÁ, K. : *Vývinové tendencie v oblasti colného práva*. In: Humanum: Miedzynarodowe Studia Społeczno-Humanistyczne. ISSN 1898-8431, č.1,2008, s. 223-226

SIPKO, S.: *Slovensko a Európska Únia*. Bratislava: Úrad vlády SR a Slovenská obchodná a priemyselná komora, 2004.

ŠTRKOLEC, M.: *Current questions of the efficiency of public finance, financial law and tax law in the countries of Central and Eastern Europe*. In: Zborník z konferencie. Košice: UPJŠ, 2005. ISBN 80-7097-604-7, 73 s.

TREND, 5.5.2006, Trend Analyses

Stratégia vstupu SR do EMÚ, máj 2003, spoločný dokument MF SR a NBS, prístupné na www.nbs.sk

www.euroinfo.gov.sk

www.ecb.int

www.europa.eu.int

Globalizácia a európska integrácia

PhDr. Ján Čipkár, PhD

Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Proces európskej integrácie¹ sa začal ako forma pomoci, prostredníctvom ktorej sa po skončení druhej svetovej vojny mala zrekonštruovať západná Európa. Zároveň sa mali odstrániť historické príčiny konfliktu v regióne. Časom sa ES/EÚ viac otvorila a v súčasnosti dôsledky integrácie neovplyvujú iba na vnútroeurópske vzťahy, ale i na vzťahy Európy so zvyškom sveta. Ak EHS sa zameriavalo na odstránenie bariér vo vnútornom obchode, EÚ presunula pozornosť na spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku.

Európska únia vkročila v prvej dekáde nového storočia i tisícročia na novú cestu. Skupine desiatich štátov, včítane Slovenskej republiky, bolo sprístupnené členstvo v nej počínajúc májom 2004.

Problematika definovania identity Európy ostáva z rôznych príčin naďalej nejasná aj napriek tomu, že Európania sa postupne približujú k ekonomickej, menovej, sociálnej a politickej integrácii.² Ide o to, že iba málo členských štátov EÚ je kultúrne homogénnych a neexistuje nič, čo by bolo možné považovať za „európsku rasu“. Nakoniec neexistuje dominantná kultúra a väčšina Európanov si ani nechce pripustiť myšlienku, že ich identity by sa mali podriaadiť homogénizovanej eurokultúre.³

A napokon najzávažnejšou príčinou nejednoznačného chápania Európy je neistota týkajúca sa jej politických a geografických hraníc. Európa tvorí časť ázijského kontinentu. Balkán geograficky síce tvorí časť Európy, ale historicky patril k Ázii. „Či už bola kresťanská Európa, alebo či už to bude Európa menovej únie, vždy sa jedna časť Európy považuje za celok a vykazuje druhú časť do orientu pohanstva, do večnej Ázie spiatočníc. Aj keď sa menili hranice, ktoré Európa vytýčila, aby rozšírila alebo zúžila svoj vlastný kontinent, nemennou zostávala ich existencia a skutočnosť, že kráľali Európu tak, že jedných urobili Európanov a z druhých barbarov.“⁴ Aj

¹ Tento príspevok predstavuje výstup z riešenia čiastkovej úlohy grantového projektu VEGA č. 1/0325/08 – Sociokultúrne determinanty tvorby a pôsobenia práva v európskom právnom priestore.

² Pozri: McCormick, J.: *Poznávame Európsku úniu*. Bratislava 2000, s. 38.

³ Mnoho západoeurópskych krajín sa stalo cieľom masovej imigrácie – Alžírčania vo Francúzsku, Turci v Nemecku a Indovia v Británii.

⁴ Gauß Karl-Markus: *Európska abeceda*. Kalligram, Bratislava 2004, s. 47.

dnes sa deje zvláštna a záhadná vec s Európou, stále dochádza k vzájomným protikladom. „Územia, ktoré si žili od nepamäti v blaženej alebo nudnej tupej izolovanosti, sa pohltené vírom modernizmu pripájali k centru, k metropolitám; naproti tomu celé národy, ktoré vždy sídlili v Európe, sú v tom istom historickom momente vykázané z vlastného kontinentu a vyhostené ako nedozreté vo svojej európskosti do nezvratného mimoeurópskeho barbarstva“.⁵ Akoby stále existovalo delenie Európy a „tá zámožná...Európa má veľkolepú moc určovať hranicu, kde sa tá druhá (Európa – pozn. J. Č.) začína a kde sa naša ríša humanity a blahobytu, ríša humanity zrodenej v blahobyte a blahobytu chráneného mocou končí“.⁶

Aj po skončení studenej vojny dodnes pretrvávajú ťažkosti s prekonávaním vnímania politických, ekonomických a sociálnych rozdielov, ktorými sa líšili krajiny na oboch stranách železnej opony. Napriek tomu dnes možno považovať Európu za región so spoločnými záujmami a spoločnou identitou.⁷

Proces formovania európskej identity je nakoniec prejavom paradoxu: reálnej potreby európskej integrácie na jednej strane a skutočnosťou, že Európa sa konštituovala a aj v súčasnosti zostáva ako Európa národov na strane druhej. Európske zjednotenie sa uskutočňuje za pomoci národov a ich špecifik, nie proti nim. Určite táto protirečivosť sa prejavuje v podobe integrácie a separácie v súčasnej Európe, čo vyvoláva určité politické napätie medzi „Európanmi“ a „nacionalistami“, resp. eurooptimistami a euroskeptikmi.⁸

Ekonomická a sociálna integrácia, ktorá sa uskutočňuje pod hlavičkou EÚ a jej predchodcov, od začiatku päťdesiatych rokov spôsobila, že potreby a priority Európanov sa značne zblížili.⁹ Nielenže došlo k zjednoteniu, siah-

⁵ Tamtiež, s. 48.

⁶ Tamtiež. s. 49.

⁷ Pozri: McCormick, J.: *Poznávame Európsku úniu*. Bratislava 2000, s. 42.

⁸ Pozri: BRIŠKA, F.: *Problém európskej identity a európsky duch*. In: *Európa medzi identitou a integritou*. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis. Politologický zborník 2. Filozofická fakulta v Prešove, Prešovská univerzita, Prešov 2002, s. 59. – ISBN: 80-8068-110-4

⁹ Hoci západnú Európu charakterizuje vysoká miera politickej, ekonomickej a sociálnej rovnorodosti (kohézie), možno tu nájsť aj významné rozdiely, ktoré naďalej ovplyvňujú integračný proces. Predstavitelia členských štátov nie sú vždy rovnocennými partnermi: rozsah ich právomocí sa odvodzuje od rozdielnych politických a ekonomických predpokladov a rozličné ekonomické a sociálne priority ich vedú (nútia) zaujať pri rokovaniach neraz konfliktné stanoviská. Zväčša sa to dotýka ekonomicky silnejších členov EÚ. Ekonomicky

júcemu od Stredozemného mora až k polárnemu kruhu, ale aj krajiny, ktoré boli počas studenej vojny súčasťou sovietskeho bloku, sa po prvý raz v dejinách stali súčasťou veľkej Európy. A tu je aj o to zamotanejšia odpoveď, čo tvorí Európu. Určite súčasťou jej obsahu je aj zásadná redefinícia pojmu (idey) Európy.

Je všeobecne prijaté, že „adjektívum európsky nadobúda okrem geografického, historického, kultúrneho a politického vymedzenia aj určitý hodnotový postoj. Hovoríme o európskej kultúre, mentalite a pod., v súvislosti s rozširovaním európskych integračných zoskupení sme často svedkami argumentácie o spoločne zdieľaných hodnotách ako predpokladu procesu vzájomného zblížovania. Za typicky európske moderné politické hodnoty začalo byť považované rešpektovanie základných ľudských práv, politické slobody, pluralistická demokracia, právny štát, občianstvo, úsilie riešiť konflikty mierovými prostriedkami, právne a inštitucionálne garantovaná multikulturalita a pod.¹⁰

Napriek tomu je kladená otázka, „či tieto atribúty sú špecificky európske, či existuje nejaká spoločná duchovná základňa pre práve sa zjednocujúcu Európu? Nejde len o prázdnu fikciu, či zbožné želanie, alebo tento pojem v sebe zahŕňa určitú víziu, ktorej konkrétne naplnenie predstavuje konkrétnu úlohu pre súčasnú a nasledujúce generácie?“¹¹

Budúcnosť Európy sa spája s jej integračnými snahami, vychádzajúc so skúseností doterajšieho vývoja európskej integrácie. Tento vývoj bol poznamenaný etapami s rôznou intenzitou a s rôznym zameraním integrácie.¹²

slabšie a novoprijaté krajiny nebudú vzdorovať z rôznych dôvodov a v tichosti sa podriadia ostatným členom. Aj takto sa prejaví ich vďaka za prijatie do EÚ. Ale o tom sa asi nahlas nehovori.

¹⁰ Pozri: BRIŠKA, F.: Problém európskej identity a európsky duch. In: Európa medzi identitou a integritou. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešoviensis. Politologický zborník 2. Filozofická fakulta v Prešove, Prešovská univerzita, Prešov 2002, s. 58. – ISBN: 80-8068-110-4

¹¹ Tamtiež, ss. 58 – 59.

¹² V tejto súvislosti môžeme uviesť poznámku Karla-Markusa Gauža o tom, že „európska únia síce utvorila uprostred neustále prichádzajúcich barbarov kastu aprobovaných Európanov, obyvateľov Európskej únie – ale či by to bol za európsky vynález, ktorý by považoval všetkých vo vnútri pevnosti za seberovných? To, že sa aj v Európe blahobytu udržiavajú medzi národmi prastaré privilégiá a stavovské rozdiely, že sa ekonomické prednosti jedných neposkytnú druhým alebo sa nebudú využívať ako motor pre spoločný európsky vývin, bude v menovej únii spoľahlivo fungovať ako prostriedok delenia. „Jadro Európy“, ktoré sa koncipovalo ako privilegovaná Európa v privilegovaných čas-

Dá sa predpokladať, že dnešná diskusia o budúcnosti Európy je ďalšou etapou, predstavujúcou nielen kvantitatívny, ale aj kvalitatívny posun v agende a prioritách EÚ.

Jedným z rozhodujúcich prvých krokov v súčasnej diskusii o budúcnosti Európy je možné považovať prejav nemeckého ministra zahraničných vecí **Joschky Fischera**, ktorý predniesol v máji 2000 a v ňom vyzval k diskusii o tom, čo by malo byť tzv. európskou finalitou alebo podobou, ku ktorej by Únia smerovala.¹³ Dôležitým momentom bol *summit Európskej rady v Nice* v roku 2000, ktorý nielen prijal určité čiastkové inštitucionálne reformy, ale taktiež vyzval k diskusii o budúcnosti Európy. Podobne významným bol dokument *Deklarácia z Laeken*, ktorý bol prijatý na summite EÚ o rok neskôr.¹⁴ Európska komisia načrtla svoju predstavu o budúcom vývoji Únie predovšetkým v dokumente *Projekt pre Európsku úniu*.¹⁵

*Čím sú podmienené dnešné diskusie o podstate a oprávnenosti integračných procesov v Európe? Z doterajšej reflexie výskumov, zaoberajúcich sa danou problematikou, vyplýva, že príčiny intenzívnejšej diskusie o európskej integrácii môžu byť okrem iného nasledujúce: rozšírenie EÚ na východ a nedostatok demokracie a efektívnosti v rozhodovaní vo vnútri Únie, alebo taký fenomén ako je **globalizácia**.*

Význam globalizácie v diskusii o Európe vyplýva aj z *Deklarácie o budúcnosti Európskej únie*, prijatej Európskou radou, ktorá označuje globalizáciu spolu s nutnosťou demokratizácie za dve najdôležitejšie výzvy, pred ktorými stojí EÚ.¹⁶

tiach Európy, je teda praeurópskou ideou a nie je náhodné, že práve tam nachádza veľký ohlas, kde bol predtým nacionalizmus veľmi silný a kde sa dnes mimoriadne nahlas huláka pieseň o prekonaní nacionalizmu v jednej, jedinej Európe... Menová únia umožní mocným štátom, veľkému národu a jednej otčine bezohľadne obhajovať svoje nacionalistické ciele a zároveň pri tom vystupovať z pozícií lepších Európanov“ (Gauß Karl-Markus: Európska abeceda. Kalligram, Bratislava 2004, s. 50).

¹³ Pozri: Fischer, Joschka: *From Confederacy to Federation: Thoughts on the Finality of European Integration*. Berlin, 12. 5. 2000, <http://www.auswaertigesamt.de>

¹⁴ Pozri: Európska rada: *The Future of the European Union*.

¹⁵ Pozri: Európska komisia: *Communication from Commission: A Project for the European Union*, 2002, http://www.europa.eu.int/futurum/documents/offtext/com220502_en.pdf

¹⁶ Pozri: Európska rada: *The Future of European Union: Laeken Declaration*, 2001, http://www.europa.eu.int/futurum/documents/offtext/doc151201_en.htm

Z dostupnej odbornej literatúry o globalizácii vyplýva, že neexistuje žiadny konsenzus ohľadom toho, čo je to globalizácia. A to vyvoláva problém, pokiaľ by sme chceli teoretizovať o vplyve globalizácie na spoločnosť, jej subjekty a ich rozhodovanie, pretože nie je ľahké skúmať to, čo globalizácia spôsobuje, ak je obtiažne určiť samotnú jej povahu. Racionalistické prístupy vymedzujú iba predpokladanú povahu globalizácie. A naopak, konštruktivistické prístupy priamo empiricky skúmajú, čo globalizácia znamená pre určité subjekty, aktérov.

Napriek tomu, že neexistuje v európskej politike iba jediný názor na globalizáciu, ktorý by vyjadroval jej predpokladanú materiálnu a objektívnu povahu, je možné vymedziť štyri jej idey:¹⁷

1. idea globalizácie ako vonkajšieho ekonomického determinantu (globalization as external economic constraint);
2. idea globalizácie ako nie systémovo daného, ale podmieneného prvku, ktorý je pozitívnym politickým projektom (globalization as a desirable yet contingent outcome);
3. idea globalizácie ako nie systémovo daného, ale podmieneného prvku, ktorý je politickým projektom s negatívnymi dôsledkami (globalization as a contingent and undesirable outcome);
4. idea globalizácie, ktorá sa sústreďuje na jej kultúrne dôsledky a interpretuje ju ako hrozbu homogenizácie (globalization as the threat of homogenization).

Prvá idea – globalizácia ako vonkajší ekonomický determinant – býva považovaná za dominantnú. V tomto prípade globalizácia predstavuje takmer dokonalý pohyb kapitálu, ktorý so sebou prináša celý rad imperatívov pre politiku štátu (ide o štrukturálne deterministické poňatie globalizácie).¹⁸ Pritom je dôležité poznamenať, že globalizácia podľa tejto idey pôsobí ako „nevyjednávateľný“ vonkajší ekonomický faktor, čo ho odlišuje od ďalších dvoch vyššie uvedených ideí o globalizácii, ktoré ju chápu ako politickú stratégiu.

¹⁷ Pozri: Hay, Colin – Rosamond, Ben: Globalization, European Integration and the Discursive Construction of Economic Imperatives. *Journal of European Public Policy*, Vol. 9, No. 2 (2002), ss. 151 – 157.

¹⁸ Pozri: Marcussen, M.: Globalization: A Third Way Gospel that Travels World Wide. prednesené na 41. konferencii ISA, Los Angeles, marec 2000, <http://www.ciaonet.org/isa/mam01/>

Poňatie globalizácie sa odlišuje nielen medzi jednotlivými národnými politickými elitami, ale aj medzi politickými stranami v rámci jednotlivých štátov. Vo Veľkej Británii dominuje ponímanie globalizácie ako „nevyjednávateľného“ vonkajšieho ekonomického determinanta a významnú úlohu pri uplatňovaní tohto poňatia zohráva labouristická strana a jej modernizačný program „tretej cesty“ (Third Way). Vláda Tonyho Blaira však na medzinárodných fórach občas vykladá globalizáciu ako síce pozitívny, ale politický projekt, ktorý je nutné podporovať a presadzovať.

Vo Francúzsku vedľa poňatia globalizácie ako hrozby kultúrnej homogenizácie (amerikanizácie), sporej s niekoľkými antiglobalizačnými hnutiami, prevláda ponímanie globalizácie nie ako daného imperatívu, ale ako projektu, ktorý je spojený s presadzovaním partikulárnych ekonomických záujmov a s určitými negatívnymi dôsledkami. Podstatná časť francúzskej politickej elity chápe práve prehlbovanie európskej integrácie ako obranu pred negatívami globalizácie (predovšetkým prostredníctvom znovuzískania politickej kontroly, ktoré bola stratená na úrovni národného štátu).

Nemecký globalizačný diskurz predstavuje do určitej miery priesečník britského a francúzskeho prípadu. Napríklad Schröderova vláda chápe globalizáciu ako ekonomický determinant (podobne ako britskí labouristi), čo bol taktiež prístup vlády Helmuta Kohla. Zároveň však nachádza v európskej integrácii (podobne ako značná časť francúzskych politikov) spôsob, ako čeliť negatívnym dôsledkom globalizácie. Teda vidíme, že pri reflexii výskytu ideí o globalizácii v jednotlivých národných štátoch, je potrebné brať do úvahy aj politický kontext, v ktorom sa tieto idey objavujú.

Čo sa týka problematiky integrácie, hľadania jej zdrojov, identity a záujmov jednotlivých subjektov a predpokladaných výsledkov európskeho integračného procesu – toto všetko patrí do teórie európskej integrácie. V rámci nej je možné vydeliť okrem iného aj dva prístupy – racionalistický a konštruktivistický.¹⁹

Využitie tzv. konštruktivistického prístupu v európskych štúdiách nachádza svoje miesto od polovice 90. rokov 20. storočia a to najmä v oblasti teórie medzinárodných vzťahov. Konštruktivizmus predstavuje skôr metateóriu alebo sociálnu teóriu.²⁰ Odpoveď na otázku, čo sa skrýva za konštruktivis-

¹⁹ Pozri: KARLAS, J.: Globalizace, identita a evropská integrace – Evropa jako globální aktér. In: Mezinárodní vztahy, roč. 38, 2003, č. 1, s. 28.

²⁰ Pozri: Finnemore, Martha: National Interests in International Society. Ithaca, N. Y.: Cornell University Press, 1996, s. 27 a tiež: Wendt, Alexander: Social Theory of International Politics. Cambridge: Cambridge University Press, 1999, s. 7. - Cit. podľa: KARLAS, J.: Globalizace, identita a evropská integra-

tickým prístupom v analýze európskej integrácie, môžeme nájsť porovnaním tohto prístupu s racionalistickým prístupom v oblasti medzinárodnej politiky, ktorý dominoval v 80. rokoch v podobe *neorealizmu a neoliberalizmu*. A práve konštruktivismus vystupuje ako kritika tohto racionalizmu v medzinárodných vzťahoch, hoci na druhej strane, podľa mnohých autorov, oba prístupy tvoria dva základné smery teoretického bádania nielen v medzinárodných vzťahoch, ale aj v európskych štúdiách.²¹

Podľa Jána Karlasa pre základné vymedzenie rozdielu medzi racionalizmom a konštruktivismom môžeme vziať ich odlišné pohľady na charakter štruktúry medzinárodných vzťahov a ich vplyv na záujmy štátov.²² Podľa racionalizmu hlavnou črtou štruktúry medzinárodných vzťahov sú materiálne faktory, ako napr. distribúcia hospodárskych a vojenských kapacít. Ďalej je dôležité to, že z hľadiska racionalistického prístupu zmeny v štruktúre neovplyvňujú záujmy štátov, ale iba jeho jednanie. Dôvodom toho je to, že racionalistické prístupy predpokladajú danosť záujmu a identity štátu bez ohľadu na to, čo sa deje v štruktúre; záujmom štátu je získavať materiálne zdroje, ako je napr. moc, bezpečnosť alebo ekonomické statky.

Konštruktivismus sa od racionalizmu podstatne odlišuje tým, že určujúci prvok štruktúry medzinárodnej politiky považuje idey. Jeho základným predpokladom je to, že zásadnú úlohu zohrávajú tie idey, ktoré sú zdieľané a tak vytvárajú kultúru. Zdieľané idey alebo kultúra môžu existovať napr. v podobe diskurzu, identít, či noriem. Ďalej konštruktivisti tvrdia, že záujmy a identita štátu nie sú trvalé a dopredu dané, ale sú určované kultúrnymi štruktúrami, v ktorých existujú.

Teda, základom konštruktivistického pohľadu na európsku integráciu je predpoklad, že integrácia je tiež sociálnym procesom, v priebehu ktorého vznikajú určité formy politickej kultúry. V tomto prípade značný záujem z hľadiska výskumu je kladený na to, ako účasť v európskych inštitúciách pozmeňuje identity štátov a ich záujmy.²³ V duchu takéhoto ponímania EÚ

ce – Evropa jako globální aktér. In: Mezinárodní vztahy, roč. 38, 2003, č. 1, s. 30.

²¹ Pozri napr.: Pollack, Mark: *International Relations Theory and European Integration*. EUI Working Papers, No 55, European University Institute, 2000.

²² V tomto prípade sa Ján Karlas opiera o: Checkel, Jeffrey: *The Constructivist Turn in International Relations*. *World Politics*, Vol. 50, No. 2 (1998), ss. 325-326 a tiež o vyššie citované dielo: Finnemore, Martha, kapitola 1 a o cit. dielo: Wendt Alexander, kapitola 1.

²³ Pozri: Checkel, Jeffrey: *Social Konstruktion and Integration*. *Journal of European Public Policy*. Vol. 6. No. 4 (1999), s. 545 – 560.

nemusi byť chápaná iba ako určitý režim politickej spolupráce a spolurozhodovania, ale tiež ako inštitúcia založená na politickom spoločenstve európskych štátov, je založená na zdieľaných normách a na kolektívnej identite.

Jednou z dôležitých otázok spätých s konštruktivistickým výskumom je otázka, či existuje kolektívna európska identita a či sa integračný proces premieňa do jednotlivých národných identít alebo či oboje môže existovať súčasne.²⁴

Za posledných pätnásť rokov sa európske štáty sústredili na prehĺbenie ekonomickej integrácie, avšak v súčasnosti sa do popredia ich integračného úsilia dostáva snaha riešiť politické a inštitucionálne usporiadanie integračného projektu. Teda, nejde iba o vnútornú premenu obsahu diskusií o inštitucionálnej reforme, ale do určitej miery je možné hovoriť o posune v agende EÚ ako takej.

V tejto súvislosti vzniká ďalší problém, zasluhujúci si patričnú pozornosť v reflexii európskeho integračného procesu: a to - akú úlohu zohráva globalizácia v procese usilujúcom o definovanie a reformu politickej architektúry EÚ?

Existuje celý rad prác, ktoré sa pokúsili podať teoretické vysvetlenie vzťahu medzi globalizáciou a európskou integráciou. Tu je možné zaradiť aj tzv. racionalistický smer v európskych štúdiách,²⁵ do ktorého patrí aj liberálne *intergovernmentalistická teória* vypracovaná *Andrewom Moravcsikom* na začiatku 90. rokov 20. minulého storočia.²⁶

Základom liberálneho intergovernmentalizmu je predpoklad, že ciele štátov v európskom integračnom procese sú dané záujmami ekonomických subjektov existujúcich vo vnútri týchto štátov. Prístupy jednotlivých štátov k európskej integrácii sú určované mierou prepojenia medzi národnými ekonomikami (interdependence) a snahou národných vlád vyhovieť záujmom domácich ekonomických subjektov, ktorým ekonomická integrácia

²⁴ Pozri: Christiansen, Thomas et.al.: The Social Construction of Europe. Journal of European Public Policy, Vol. 6, No 4 (1999), s. 540.

²⁵ Pozri napr. Moravcsik, Andrew: The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht. Ithaca: Cornell University Press, 1998.

²⁶ Moravcsik, A.: Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach. Journal of Common Market Studies, Vol. 31, No. 4 (1993), s. 473 – 524.

prináša vyššie výnosy z podnikania.²⁷ V tejto súvislosti rozhodnutie o vzniku jednotného európskeho trhu v druhej polovici 80. rokov minulého storočia je možné interpretovať ako dôsledok narastajúceho počtu v Európe sídliacich nadnárodných firiem a ich úsilia o globálnu konkurencioschopnosť.²⁸

Ďalší príklad o vplyve globalizácie na prehĺbovanie európskej integrácie predstavujú *John Zysman* a *Wayne Sanholtz*,²⁹ ktorí zastávajú stanovisko, že integráciu podporujúce ekonomické sektory vytvorili nadnárodnú koalíciu, ktorá pôsobila v interakcii s Európskou komisiou ako nadnárodným orgánom.

K záveru, žeby globalizácia mala byť študovaná ako diskurz, a nie ako „objektívne toky informácií, kapitálu, tovaru a služieb cez hranice“, prichádza *Martin Marcussen*.³⁰

Základom konštruktivistického pohľadu na globalizáciu v podobe, v akej je predložená v teórii *Bena Rosamonda*,³¹ je to, že globalizácia nie je chápaná ako určitá materiálna štruktúra (alebo presnejšie povedané ako určitá štruktúra medzinárodnej ekonomiky), ale ako štruktúra ideí. Toto ponímanie odráža základný konštruktivistický predpoklad, že konanie aktérov nie je dané spoločenskou realitou ako takou, ale tým, ako aktéri túto realitu chápu. Pre konštruktivizmus nie je teda dôležité študovať medzinárodnú ekonomiku a upresňovať, aké zmeny v nej globalizácia vyvoláva, ale zaujíma sa o to, aké idey o globalizácii majú aktéri. Rosamond nechápe preto globalizáciu v súvislosti s európskou integráciou ako nejakú materiálne danú realitu, ktorá zvonku ovplyvňuje jednanie aktérov podieľajúcich sa na integrácii, ale nahliada na globalizáciu ako na sociálne konštruovaný pozna-

²⁷ Pozri: Červená, K.: Globalizácia a medzinárodné podnikanie. In: Trvalo udržateľný rozvoj a globalizácia: zborník vedeckých prác, Bratislava: Slovenská technická univerzita v Bratislave Stavebná fakulta, 2007, s. 33-38.

²⁸ Pozri napr. Moravcsik, Andrew: The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht. Ithaca: Cornell University Press, 1998, s. 318.

²⁹ Sandholtz, Wayne – Zysman, John: 1992: Recasting the European Bargain. World Politics, Vol. 42, No. 3 (1989), s. 95 – 128.

³⁰ Pozri: Marcussen, M.: Globalization: A Third Way Gospel that Travels World Wide. prednesené na 41. konferencii ISA, Los Angeles, marec 2000, <http://www.ciaonet.org/isa/mam01/>

³¹ Rosamond, Ben: Discourses of Globalization and Social Construction of European Identities. Journal of European Public Policy, Vol. 6, No. 4 (1999), s. 653.

tok vznikajúci v rámci európskeho integračného procesu a existujúci v podobe diskurzu.

Teda, v teoretickej rovine má konštruktivizmus vplyv na ponímanie vzťahu medzi globalizáciou a záujmami aktérov. Podľa racionalizmu je stálym záujmom aktérov konať takú politiku, ktorá im prináša čo najväčší úžitok, a globalizácia alebo vonkajšie ekonomické prostredie všeobecne má vplyv iba na jednanie aktérov, ktorým sa snaží tieto záujmy realizovať. Podľa konštruktivizmu je však vplyv globalizácie v podobe ideí hlbší a priamo určuje záujmy aktérov. Základným predpokladom konštruktivizmu je to, že aktéri idey zdieľajú a zdieľané idey potom existujú v podobe diskurzu, noriem alebo identít, ktoré následne určujú záujmy aktérov.

Podľa Rosamonda globalizácia je dôležitým faktorom vzniku európskej identity, ktorá ovplyvňuje prístup aktérov pôsobiacich v európskom integračnom procese. V tejto súvislosti identita sa chápe v podobe ideí, ktoré má určitý aktér o sebe. Zároveň je dôležité, že aktér tieto idey získava na základe vymedzenia voči „inému“. Toto „iné“ môže byť predstavené napr. iným aktérom alebo interpretáciou minulosti (či svojbytnej kultúry, tradície – J. Č.). Rosamond sa domnieva, že globalizácia chápaná ako proces prebiehajúci mimo Európy funguje ako „iné“ a vedie ku vzniku určitej kolektívnej európskej identity medzi európskou politickou elitou.³² Ako príklad uvádza fakt, že dokumenty Európskej komisie ukazujú, že Komisia od konca 80. rokov minulého storočia sa snažila na pozadí vonkajšieho ekonomického kontextu konštruovať určitú formu európskej identity. Komisia postupne začala vo svojich dokumentoch hovoriť nie o národných ekonomikách, ale o existencii „európskeho ekonomického priestoru, ktorého teritoriálny rozsah zodpovedal nastávajúcim a potenciálnym hraniciam /Európskeho/ spoločenstva“.³³ Tento priestor bol konštruovaný na základe kontrastu medzi Európou ako prirodzeným a jednotným ekonomickým priestorom a vonkajšou „nie-Európou“.

Idea Európy ako priestoru, v rámci ktorého je vhodné realizovať politické (napr. regulačné) opatrenia, napomohla vzniku určitej identity politickej elity na európskej úrovni. Konštrukcia a existencia tejto identity neskôr viedli k tomu, že celý rad aktérov podporila ďalšiu integráciu na európskej

³² Rosamond, Ben: Discourses of Globalization and Social Construction of European Identities. *Journal of European Public Policy*, Vol. 6, No. 4 (1999), s. 656.

³³ Tamtiež, s. 662.

úrovni (na základe posunu lojalít a konsenzu o určitej koncepcii regionálneho priestoru).³⁴

Globalizácia tak vymedzuje Európu ako politický región a nadnárodnú európsku úroveň ako priestor pre politické riešenia. Z vyššie uvedeného vyplýva, že je možné považovať za základ Rosamondovej teórie domnienku, že konštrukcia vonkajšieho globalizujúceho sa kontextu je dôležitým faktorom vzniku určitej identity európskej politickej elity a že táto identita vymedzuje Európu i európsku rovinu politického rozhodovania ako vhodný priestor pre politické opatrenia.³⁵ Zdá sa, že záujmy a konanie aktérov ovplyvňuje existenciu sociálnych noriem. Následne, aj globalizácia môže fungovať do určitej miery v integračnej politike ako norma, ktorú je možné definovať ako „kolektívne očakávanie o náležitom správaní pre určitú identitu“, teda ako situáciu, kedy určitá zdieľaná idea vedie aktérov k tomu, že považujú určité jednanie za vhodné alebo správne, a preto konajú takým spôsobom.³⁶ Časté používanie pojmu globalizácia bez definovania jeho významu, môže naznačovať, že globalizácia získala status normy.

Rosamondov konštruktivistický pohľad na vzťah medzi globalizáciou a európskou integráciou je založený na chápaní globalizácie ako idey alebo štruktúr vytváraných týmito ideami, ktoré konštituuju záujmy a identity subjektov pôsobiacich v európskom integračnom procese. Avšak konštruktivizmus bol aj kritizovaný za to, že sa zaoberá tým, ako sociálne štruktúry ovplyvňujú subjekty - aktérov, ale už menej tým, ako aktéri vytvárajú tieto štruktúry.

Analýza vzťahu medzi globalizáciou a európskou integráciou sa podobá problematike štúdia vzťahu medzi globalizáciou a štátom. Integráciu je možné považovať z jednej strany za snahu uskutočňovať globalizáciu, ale na strane druhej je možné ju chápať ako odpoveď na proces globalizácie. Problém je o to komplikovanejší, že i v prípade, kedy má integrácia slúžiť ako stratégia voči globalizácii, môže mať za následok ďalšie prehľbovanie

³⁴ Napríklad zavedenie nadnárodnej regulácie v telekomunikačnom sektore. Podľa Rosamonda, iba existenciu európskej identity je možné vysvetliť, prečo sa táto regulácia stala predmetom európskej integrácie a nebola realizovaná podľa globálnych štandardov Svetovej obchodnej organizácie (WTO).

³⁵ Pozri: KARLAS, J.: Globalizace, identita a evropská integrace – Evropa jako globální aktér. In: Mezinárodní vztahy, roč. 38, 2003, č. 1, s. 33.

³⁶ Pozri: Katzestein, Peter. – Jepperson, Ronald, J. - Wendt, Alexander: Norms, Identity, and Culture in National Security. In: Katzestein, Peter. – Jepperson, Ronald, J. - Wendt, Alexander (eds.): The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics. New York: Columbia Press, 1996, s. 54.

globalizácie (napr. liberalizácia obchodu reagujúca na globalizáciu je vlastne ďalším posilnením globalizácie).

Martin Kelstrup rozlišuje medzi dvomi hlavnými stratégiami, ktoré EÚ uplatňuje voči globalizácii: *neoliberálna* a *sociálne-liberálna*.³⁷ Sociálne-liberálna stratégia nevedie iba k prehľbovaniu ekonomickej globalizácie v dôsledku ďalšej liberalizácie výrobných faktorov, ale taktiež ku vzniku politických mechanizmov na nadnárodnej úrovni. Základom neoliberálnej stratégie je urýchlenie pohybu výrobných faktorov (tovaru, kapitálu, služieb alebo osôb), zatiaľ čo podstatou sociálne-liberálnej koncepcie je vytváranie regulačných mechanizmov, a to nielen v oblasti ekonomických aktivít, ale aj v oblastiach sociálnej politiky, ochrany zdravia, životného prostredia či ľudských práv.

To, že globalizácia je jedným z hlavných faktorov, ktoré ovplyvňujú súčasný európsky proces, svedčia aj tri najdôležitejšie dokumenty, ktorými prispela Európska komisia do diskusie o budúcnosti Európy.³⁸ V úvode *Strategických cieľov 2000 – 2015* Komisia hovorí o mnohých výzvach, ktoré stoja pred Európou, avšak konkretizuje z nich iba jednu – globalizáciu. Aj keď sa Komisia vo svojich dokumentoch nepúšťa do hlbších definícií globalizácie, analýza diskurzu Komisie o politickom usporiadaní EÚ ukazuje, že jej ponímanie globálneho kontextu zodpovedá poňatiu globalizácie ako „vonkajšieho ekonomického determinantu“. Teda, globalizácia je chápaná ako zmena prebiehajúca v globálnom prostredí, a nie ako stratégia určitých subjektov – aktérov, či politický projekt. Takéto chápanie vyplýva zo zdôrazňovaného tvrdenia, že globálne výzvy vyžadujú globálne odpovede.³⁹

Podľa Jána Karlasa chápanie globalizácie ako vonkajšieho determinantu sa prejavuje aj vtedy, keď Komisia zdôrazňuje nevyhnutnosť tohto procesu a z neho prameniacej nutnosti prehľbovať európsku integráciu.⁴⁰

Komisia v dokumente *Projekt pre Európsku úniu* charakterizuje tri ciele: 1. vytvorenie novej ekonomickej a sociálnej agendy, 2. vybudovanie európ-

³⁷ Kelstrup, Morten: *The European Union and Globalisation: Reflections on Strategies of Individual States*. Copenhagen: CORPI, 2001

³⁸ Pozri: Európska komisia: *Strategie Objectives 2000 – 2015: Shaping the New Europe, 2000*; tiež: Európska komisia: *European Governance: A White Paper*. Brusel:CEC, 2001; tiež: Európska komisia: *Communication from the Commission: A Project for the European Union, 2002*.

³⁹ Pozri: Európska komisia: *Strategie Objectives 2000 – 2015: Shaping the New Europe, 2000*, s. 3.

⁴⁰ Pozri: KARLAS, J.: *Globalizace, identita a evropská integrace – Evropa jako globální aktér*. In: *Mezinárodní vztahy*, roč. 38, 2003, č. 1, s. 39.

skeho priestoru slobody a spravodlivosti a 3. zodpovednosť Európy ako svetovej mocnosti.⁴¹ Vo všetkých troch prípadoch vystupuje globalizácia ako imperatív pre európsku integráciu: jednotlivé štáty nemôžu ochrániť svoje hranice, zabezpečiť ekonomický rast a vykonávať efektívnu zahraničnú politiku, pretože výzvy globalizácie sú príliš rozsiahle a komplexné, je potrebná kolektívna európska akcia.⁴²

Z dokumentov je možné vyčítať predstavu globalizácie ako hrozby, ktorá sa objavuje vtedy, pokiaľ je zdôrazňované, že si Európa musí uvedomiť mnohé varovania globalizácie. V charakteristike Komisie vystupuje globalizácia aj ako príležitosť, ak sa hovorí o „plodoch globalizácie“. Zdá sa, že tieto dve interpretácie nie sú v rozpore, ak Komisia zdôrazňuje, že cieľom Európy je formovať globalizáciu tak, aby bola v súlade so záujmami spoločnosti.⁴³ Teda, globalizácia je chápaná ako proces ohrozujúci Európsku úniu a jej členské štáty, ale aj Európa (a svet) môžu ťažiť z jej pozitív, pokiaľ vykonajú potrebné reformy. Takéto ponímanie zodpovedá ideí globalizácie ako vonkajšieho ekonomického determinantu, podľa ktorého globalizácia praje pripraveným. Z týchto dôvodov je potrebné podľa Komisie vykonať reformu európskej správy.

A tak sa dostávame k tomu, že globalizácia je aj tým faktorom, ktorý napomáha vymedziť európsku identitu. Vyplýva to z toho, že Komisia vo svojich dokumentoch hovorí o Európe ako o entite, ktorá je postavená pred výzvou globalizácie. Európska identita sa formuje na kontraste dvoch súbežne skonštruovaných entít – Európy ako oblasti definovanej určitými hodnotami a globalizujúcim sa svetom ako vonkajším kontextom.⁴⁴

⁴¹ Pozri: Európska komisia: Communication from the Commission: A Project for the European Union, 2002.

⁴² Pozri: European Governance: A White Paper. Brusel:CEC, 2001, s. 3.

⁴³ Európska komisia: Strategie Objectives 2000 – 2015: Shaping the New Europe, 2000, s. 8.

⁴⁴ Bezprecedentný materiálny vzostup novej Európy do značnej miery zničil jedinečný európsky životný štýl. Niektorí Európania dokonca hovoria o strate „francúzskosti“ či „nemeckosti“ a rozmachu materializmu, ktorý stotožňujú s americkým životným štýlom. Mnohí diskutujú o opatreniach, ktoré by zachovali európske životné hodnoty, iní však doporúčajú, aby Európa prijala americké ekonomické metódy a tak dosiahla konkurencioschopnosť s americkými spoločnosťami. Jedným zo spôsobov ako oživiť európsku ekonomiku a prispôbiť ju americkému modelu, bol predaj štátnych podnikov súkromným podielnikom. V roku 1994 francúzska vláda oznámila predaj akcii automobilky Renault.

Nemôžeme si nepovšimnúť americký vplyv na novinový a televízny jazyk: európska elita sa bráni prílivu amerických filmov. Francúzsko sa vpádu anglič-

Pre Európu nebude ľahké vyhnúť sa kultúrnej uniformite, ktorá je vedľajším produktom ekonomického rastu a tesných väzieb medzi starým kontinentom a Spojenými štátmi.⁴⁵

Problematike identity sa v súčasnosti venuje značná pozornosť tak v odbornej literatúre ako aj v širokej verejnosti, predovšetkým v súvislosti s európskymi integračnými procesmi. „*Vo všeobecnosti môžeme identitu chápať ako istý spôsob nadobudnutia a interiorácie poznatkov človeka o sebe v rozličných, minulých, súčasných i potenciálnych spoločenských situáciách i vzťahoch*“.⁴⁶

Pojem identity sa neobmedzuje iba na úroveň obrazu, ktorý si o sebe utvárame, ale je úzko spojený aj s napĺňaním určitých sociálnych rolí a sebazačleňovaním do širších spoločenských kontextov (príslušnosť k väčším, či menším spoločenským celkom, napr. na základe národnej, náboženskej či regionálnej príslušnosti). V našom prípade ide o identitu na makroúrovni (identifikácia s európanstvom, ľudstvom a pod.).

Európska identita sa mnohokrát zjednodušene redukuje na súbor právno-ekonomických kritérií.⁴⁷ Avšak identitu rozširujúcej sa Európy nie je mož-

tiny bráni najenergiejšie. V roku 1994 sa dokonca konzervatívny minister kultúry pokúsil zakázať používanie angličtiny vo všetkých komerčných televíziách, čo sa považovalo za neústavné.

⁴⁵ Európania majú svoje „rýchle občerstvenia“ – reštaurácie Mc Donald’s sú bežným javom - a európska mládež obdivuje nielen americkú hudbu, filmy, televízne show, ale vytvára si ich vlastné európske verzie. Nové nachádzanie seba vedomia by malo prispieť k oslabeniu závislosti na Spojených štátoch, čo sa črtá z celého radu európskych ekonomických a zahraničnopolitických iniciatív. Významnú úlohu v tomto vývoji zohráva zjednotené Nemecko vo funkcii prostredníka, napomáhajúceho splynutiu východnej a západnej polovice európskeho kontinentu. Mnoho politikov stojacích na čele reforiem v bývalom socialistickom bloku chce dosiahnuť výhody, plynúce z rozvoja západoeurópskej ekonomiky. – Pozri bližšie: WEGS J. ROBERT – LADRECH ROBERT: *Evropa po roce 1945*. Vyšehrad, Praha 2002, ss. 338 – 339.

⁴⁶ Pozri: BRIŠKA, F.: *Problém európskej identity a európsky duch*. In: *Európa medzi identitou a integritou*. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis. Politologický zborník 2. Filozofická fakulta v Prešove, Prešovská univerzita, Prešov 2002, s. 54. – ISBN: 80-8068-110-4

⁴⁷ A tak, ako ďalej konštatuje Svetozár Krno, „*V mnohých sférach starý kontinent, zamotaný do technokratických sietí, stráca vlastný duch, invenciu, fantáziu a žriedlo nových prevratných myšlienok. Uniformné, neraz veľmi nudné zjednocovanie spôsobuje, že jednotlivé komponenty systému... majú opačné, dezintegračné tendencie... Práve byrokratické a technokraticky poňaté integrovanie oživuje predvojnový európsky nacionalizmus*“ (KRNO, S.: *Identita a*

né vymedziť bez charakteristiky okolitého sveta. Nakoniec sama je jedným z jej subsystémov, takže celosvetové zmeny sa prenášajú aj naň. Svet budovaný na dvoch póloch, sa rozpadol.

*„S pádom Berlínskeho múra padla aj geopolitická rovnováha, ktorá nebola nahradená novou, efektívnejšou a demokratickejšou... Westernové právo zobrať spravodlivosť do vlastných rúk patrí medzi privilégiá najmocnejších. Konsenzus nahradili zákonom sily. Technologicko-vojenské riešenie, hospodárske záujmy a vytváranie umelého súhlasu technikami spracovávaní verejnej mienky sa nadradujú nad schopnosť poznávať, komunikovať a analyzovať, podobne ako sa lojalita nadraduje nad demokratické princípy (napr. dodržiavania ľudských práv). Zákon sily, v lepšom prípade pragmatické a existenčné dôvody, a nie humánne princípy, diktujú tempo a podobu integrácie“.*⁴⁸ Vidíme, že identitu sveta menia procesy, ktoré sa označujú ako globalizácia.

Európa musí čeliť globalizácii a to aj konkrétnymi politickými návrhmi, ako na tento stav odpovedať, teda zriadením dostatočne silných inštitúcií a ďalším prehľbovaním integračného procesu.

Globalizácia vymedzuje Európu ako aktéra na globálnej úrovni politického rozhodovania. Zároveň globalizácia ako sociálne konštruovaný element predstavuje jeden z dôležitých zdrojov aktuálneho integračného procesu v ekonomickej i politickej oblasti. Konštruktivistický pohľad na vzťah globalizácie a európskej integrácie naznačuje, že globalizácia interpretovaná ako proces vymedzujúci Európu a jej vonkajší kontext má potenciál fungovať ako faktor formujúci európsku politickú kultúru.⁴⁹

Literatúra:

1. BRIŠKA, F.: Problém európskej identity a európsky duch. In: Európa medzi identitou a integritou. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešoviensis. Politologický zborník 2. Filozofická fakulta v Prešove, Prešovská univerzita, Prešov 2002. – ISBN: 80-8068-110-4

integrita v globalizujúcom sa svete. In: Európa medzi identitou a integritou. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešoviensis. Politologický zborník 2. Filozofická fakulta v Prešove, Prešovská univerzita, Prešov 2002, s. 49. – ISBN: 80-8068-110-4

⁴⁸ Tamtiež, ss. 49 – 50.

⁴⁹ Pozri: KARLAS, J.: Globalizace, identita a evropská integrace – Evropa jako globální aktér. In: Mezinárodní vztahy, roč. 38, 2003, č. 1, s. 45.

2. ČERVENÁ, K.: Globalizácia a medzinárodné podnikanie. In: Trvalo udržateľný rozvoj a globalizácia: zborník vedeckých prác, Bratislava: Slovenská technická univerzita v Bratislave Stavebná fakulta, 2007- ISBN: 987-80-227-2725-9
3. ČERVENÁ, K.: Business environment in the Slovak republic after the accession of the SR to EU – legal and economic aspects. In: Gospodarka i finanse w warunkach globalizacji: international scientific conference: Ciechocinek, 19 – 21 may 2008: Tom I. – Torun: Wyższa Szkoła Bankowa, 2008. – ISBN: 9788392360742
4. DIATKA, C.: európska myšlienková tradícia a súčasnosť. In: Evropanství a národní identita. Brno, PdF MU 2000
5. Európska komisia: Communication from Commission: A Project for the European Union, 2002, http://www.europa.eu.int/futurum/documents/offtext/com220502_en.pdf
6. Európska komisia: Strategie Objectives 2000 – 2015: Shaping the New Europe, 2000.
7. Európska rada: The Future of European Union: Laeken Declaration, 2001, http://www.europa.eu.int/futurum/documents/offtext/doc151201_en.htm
8. Fischer, Joschka: From Confederacy to Federation: Thoughts on the Finality of European Integration. Berlin, 12. 5. 2000, <http://www.auswaertigesamt.de>
9. Gauß Karl-Markus: Európska abeceda. Kalligram, Bratislava 2004
10. Hay, Colin – Rosamond, Ben: Globalization, European Integration and the Discursive Construction of Economic
11. Checkel, Jeffrey: Social Konstruktion and Integration. Journal of European Public Policy. Vol. 6. No. 4 (1999)
12. Christiansen, Thomas et.al.: The Social Construction of Europe. Journal of European Public Policy, Vol. 6, No 4 (1999)
13. Imperatives. Journal of European Public Policy, Vol. 9, No. 2 (2002)
14. JÁNOŠÍKOVÁ, M.: Bruselský dohovor. In: Výber z rozhodnutí Súdneho dvora Európskych spoločenstiev. Roč. 58, č. 1, 2006.
15. KARLAS, J.: Globalizace, identita a evropská integrace – Evropa jako globální aktér. In: Mezinárodní vztahy, roč. 38, 2003, č. 1.

16. Katzstein, Peter. – Jepperson, Ronald, J. - Wendt, Alexander: Norms, Identity, and Culture in National Security. In: Katzstein, Peter. – Jepperson, Ronald, J. - Wendt, Alexander (eds.): The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics. New York: Columbia Press, 1996
17. Kelstrup, Morten: The European Union and Globalisation: Reflections on Strategies of Individual States. Copenhagen: CORPI, 2001
18. KRNO, S.: Identita a integrita v globalizujúcom sa svete. In: Európa medzi identitou a integritou. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešoviensis. Politologický zborník 2. Filozofická fakulta v Prešove, Prešovská univerzita, Prešov 2002.– ISBN: 80-8068-110-4
19. KÜNG, H.: Světový étos pro politiku a hospodářství. Praha, Vyšehrad 2000
20. Marcussen, M.: Globalization: A Third Way Gospel that Travels World Wide. /Prednesené na 41. konferencii ISA, Los Angeles, marec 2000, <http://www.ciaonet.org/isa/mam01/>
21. McCormick, J.: Poznávame Európsku úniu. Bratislava 2000. – ISBN: 80-89005-00-4
22. Moravcsik, A.: Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach. Journal of Common Market Studies, Vol. 31, No. 4 (1993)
23. Moravcsik, Andrew: The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht. Ithaca: Cornell University Press, 1998.
24. Pauer, J.: Je ešte možný spoločný svet? Alebo o jednote a mnohosti a o spoločnom základe v potencii. In: Filozofia, 58, 2003, č. 3.
25. Pollack, Mark: International Relations Theory and European Integration. EUI Working Papers, No 55, European University Institute, 2000.
26. Rosamond, Ben: Discourses of Globalization and Social Construction of European Identities. Journal of European Public Policy, Vol. 6, No. 4 (1999)
27. Sandholtz, Wayne – Zysman, John: 1992: Recasting the European Bargain. World Politics, Vol. 42, No. 3 (1989)
28. WEGS J. ROBERT – LADRECH ROBERT: Evropa po roce 1945. Vyšehrad, Praha 2002

29. ŽILÍNEK, M.: Morálny zreteľ utvárania identity osobnosti v hodnotovej európskej dimenzii. In: Ke sjednocování Evropy. Brno, PdF MU 1999

Summary: Globalization and European Integration

The process of European integration intensified especially by admitting the group of ten states to the European Union, including Slovakia, in May 2004. The present discussions on the principle and justification of integration processes in Europe are conditioned by the extension of the European Union eastward, lack of democracy and effectiveness in the decision-making process within the Union or by globalization trends.

Concerning issues of integration, seeking its sources, identity and interests of individual subjects and assumed results of the European integration process – these all are a part of the theory of European integration. Within it, it is possible to detect, besides other, also two approaches – the rationalistic one and the constructivist one.

The endeavour to solve political and institutional arrangement of the political project (what is the role of globalization in the process trying to define and reform the political architecture of the EU?) has been brought forward. What will actually be the future of Europe?

Dočasné vysielanie zamestnancov v rámci poskytovania služieb

JUDr. Marcel Dolobáč

Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

1. Úvod.....	46
2. Zmluvné vzťahy pri dočasnom vysielaní zamestnancov.....	47
3. Dočasné vysielanie zamestnancov v rámci Európskej únie	49
3.1. Pojem dočasné vyslanie zamestnanca	49
3.2. Minimálne pracovné podmienky dočasne vyslaných zamestnancov.....	51
4. Aplikačné problémy v praxi	52

1. Úvod

Pod vplyvom snahy o neustále zvyšovanie zamestnanosti nielen v Slovenskej republike, ale aj v celej Európskej únii sa dostávajú do popredia atypické formy zamestnania a stávajú sa významnými právnymi nástrojmi znižovania nezamestnanosti. Jedným z týchto nástrojov je aj dočasné pridelenie zamestnanca na výkon práce k inému zamestnávateľovi, označovaný aj ako personálny leasing, požičiavanie zamestnancov, dočasné vysielanie zamestnancov alebo dočasná práca.

Nejedná sa o nový inštitút, nakoľko v rôznych formách existuje už od 18. storočia. V súčasnej dobe je to progresívna forma zamestnávania, rýchlo reagujúca na požiadavky trhu práce, najmä potreby zamestnávateľov na pokrytie nedostatku stálych zamestnancov s požadovanou kvalifikáciou. Výhodná je aj pre zamestnancov, pretože takouto formou získavajú ľahšie svoje prvé zamestnanie, prípadne sa zamestnávajú aj v pred dôchodkovom veku, kedy je získanie zamestnania zvlášť obtiažne¹.

Po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie zamestnávatelia využívajú výhody rozšíreného pracovného trhu. Vysielajú svojich zamestnancov do iných členských krajín, taktiež však nadväzujú spoluprácu s odborníkmi z Európskej únie a prijímajú dočasne vyslaných zahraničných manažérov či iných špecialistov. Po rozšírení Európskej únie o Rumunsko a Bulharsko sa otázka vysielania zamestnancov v rámci členských krajín EÚ stáva ešte naliehavejšou.

¹ OLŠOVSKÁ, A.: Atypické pracovnoprávne vzťahy v práci Európskej únie. In: Pracovné právo v zjednotenej Európe, Zborník zo sympózia s medzinárodnou účasťou. Trenčianske Teplice: Poradca podnikateľa, 2004, s.174.

2. Zmluvné vzťahy pri dočasnom vysielaní zamestnancov

Základný právny rámec úpravy dočasného vysielania zamestnancov v rámci členských krajín EÚ tvorí Ústava Slovenskej republiky, článok 6 Rímskeho dohovoru o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky², smernica o vysielaní zamestnancov v rámci poskytovania služieb³, z vnútroštátnych predpisov je to v prvom rade Zákonník práce⁴, zákon o službách zamestnanosti⁵ a v obmedzenom rozsahu zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom⁶.

Skôr ako budeme venovať pozornosť právnej úprave EÚ, predovšetkým smernici o vysielaní zamestnancov v rámci poskytovania služieb, upriameme pozornosť na zmluvné vzťahy vznikajúce pri dočasnom pridelení zamestnanca inému zamestnávateľovi.

Podľa platnej právnej úpravy na národnej úrovni, t.j. v zmysle §58 a §58a Zákonníka práce v spojitosti so šiestou časťou zákona o službách zamestnanosti, rozlišujeme tzv. pravé a nepravé požičiavanie zamestnancov. Právym požičiavaním zamestnancov je dočasné pridelenie zamestnanca na výkon práce k inej právnickej osobe alebo fyzickej osobe (užívateľskému zamestnávateľovi) zo strany zamestnávateľa, pre ktorého vysielaný zamestnanec skutočne vykonáva prácu na základe pracovnej zmluvy. Nepravým požičiavaním je vzťah medzi zamestnancom a agentúrou dočasného zamestnávania. Zamestnanec nevykonáva skutočne prácu priamo pre agentúru, ale iba pre užívateľského zamestnávateľa. Agentúra dočasného zamestnávania je fyzická alebo právnická osoba, ktorá zamestnáva občana v pracovnom pomere na účel jeho dočasného pridelenia k užívateľskému zamestnávateľovi⁷.

² Rímsky dohovor bol nahradený Nariadením ES o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky („Rím I“) a začne sa podľa článku 28 nariadenia uplatňovať po 18 mesiaci odo dňa jeho prijatia, t.j. od 17. decembra 2009.

³ Smernica č. 96/71/ES o vysielaní zamestnancov v rámci poskytovania služieb. Mimoriadne vydanie Ú.V. kap.5/zv.2, L.18, 21.1.1997. Ďalej aj ako smernica.

⁴ Zákon č.311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov. Ďalej len ako Zákonník práce.

⁵ Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Ďalej len ako zákon o službách zamestnanosti.

⁶ Zákon č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom.

⁷ V širších súvislostiach sa vyjadrujeme kriticky k ustanoveniu § 29 ods.1 zákona o službách zamestnanosti, v zmysle ktorého Agentúra dočasného zamestnávania sprostredkováva zamestnanie iba pre občanov SR. Domnievame sa, že takáto rigidná úprava je v rozpore jednak so zásadou nediskriminácie

V oboch prípadoch, pri pravom aj nepravom požičiavaní zamestnancov, vznikajú tri dvojstranné vzťahy medzi rôznymi subjektami. V literatúre sa vedie polemika ohľadom právnej povahy týchto vzťahov.

Základom pre dočasne vyslanie zamestnanca k inému zamestnávateľovi je dohoda o dočasnom pridelení na základe §58 Zákonníka práce *medi zamestnancom a vysielajúcim zamestnávateľom* (či už skutočným zamestnávateľom alebo Agentúrou dočasného zamestnávania). Ustanovenia pracovnej zmluvy sú po dobu dočasného pridelenia zmenené dohodou o dočasnom pridelení. Hlavné zmeny spočívajú :

- 1) v zmene miesta výkonu práce a
- 2) v tom, že počas dočasného pridelenia nie je vysielajúci zamestnávateľ oprávnený vyžadovať od zamestnanca výkon práce na základe pracovnej zmluvy⁸.

Domnievame sa, s poukazom na ustanovenie §58 ods.3 Zákonníka práce, že súčasťou dohody o dočasnom pridelení môže byť aj dočasná zmena druhu výkonu práce, prípadne dočasná zmena mzdových podmienok.

Ďalším právnym vzťahom je zmluvný vzťah *zamestnanca a užívateľského zamestnávateľa*. V právnej teórii nie je úplná jednota v tom, či tento právny vzťah je pracovnoprávny. Teória sa prikláňa k záveru, že uvedený zmluvný vzťah je síce špecifický, *sui generis*, ale stále pracovnoprávny. Práva a povinnosti pre účastníkov tohto právneho vzťahu, pri ktorom zamestnanec vykonáva závislú prácu, vyplývajúcu zo Zákonníka práce a ostatných pracovnoprávnych predpisov. Užívateľský zamestnávateľ je priamo zo Zákonníka práce, teda nie na základe dohody účastníkov, oprávnený počas dočasného pridelenia ukladať dočasnému zamestnancovi pracovné úlohy, organizovať, riadiť a kontrolovať jeho prácu a dávať mu na tento účel pokyny⁹.

Medzi užívateľským zamestnávateľom a dočasne prideleným zamestnancom však určite nevzniká pracovný pomer. Užívateľský zamestnávateľ nie je oprávnený voči vyslanému zamestnancovi vykonávať žiadne právne úkony.

v pracovnom práve a nepriamo aj so základnou slobodou voľného pohybu pracovných síl.

⁸ MARTINEC, J.: Požičiavanie zamestnancov z pohľadu pracovného práva – vybrané otázky. In: Právo a obchodovanie. Zborník z vedeckej konferencie doktorandov konanej 7.6.2007 v Košiciach, Košice : UPJŠ v Košiciach, 2008, s.174.

⁹ Tamtiež, s. 175. Porovnaj BARANCOVÁ, H.: Zákonník práce. Komentár. piate vydanie. Bratislava : Sprint, 2007, s. 443.

Osobitný zmluvný vzťah je daný medzi *vysielajúcim zamestnávateľom a užívateľským zamestnávateľom*. Základnou motiváciou vysielajúceho zamestnávateľa je na základe dočasného vyslania zamestnanca dosiahnuť zisk. Podmienky vyslania zamestnancov sú teda medzi týmito subjektami zvyčajne upravené v innominátnych obchodno-právnych zmluvách, v ktorých si zmluvné strany dohodnú druh poskytovanej služby, trvanie vyslania a cenu poskytovanej služby (ktorá sa skladá najmä zo mzdových nákladov vyslaného zamestnanca a zisku)¹⁰.

3. Dočasné vysielanie zamestnancov v rámci Európskej únie

Ako už bolo uvedené, dočasné vysielanie zamestnancov je predmetom úpravy smernice č. 96/71/ES o vysielaní zamestnancov v rámci poskytovania služieb. Základným cieľom prijatia smernice je presadzovanie prostredia čestnej hospodárskej súťaže, a to prostredníctvom zabezpečenia rovnakých súťažných podmienok pre poskytovateľov služieb, prijímateľom služieb a aj zamestnancov v rámci poskytovania služieb. Konkrétnejšie povedané, účelom smernice je vyrovnanie rozdielov úrovne sociálnych práv v jednotlivých členských štátoch Európskej únie, a tým predchádzanie sociálnemu dampingu. Nemenej dôležitým cieľom je ochrana práv zamestnancov dočasne vyslaných do zahraničia.

3.1. Pojem dočasné vyslanie zamestnanca

V zmysle článku 2 smernice, o dočasné vyslanie ide vtedy, ak *zamestnanec vykonáva svoju prácu počas vymedzeného obdobia na území iného členského štátu, než je štát, v ktorom obvykle pracuje*.

Pri dočasnom vyslaní zamestnancov v rámci poskytovania služieb sa zamestnanec individuálne nerozhoduje, že vstúpi na určitý dlhší alebo kratší čas na pracovný trh iného členského štátu EÚ, ale zamestnávateľ ho vyšle na určitú dobu do niektorej z krajín EÚ pracovať v prospech iného podnikateľa bez toho, aby s ním skončil existujúci pracovnoprávny vzťah. Súdny dvor ES zdôraznil, že na rozdiel od voľného pohybu zamestnancov sa zamestnanci, ktorí boli dočasne vyslaní do inej krajiny EÚ, aby vykonávali

¹⁰ KRŠÍKOVÁ, E.: Slovenská právna úprava dočasného vysielania zamestnancov vo svetle smernice č. 96/71/ES o vysielaní zamestnancov v rámci poskytovania služieb a problémy aplikačnej praxe. In: Dočasné vysielanie zamestnancov v rámci Európskej únie. Vedecké sympóziu s medzinárodnou účasťou. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2008, s. 9. Podobne aj JOUZA, L.: Pronajímání pracovních sil podle zákonníku práce a zákona o zaměstnanosti. In: Právo pro podnikání a zaměstnání. č. 10, 2007, s. 10.

služby, po skončení vyslania vracajú do krajiny ich pôvodu bez toho, aby sa ocitli na trhu práce hostiteľského členského štátu. Z vyššie uvedeného dôvodu na nich nemožno aplikovať predpisy o voľnom pohybe zamestnancov (článok 39 Zmluvy ES), ale predpisy o voľnom pohybe služieb (článok 49 Zmluvy ES)¹¹.

Nosným pojmom celej úpravy obsiahnutej v smernici je „dočasnosť“. Aj keď smernica nestanovuje maximálnu dobu vyslania zamestnanca, logickým a gramatickým výkladom je zrejmé, že vyslanie musí byť vždy časovo ohraničené. Do rozsahu smernice teda spadajú nielen krátkodobé vyslania, ale aj dlhodobé vyslania trvajúce niekoľko hoc aj niekoľko rokov, avšak vždy ohraničené.

Smernica rozlišuje tri formy dočasného vyslania zamestnancov v rámci poskytovania služieb, a to ak :

- a) vysielajúci zamestnávateľ vyšle svojich zamestnancov na územie iného členského štátu vo vlastnej réžii a pod vlastným riadením *na základe zmluvy* uzavretej s prijímajúcim (užívateľským) zamestnávateľom z iného členského štátu, pre ktorého sú služby určené, za predpokladu, že medzi vysielajúcim zamestnávateľom a vyslaným zamestnancom existuje počas doby vyslania pracovnoprávny vzťah,
- b) sa jedná o vyslanie zamestnancov do organizácie alebo podniku prináležiacich do *nadnárodného koncernu*, t.j. do organizácie alebo podniku v skupinovom vlastníctve na území členského štátu za predpokladu, že medzi vysielajúcim zamestnávateľom (podnikom) a vyslaným zamestnancom existuje počas doby vyslania pracovnoprávny vzťah,
- c) ide o vyslanie v rámci *agentúrneho zamestnávania*, kedy agentúra dočasného zamestnávania (terminológiou smernice podnik, ktorý je dočasným zamestnávateľom alebo sprostredkovateľskou agentúrou) vyšle zamestnanca k užívateľskému zamestnávateľovi zriadenému alebo činnému na území členského štátu za predpokladu, že medzi agentúrou dočasného zamestnávania a vyslaným zamestnancom existuje počas doby vyslania pracovnoprávny vzťah¹².

¹¹ Rozhodnutie ESD vo veci 62/81 a 63/81 (Seco a Deesquenne) zo dňa 3.2.1982 a vo veci 113/89 (Rush Portugesa) zo dňa 27.3.1990. Bližšie BARANCOVÁ, H.: Dočasné vysielanie zamestnancov v rámci Európskej únie a niektoré problémy kolízneho pracovného práva. In : Justičná revue, 60, č.8-9, 2008, s.1105.

¹² Bližšie RANDLOVÁ, N.: Formy vysílání zaměstnancu a jejich odlišení od přidělování (pronájmu) zaměstnancu v rámci EU. In: Dočasné vysielanie za-

Smernica bola ťažiskovo implementovaná do ustanovenia § 5 Zákonníka práce. Obsahový rámec tohto ustanovenia Zákonníka práce sa vzťahuje na pojem „dočasne vyslaný zamestnanec z iného členského štátu na územie Slovenskej republiky“, bez výslovného zakotvenia ďalšieho znaku obsahnutého smernicou, konkrétne spätosť s nadnárodným poskytovaním služieb. Všeobecnosť pracovnoprávnej úpravy obsiahnutej v §5 ods. 2 Zákonníka práce ide nad obsahový rámec smernice č.96/71/ES o vysielaní zamestnancov v rámci poskytovania služieb tým, že umožňuje, aby aplikácia ustanovení §5 ods.2 a nasl Zákonníka práce bola použitá na všetky prípady dočasného vysielania zamestnancov z niektorého členského štátu na územie Slovenskej republiky, teda aj na také dočasné vyslania, ktoré smernica vôbec nepokrýva¹³.

3.2. Minimálne pracovné podmienky dočasne vyslaných zamestnancov

Podstatný materiálny obsah smernice tvorí katalóg právne garantovaných pracovných podmienok, ktoré musia byť dodržané podľa právnych predpisov a obsahu kolektívnych zmlúv štátu dočasného výkonu práce, a to bez ohľadu na rozhodné právo podľa Rímskeho dohovoru. Ide o :

- a) maximálnu dĺžku pracovného času a minimálnu dobu odpočinku,
- b) minimálnu ročnú dĺžku platenej dovolenky,
- c) minimálne mzdové tarify, vrátane sadzby za nadčasy; toto sa nevzťahuje na zamestnanecké systémy doplnkového dôchodkového poistenia,
- d) podmienky prenájmu zamestnancov, najmä dodanie zamestnancov podnikmi pre dočasné zamestnávanie,
- e) zdravie, bezpečnosť a hygienu pri práci,
- f) ochranné opatrenia týkajúce sa podmienok zamestnávania tehotných žien alebo žien, ktoré nedávno porodili, detí a mladistvých,

mestnancov v rámci Európskej únie. Vedecké sympóziu s medzinárodnou účasťou. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2008, s. 70.

¹³ Porovnaj JANIČOVÁ, E.: Ochrana pracovných podmienok vyslaných zamestnancov vs. voľný pohyb služieb. In: Dočasné vysielanie zamestnancov v rámci Európskej únie. Vedecké sympóziu s medzinárodnou účasťou. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2008, s. 105.

- g) rovnaké zaobchádzanie medzi mužmi a ženami a iné protidiskriminačné ustanovenia.

V prípade počiatočnej montáže alebo prvej inštalácie tovaru, ktoré sú hlavnou súčasťou zmluvy o dodávke tovaru a sú potrebné na uvedenie dodaného tovaru do užívania a sú vykonávané kvalifikovanými zamestnancami alebo odborníkmi dodávateľského podniku, sa ustanovenie o minimálnej mzde a o minimálnej ročnej dovolenke nepoužije, ak čas, na ktorý bol zamestnanec vyslaný, nepresiahne osem dní v období posledných 12 mesiacov.

Uvedený katalóg minimálnych pracovných podmienok dočasne vyslaných zamestnancov bol doslovne prevzatý a včlenený do taxatívneho ustanovenia §5 ods. 2 Zákonníka práce. Jedná sa predovšetkým o práva spadajúce do podnikovej sociálnej politiky¹⁴.

Článok 3 ods. 3 až ods. 5 smernice dovoľuje členským štátom zakotviť výnimky z princípu aplikácie minimálnych pracovných podmienok v prípade ak ide o tzv. „nevýznamné“ množstvo práce. Slovenský zákonodarca však túto možnosť nevyužil.

4. Aplikačné problémy v praxi

Aj keď kvalita právnej implementácie smernice č.96/71/ES o vysielaní zamestnancov v rámci poskytovania služieb zodpovedá požiadavkám práva Európskej únie, jej aplikácia v praxi môže spôsobovať nemalé problémy.

V časti odbornej literatúry je vnímaná kriticky hneď samotná definícia dočasného vyslania zamestnanca. Poukazuje sa na to, že pojmové vymedzenie neobsahuje priamu väzbu na pracovnú zmluvu, ani na sídlo zamestnávateľa, neurčuje ani zmysel pojmu „bežne pracovať“¹⁵.

V praxi, pri dlhodobom vysielaní zamestnancov do inej členskej štátu by zamestnávateľ (či už vysielajúci alebo užívateľský) nemal zabúdať ani na

¹⁴ V širšom kontexte pozri aj BARINKOVÁ, M.: Sociálna ochrana zamestnancov so zodpovednosťou za rodinu. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2007, 180 s. a TROJAN, J.: Sociálne aspekty ochrany zdravia pri práci, In: Dni sociálnej práce. Transformácia sociálnej sféry – sociálna práca (Európa, právo a prax). Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Nitra: UKF v Nitre, 2008, s. 194-199.

¹⁵ TKÁČ, V.: Sociálna práca a vysielanie zamestnancov v rámci poskytovania služieb. Európa, právo a prax. In: Dočasné vysielanie zamestnancov v rámci Európskej únie. Vedecké sympóziu s medzinárodnou účasťou. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2008, s. 97.

ustanovenia ďalšieho základného dokumentu komunitárneho práva, ktorým je nariadenie Rady 71/1408/EHS o uplatňovaní systémov sociálneho zabezpečenia na zamestnancov a ich rodiny, ktorí sa pohybujú v rámci spoločenstva¹⁶. Smernica č.96/71/ES síce neobsahuje maximálnu hranicu dočasného vyslania, no v koordinačnom nariadení Rady 71/1408/EHS takéto obmedzenie existuje. Podľa čl. 14 nariadenia sa na zamestnanca zamestnaného na území členského štátu zamestnávateľom, pre ktorého zvyčajne pracuje, a ktorého tento zamestnávateľ vyslal na územie iného členského štátu vykonávať pre tohto zamestnávateľa prácu, sa naďalej vzťahujú právne predpisy prvého členského štátu za predpokladu, že predpokladané trvanie tejto práce neprekročí 12 mesiacov a že tento pracovník nie je vyslaný nahradiť iného pracovníka, ktorý ukončil dobu svojho vyslania.

Ďalším a zda najväčším aplikačným problémom, ktorý je v odbornej literatúre často pretraktovaný, je otázka uplatňovania kolízneho práva. Článok 3 ods. 7 smernice zakotvuje princíp výhodnosti pre zamestnanca vo vzťahu ku katalógu minimálnych pracovných podmienok. Samotným zakotvením princípu výhodnosti tak smernica naberá významný kolízny charakter. S cieľom dodržania princípu výhodnosti pre zamestnanca musia sa porovnať pracovnoprávne predpisy vzťahujúce sa na rozsah minimálnych pracovných podmienok štátu, v ktorom zamestnanec dočasne vykonáva prácu, a rozhodného práva (zvoleného alebo objektívne určeného podľa čl. 6 ods. 2 Rímskeho dohovoru v prípade absencie voľby práva) u každého právneho nároku zamestnanca osobitne¹⁷.

V závere vyjadrujeme presvedčenie, že tieto naznačené otázky a eventuálne aplikačné problémy budú predmetom záujmu nielen judikatúry ESD, ale aj európskej právnej vedy.

¹⁶ Úradný vestník L 149 , 05/07/1971 S. 0002 – 0050. Ďalej len nariadenie Rady 71/1408/EHS.

¹⁷ Bližšie BARANCOVÁ, H.: Dočasné vysielanie zamestnancov v rámci Európskej únie a niektoré problémy kolízneho pracovného práva. In : Justičná revue, 60, č.8-9, 2008, s.1107. Pozri aj ŠTEFKO, M.: Kolízní úprava statusu zamestnancu vyslaných do ČR. In: Dočasné vysielanie zamestnancov v rámci Európskej únie. Vedecké sympóziu s medzinárodnou účasťou. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2008, s. 110-120.

Menová únia ako predpoklad plnenia cieľov Európskeho spoločenstva

JUDr. Martina Jánošíková

Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Úvod	54
Od colnej únie k menovej únii	55
Tvorba menovej únie podľa Maastrichtskej zmluvy	58
Záver.....	60

Úvod

Vznik Európskeho hospodárskeho spoločenstva (ďalej len EHS) na základe zmluvy podpísanej v roku 1957 bol ďalším z krokov predpokladaných v Schumanovej deklarácii¹ z 9. mája 1950 smerujúcich k zabezpečeniu mieru v Európe prostredníctvom úzkej hospodárskej spolupráce členských štátov. Hospodárskemu charakteru tohto Spoločenstva zodpovedali aj jeho ciele vyjadrené v článku 2 Zmluvy o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva (ďalej len ZEHS).

Medzi základné ciele EHS teda patrila podpora harmonického rozvoja hospodárskych činností v celom Spoločenstve, pokračujúceho a vyrovnaného rastu, zvýšenie stability, zrýchlené zvyšovanie životnej úrovne a užšie vzťahy medzi štátmi. Prostriedkami na dosiahnutie týchto cieľov bolo v zmysle uvedeného článku 2 ZEHS zavedenie spoločného trhu založeného na colnej únii a postupné približovanie hospodárskych politík členských štátov.

Európske hospodárske spoločenstvo a aj zmluva o jeho založení bolo Zmluvou o Európskej únii (ďalej len Maastrichtská zmluva) podpísanou v roku 1992 premenované na Európske spoločenstvo (ďalej len ES). Okrem tejto formálnej zmeny priniesla Maastrichtská zmluva aj významné obsahové zmeny v Zmluve o založení Európskeho spoločenstva (ďalej len ZES). Okrem iného nanovo zadefinovala ciele ES² a medzi prostriedky na dosiahnutie cieľov zaradila aj vytvorenie hospodárskej a menovej únie³.

¹ Text Schumanovej deklarácie je dostupný napríklad na tejto internetovej adrese: http://europa.eu/abc/symbols/9-may/decl_sk.htm

² Článok 2 ZES v znení Maastrichtskej zmluvy znel: „*Úlohou spoločenstva je vytvorením spoločného trhu a hospodárskej a menovej únie a realizáciou spoločných politík a činností uvedených v článkoch 3 a 3a, podporovať v celom spoločenstve harmonický a vyrovnaný rozvoj hospodárskych činností, udržateľný a neinflačný rast rešpektujúci životné prostredie, vysoký stupeň konver-*

Cieľom tohto článku je priblížiť dôvody vedúce k tejto zmene a proces vytvárania hospodárskej a menovej únie.

Od colnej únie k menovej únii

Pri tvorbe spoločného resp. neskôr vnútorného trhu⁴ si členské štáty začali uvedomovať, že tento trh si pre svoje správne fungovanie vyžaduje aj stabilnú monetárnu zónu. Rôzne menové otrasy mali negatívny vplyv na tvorbu a fungovanie spoločného trhu. Bolo potrebné sa vyrovnáť napr. s krízou francúzskeho franku v r. 1968, ale najmä s rozpadom Bretton-Woodského menového systému v 70. rokoch minulého storočia.

V pôvodnom texte ZEHS z r. 1957 nebola určená jednoznačná koncepcia hospodárskej politiky realizovanej z úrovne Spoločenstva, ani táto politika nebola upravená ako samostatná kapitola v rámci spoločných politík Spoločenstva. Jej rámec určovali len základné úlohy Spoločenstva, ako napríklad zabezpečenie prosperity podporou harmonického rozvoja hospodárskeho života v Spoločenstve, alebo zabezpečenie nepretržitého a vyrovnaného hospodárskeho rastu. Spoločenstvo nemalo príslušné právomoci na to, aby uskutočňovalo vlastnú hospodársku politiku, zameriavalo sa na koordináciu hospodárskych politík členských štátov.

V zásade bola teda hospodárska politika v právomoci jednotlivých členských štátov. Tie ju mali považovať za otázku spoločného záujmu a mali pri jej realizácii vychádzať z princípov trhového hospodárstva. Tento stav začínal spôsobovať problémy a to v súvislosti s narastajúcou vzájomnou závislosťou členských štátov, ktorá bola dôsledkom fungovania vnútorného

gencie hospodárskej výkonnosti, vysokú úroveň zamestnanosti a sociálnej ochrany, zvyšovanie životnej úrovne a kvality života a hospodársku a sociálnu súdržnosť a solidaritu medzi členskými štátmi.“

³ Článok 2 ZES bol naposledy menený Amsterdamskou zmluvou a jeho aktuálne znenie je nasledovné: „*Úlohou spoločenstva je utvorením spoločného trhu, hospodárskej a menovej únie a uskutočňovaním spoločných politík a činností uvedených v článkoch 3 a 3a podporovať v celom spoločenstve harmonický, vyrovnaný a trvalo udržateľný rozvoj hospodárskych činností, vysokú úroveň zamestnanosti a sociálnej ochrany, rovnoprávne postavenie žien a mužov, trvalý a neinflačný rast, vysokú úroveň konkurencieschopnosti a zblížovania hospodárskej výkonnosti, vysokú úroveň ochrany a zlepšovania kvality životného prostredia, zvyšovanie životnej úrovne a kvality života, hospodársku a sociálnu súdržnosť a solidaritu medzi členskými štátmi.“*

⁴ Pojem „vnútorný trh“ bol do textu ZEHS zavedený Jednotným európskym aktom. V aktuálnom znení ZES je vnútorný trh definovaný v článku 14.

trhu založeného na colnej únii a voľnom pohybe základných slobôd, teda tovaru, osôb, služieb a kapitálu.

Prvé diskusie o možnosti vytvorenia hospodárskej a menovej únie medzi členskými štátmi sa začali v 70. rokoch. Rada rozhodla o vytvorení expertnej skupiny pracujúcej pod vedením luxemburského predsedu vlády Pierra Wernera, ktorá sa mala zaoberať otázkou prehĺbenia hospodárskej a menovej spolupráce členských štátov. Výsledkom činnosti tejto skupiny bola správa predložená 13. októbra 1970 (tzv. Wernerova správa), v ktorej sa konštatovalo, že vzájomné prepojenie hospodárstiev členských štátov, ktoré je dôsledkom fungovania spoločného trhu, prináša so sebou riziko spočívajúce v tom, že členské štáty, ktorým zostali v rukách intervenčné oprávnenia, nebudú schopné reagovať na krízu, ktorá bude mať pôvod mimo ich územia. Podľa správy riešenie tohto stavu spočíva vo vytvorení hospodárskej a menovej únie, čomu však musí predchádzať dosiahnutie určitého stupňa hospodárskej a finančnej homogénnosti medzi členskými štátmi.

Rada sa v podstate stotožnila so závermi vyplývajúcimi z Wernerovej správy a 22. marca 1971 prijala rezolúciu, v ktorej definovala základné smerovanie budúcej spoločnej menovej politiky, ktorej výsledkom by mala byť hospodárska a menová únia. Proces tvorby mal mať dva stupne. V prvom stupni malo dôjsť k zúženiu kurzového rozpätia národných mien a v druhom malo dôjsť k presunu najdôležitejších hospodárskych a menových právomoci na orgány Spoločenstva a novovytvorený systém ústredných bánk. Tento proces mal byť ukončený v roku 1980. V skutočnosti sa podarilo zrealizovať len prvý stupeň tohto plánu, keď bol vytvorený tzv. systém menového hada. Išlo o systém usporiadania národných mien, ktorých kurzy mali medzi sebou kolísať len v rozpätí $- + 2,25\%$. Ropná kríza v rokoch 1973/74 spôsobila, že druhý stupeň sa už nepodarilo zrealizovať.

Ďalším pokusom o užšiu koordináciu hospodárskej a menovej politiky bolo vytvorenie Európskeho menového systému v roku 1979. Ten mal vychádzať zo systému pevných menových kurzov a systému poskytovania úverov na preklopenie nepriaznivej platobnej bilancie. Bola zavedená európska menová jednotka ECU (European currency unit), ktorá bola podložená košom zúčastnených národných mien. Zloženie ECU sa každých päť rokov prehodnocovalo, či zodpovedá reálnemu postaveniu zúčastnených národných mien.

Snahy o vytvorenie hospodárskej a menovej únie pokračovali ďalej. Rozdiel bol v tom, že sa začalo vychádzať z modelu tzv. odstupňovanej integrácie. Podstatou tohto modelu je, že do najpokročilejších foriem integrácie

už nebudú automaticky zapojené všetky členské štáty, ale len tie členské štáty, ktoré budú na to dostatočne pripravené. Z tohto modelu sa vychádza aj v súčasnosti.

V roku 1988 na základe poverenia Európskej rady zostavil Jacques Delors, predseda Komisie, výbor zložený z dvanástich guvernérov národných centrálnych bánk a troch ďalších odborníkov, ktorý mal vypracovať konkrétny plán vedúci k vytvoreniu hospodárskej a menovej únie. Výsledky činnosti tohto výboru boli predstavené Európskej rade na jej zasadnutí v Madride v júni 1989. Výbor počítal s vytvorením nového európskeho menového orgánu a navrhoval zavedenie jednotnej meny v troch etapách, z nich prvá sa mala začať najneskôr 1. júla 1990 a nevyžadovala si žiadnu zmenu primárneho práva.

Návrh bol akceptovaný členskými štátmi a prvá etapa tvorby hospodárskej a menovej únie sa teda začala v roku 1990. Zúčastnili sa jej všetky štáty ES. V tejto etape vykonávala Komisia dohľad nad vnútroštátnymi hospodárskymi politikami a Rada následne vydávala doporučenia, ktoré obsahovali hlavné smery hospodárskej politiky štátov. Štáty na základe týchto odporúčaní mali prijať krátkodobé konvergentné programy pre svoje hospodárske politiky.

Realizácia ďalších etáp však už nebola možná bez zásahov do textov zakladajúcich zmlúv. Ako sme už uviedli, pôvodné znenie ZEHS nebolo dostatočným právnym základom pre vytvorenie hospodárskej a menovej únie. Až Jednotný európsky akt a hlavne Maastrichtská zmluva priniesli novú formuláciu úloh Spoločenstva v čl. 2 ZES a medzi prostriedky na splnenie týchto úloh bolo zaradené aj vytvorenie hospodárskej a menovej únie (ďalšie prostriedky sú vytvorenie spoločného trhu a uskutočňovanie spoločných politík a aktivít). Do textu ZES bol zaradený nový článok (v súčasnosti je to čl. 4), podľa ktorého pri plnení uvedených úloh majú členské štáty a Spoločenstvo vychádzať z hospodárskej politiky založenej na spoločných cieľoch a na úzkej koordinácii hospodárskych politík členských štátov na vnútornom trhu. Táto hospodárska politika má vychádzať z princípov otvoreného trhového hospodárstva voľnej súťaže. Rovnako bola do textu ZES v jej tretej časti zaradená medzi politiky Spoločenstva nová kapitola Hospodárska a menová politika.

Maastrichtská zmluva, ktorá položila právne základy pre realizáciu hospodárskej a menovej únie, však prešla zložitým procesom ratifikácie, ktorý odštartoval v Dánsku. Dánsko sa rozhodlo pre ratifikáciu prostredníctvom referenda, ktoré sa však skončilo neúspešne a dôvodom tohto výsledku boli hlavne obavy o stratu suverenity štátu v menovej oblasti a v oblasti obrany. Ostatné štáty však napriek tomu pokračovali v ratifikácii zmluvy. Po do-

jednaní výnimiek pre Dánsko v oblasti menovej politiky, spoločnej obrany, občianstva Únie a v oblasti justície a vnútra, bola Maastrichtská zmluva predmetom druhého dánskeho referenda, ktoré už dopadlo v prospech tejto zmluvy.

Tvorba menovej únie podľa Maastrichtskej zmluvy

Z teoretického hľadiska je menová únia integráciou národných hospodárstiev viacerých štátov do spoločného celku, čo je sprevádzané zavedením spoločnej meny ako platidla na území integrovaných štátov. Medzi tri základné znaky menovej únie patrí jednotná menová politika zúčastnených štátov, jednotná centrálna banka a jednotná mena. Vo svete nájdeme viaceré príklady menovej únie medzi štátmi. Existuje napr. medzi Talianskom a Vatikánom, Talianskom a San Marinom, Švajčiarskom a Lichtenštajnskom, dočasne existovala aj medzi SR a ČR po rozdelení spoločného štátu. Výnimočnosť menovej únie vytvorenej v rámci Európskej únie spočíva v počte zúčastnených štátov.

Tvorba menovej únie sa realizovala v troch etapách. Prvá, ktorú sme už vyššie popísali, sa začala ešte pred prijatím Maastrichtskej zmluvy v roku 1990. Ďalšie dve už boli predvídané Maastrichtskou zmluvou.

Druhá etapa sa začala 1. januára 1994 ešte stále za účasti všetkých členských štátov. Štáty mali počas druhej etapy vyvinúť úsilie, aby sa vyhlí nadmernému štátnemu deficitu a mali prijať opatrenia vedúce k nezávislosti ich ústrednej banky.

Z inštitucionálneho hľadiska bol vytvorený Európsky menový inštitút⁵ (ďalej len EMI) so sídlom vo Frankfurte nad Mohanom. Prebral úlohy dovtedy existujúceho Európskeho fondu pre menovú spoluprácu, ktorý v tejto etape zanikol. Medzi jeho úlohy patrilo napríklad posilňovanie spolupráce medzi národnými ústrednými bankami, posilňovanie koordinácie menových politík členských štátov, sledovanie fungovania Európskeho menového systému. Pri plnení svojich úloh EMI nedisponoval rozhodovacími právomocami, tie boli v tejto etape ešte ponechané národným ústredným bankám.

Tretia etapa, ktorej podstatou bolo zavedenie jednotnej meny a začiatok pôsobenia Európskej centrálnej banky, sa začala 1. januára 1999. ZES⁶ dávala Rade možnosť, aby do konca roka 1997 stanovila skorší začiatok

⁵ Postavenie a úlohy EMI sú upravené v článku 117 ZES

⁶ Pozri článok 121 ods. 3 a 4 ZES

tretej etapy. Rada však túto možnosť nevyužila a tak sa teda tretia etapa začala v termíne, ktorý bol stanovený priamo v ZES.

Na rozdiel od predchádzajúcich dvoch etáp do tretej etapy postúpili len štáty, o ktorých Rada rozhodla, že spĺňajú podmienky na zavedenie jednotnej meny. Rada pri svojom rozhodovaní vychádzala zo správ, ktoré pripravila Komisia spolu s EMI. Tieto správy posudzovali pripravenosť národných legislatív na zavedenie spoločnej meny a spĺňanie podmienok konvergenencie. Išlo o štyri konvergentné podmienky:

- dosiahnutie vysokého stupňa cenovej stability,
- udržanie stability stavu štátnych finančných prostriedkov,
- dodržanie kurzového rozpätia v rámci Európskeho menového systému,
- dlhodobá stabilná úroveň úrokovej miery.

To, že do tretej etapy hospodárskej a menovej únie nepostupujú všetky štáty automaticky, je prejavom koncepcie odstupňovanej integrácie, o ktorej sme už hovorili. Do tretej etapy na základe vlastného rozhodnutia nepostúpili Veľká Británia, Švédsko a Dánsko. Na základe rozhodnutia Rady z roku 1998 postúpili do tretej etapy od počiatku všetky členské štáty (s výnimkou tých, ktoré sa dobrovoľne zriekli účasti v tretej etape) okrem Grécka. V súčasnosti sa už aj Grécko nachádza v tretej etape a to na základe rozhodnutia Rady z roku 2000. Zo štátov, ktoré pristúpili do Európskej únie v roku 2004 sú už do tretej etapy hospodárskej a menovej únie zapojené Slovinsko (od roku 2007), Cyprus (od roku 2008) a Malta (od roku 2008). Zatiaľ posledným štátom, ktorý postúpil do tretej etapy hospodárskej a menovej únie, je Slovenská republika, ktorá začne jednotnú menu používať od 1. januára 2009.

Zavádzanie spoločnej meny prebehlo v rámci tretej etapy hospodárskej a menovej únie v dvoch fázach. V prvej fáze, ktorá začala 1. januára 1999 bola jednotná mena používaná pre bezhotovostné platby, pričom súčasne zostali v platnosti národné meny. V druhej fáze, ktorá začala 1. januára 2002 boli uvedené do obehu aj bankovky a mince spoločnej meny, pričom národné meny začali byť sťahované z obehu. Zavádzanie spoločnej meny teda prebehlo postupne, pričom najprv sa to dotklo národných ústredných bánk, potom bankového sektoru a až nakoniec občanov Únie.

Od začiatku tretej etapy začala svoje právomoci vykonávať aj Európska centrálna banka (ďalej len ECB). Po jej zriadení bol EMI zrušený a ECB prebrala jeho úlohy. ECB je na rozdiel od EMI vybavená oprávnením vydávať nariadenia so všeobecnou záväznosťou, rozhodnutia záväzná pre

adresáta a odporúčania a stanoviská, ktoré nie sú záväzné. Medzi orgány ECB s rozhodovacími právomocami patrí:

- Riadiaca rada ECB - je tvorená členmi Výkonnej rady ECB a guvernérmi národných centrálnych bánk
- Výkonná rada ECB - tá sa skladá z prezidenta, viceprezidenta a štyroch ďalších členov, ktorí sú menovaní spomedzi odborníkov na základe dohody na úrovni hláv štátov

ECB vytvára spolu s národnými centrálnymi bankami tých členských štátov, ktoré postúpili do tretej etapy HMÚ, Európsky systém centrálnych bánk (ďalej len ESCB). Jeho hlavným cieľom je udržanie cenovej stability. Medzi jeho základné úlohy patrí:

- definovať a uskutočňovať menovú politiku Spoločenstva
- uskutočňovať devízové operácie
- udržiavať a spravovať oficiálne devízové rezervy členských štátov
- podporovať plynulé fungovanie platobných systémov.

Hlavným znakom ESCB je nezávislosť, čo znamená, že EÚB, národné centrálné banky ani nijaký člen ich orgánov neprijímajú pokyny od orgánov Spoločenstva ani od orgánov členských štátov. Už v druhej etape tvorby hospodárskej a menovej únie mali členské štáty urobiť kroky potrebné k nezávislosti ich národnej centrálnej banky.

Záver

Hospodárska a menová únia vytvorená v rámci členských štátov Európskej únie predstavuje ďalší prostriedok pre dosiahnutie čoraz užšej integrácie štátov. Členské štáty Európskej únie sú v súčasnosti vzájomne prepojené a teda aj vzájomne na sebe závislé v rámci troch únií. Prvou je colná únia, ktorá bola realizovaná už na začiatku európskej integrácie, druhou menová únia, ktorá spája štáty prostredníctvom spoločnej meny a treťou je únia, ktorú predstavuje druhý a tretí pilier Európskej únie.

Základná zmena, ku ktorej došlo vytvorením hospodárskej a menovej únie, spočíva v tom, že menové otázky štátu už nie sú určované vnútroštátnym zákonom, ale právnym aktom komunitárneho práva a to nariadením ECB. Hranice štátov už nie sú aj hranicami menovými, v dôsledku čoho vzniká spoločný menový priestor.

Zaujímavosťou je, že ZES v svojom texte hovorí o hospodárskej a menovej únii, o etapách jej tvorby, ale označenie euro ako názov spoločnej meny

v nej nenájdeme. Z jednotlivých ustanovení ZES je dokonca možné vyvodit' záver, že názov spoločnej meny mal byť ECU7, teda skratka európskej zúčtovacej jednotky. Štáty prišli s viacerými návrhmi, ako by sa mohla spoločná mena volať. V hre bolo napríklad označenie frank, dukát alebo koruna. Nakoniec bolo na zasadnutí Európskej rady v Madride v roku 1995 rozhodnuté, že spoločná mena ponesie označenie euro.

⁷ Pozri napríklad článok 123 ods. 4 ZES, kde sa uvádza „V prvý deň tretej etapy a ECU sa stane samostatnou menou.“

Vplyv komunitárneho práva na europeizáciu trestného práva

JUDr. Ján Mihaľov

Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

1. Úvod	62
2. Povinnosť kriminalizácie	65
Ochrana životného prostredia.....	66
3. Zákaz kriminalizácie	69

1. Úvod

Európske spoločenstvá (ďalej aj len „ES“), boli spočiatku zamerané predovšetkým na spoločné riešenie problémov ekonomickej povahy a rozvíjanie ekonomicke motivovaných snáh, ktoré vyvrcholili do zakotvenia štyroch základných slobôd – pohybu osôb, tovaru, služieb a kapitálu. Zapojenie trestného práva do svojho rámca Európske spoločenstvá nepovažovali za nutné a aj preto Európske spoločenstvá na začiatku integračného procesu nemali žiadne kompetencie v trestnoprávnej oblasti, tieto boli plne ponechané v jurisdikcii členských štátov. Jedným z dôvodov takéhoto riešenia bolo aj výnimočné postavenie, aké trestné právo zastáva v hádam každom právnom poriadku. Trestné právo bolo totiž vždy považované za najzákladnejšiu oblasť verejného práva, v ktorom je právomoc trestne stíhať určité činy a ukladať za ne sankcie vyhradená štátnemu suverénovi. Z tohto dôvodu sa väčšina štátov dlhodobo bránila (a stále bráni) akémukoľvek zásahu do týchto svojich vnútroštátnych záležitostí.

Ukázalo sa však, že snaha, aby právo Európskych spoločenstiev vôbec nezasahovalo do sféry národného trestného práva nie je dlhodobo udržateľná. Európska integrácia sa postupne rozšírila tak, že naplňovanie štyroch vyššie uvedených slobôd so sebou nutne prinášalo tiež potrebu regulácie nepriaznivých javov, ktoré z nich vyplývali. Táto potreba sa následne prejavila v revízií zakladajúcich zmlúv a v prameňoch práva tým, že tieto začali obsahovať záväzky pre členské štáty už aj v oblasti trestného práva. Môžeme pritom identifikovať dva hlavné dôvody, kvôli ktorým došlo k zakotvovaniu týchto záväzkov:

- a) rastúca internacionalizácia páchania trestnej činnosti (medzinárodný organizovaný zločin, najmä v podobe obchodovania s ľuďmi, drogami, zbraňami a medzinárodný terorizmus) a s tým súvisiaca snaha eliminovať negatívny a zaistiť len pozitívny vplyv voľného pohybu v rámci Schengenského priestoru,

- b) snaha chrániť vlastné záujmy Európskych spoločenstiev, resp. Európskej únie (najmä ochrana pred útokmi proti finančnej samostatnosti Európskych spoločenstiev, resp. ich rozpočtu predstavujúceho hlavný nástroj presadzovania jednotlivých politík Európskych spoločenstiev).

Došlo tak k prelomeniu status quo tým, že sa štáty vzdali časti svojich zvrchovaných práv v oblasti trestného práva v prospech Európskych spoločenstiev/ Európskej únie. Významným medzníkom v europeizácii trestného práva sa stalo uzavretie Zmluvy o Európskej únii (tzv. Maastrichtská zmluva) zo 7. februára 1992, ktorá rozšírila spoluprácu členských štátov do nových oblastí a posunula európsku integráciu do ďalšieho vývojového štádia v podobe menovej a hospodárskej únie s už aj prvkami únie politickej. Na základe tejto zmluvy tak k 1. novembru 1993 vznikla Európska únia a jej trojpilierový systém, v rámci ktorého I. pilier tvoria nadnárodné Európske spoločenstvá, II. pilier problematika spoločnej zahraničnej a vonkajšej bezpečnostnej politiky a III. pilier medzivládna spolupráca členských štátov v oblasti justície a vnútorných vecí najmä za účelom uľahčenia a zrýchlenia trestného konania a boja proti najzávažnejším podobám celoeurópskej trestnej činnosti v podobe terorizmu a organizovaného zločinu. Základom spolupráce v trestných veciach sa stalo ustanovenie pôvodne označované ako čl. K. 1 (dnes čl. 29) a čl. K.3 (dnes čl. 31). V tomto období bola uzavretá aj Zmluva o ochrane finančných záujmov Európskych spoločenstiev z 26. júla 1995, ako aj niektoré zmluvy o právnej pomoci v trestných veciach, za najdôležitejšie možno považovať Zmluvu o zjednodušenom vydávacom konaní medzi štátmi EÚ z 10. marca 1995 a Zmluvu o vydávaní medzi členskými štátmi EÚ z 27. septembra 1996.

Ďalšia etapa rozvoja europeizácie trestného práva na pôde Európskej únie nastáva po prijatí Amsterdamskej zmluvy z 1.mája 1999 a Zmluvy z Nice z 11. decembra 2000, ktoré zmenili a doplnili Zmluvu o Európskej únii. Po prijatí Amsterdamskej zmluvy bola časť tretieho piliera týkajúca sa voľného pohybu osôb a civilnej justície preradená do prvého piliera a tretí pilier tak v súčasnosti obsahuje už len problematiku policajnej a justičnej spolupráce v trestných veciach, ktorá úzko súvisí s koncepciou budovania priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti. Podľa článku 2 Zmluvy o EÚ je totiž jedným z cieľov EÚ zachovávanie a rozvíjanie Európskej únie ako priestoru slobody, bezpečnosti a práva, v ktorom je zaručený voľný pohyb osôb spolu s príslušnými opatreniami týkajúcimi sa ochrany vonkajších hraníc, azylu, prísťahovalectva a prevencie a boja proti zločinnosti. Európska únia sa tak po prijatí Amsterdamskej zmluvy začala intenzívnejšie zameriavať na oblasť spolupráce zasahujúcej oblasť organizovanej i neorganizovanej kriminality, rovnako boli aj posilnené právomoci inštitú-

cií EÚ v boji proti finančnej kriminalite, najmä tej, ktorá smerovala proti samotným finančným záujmom ES/EÚ. Zmluva o EÚ v znení Amsterdamskej zmluvy tiež výslovne uviedla nástroje, prostredníctvom ktorých sa majú dosiahnuť jej ciele. V justičnej oblasti to malo byť prostredníctvom užšej spolupráce justičných a iných príslušných orgánov členských krajín a zblížovaním predpisov ich trestného práva.

Na prijatie Amsterdamskej zmluvy obsahovo nadväzovalo prijatie Akčného plánu Európskej rady z Cardiffu, resp. z Viedne, ktorý určil základné smery naplňania ustanovení Amsterdamskej zmluvy o priestore slobody, bezpečnosti a práva. Rozvíjaniu opatrení v oblasti slobody, bezpečnosti a spravodlivosti sa venoval aj summit Európskej rady v Tampere v dňoch 15. – 16. októbra 1999, ktorý sa zaoberal zavedením skutočného európskeho justičného priestoru (prístup k súdu a vzájomné uznávanie súdnych rozhodnutí, zjednodušenie vydávacieho konania medzi členskými štátmi EÚ) a skvalitnením boja proti kriminalite na celom území EÚ (zriadenie spoločných vyšetrovacích tímov, či EUROJUST-u). Na summit v Tampere potom nadväzuje tzv. Haagský program (tzv. Tampere II) prijatý v podobe záverov predsedníctva zo zasadnutia Európskej rady v Bruseli v dňoch 4.-5. novembra 2004, ktorý vyhodnotil obdobie od konania summitu v Tampere a vytýčil úlohy na nasledujúce obdobie (zlepšenie spolupráce, dokončenie programu vzájomného uznávania rozhodnutí justičných orgánov v trestných veciach, prehĺbenie zblížovania hmotnoprávných a procesnoprávných predpisov, skvalitnenie práce EUROJUST-u, zamera- nie sa na priority v boji proti zločinu).¹

K europeizácii trestného práva v rámci ES/ Európskej únie tak v súčasnosti dochádza jednak prostredníctvom komunitárneho práva, ako aj prostredníctvom práva spadajúceho do III. piliera Európskej únie. Na nasledujúcich riadkoch sa zameriame na priblíženie toho, aký má na europeizáciu trestného práva vplyv komunitárne právo.²

Hoci cieľom európskej integrácie v rámci ES/EÚ bola a je predovšetkým hospodárska spolupráca členských krajín a vytvorenie jednotného trhu a Spoločenstvom zo ZES nevyplýva žiadna právomoc v oblasti trestného

¹ Fenyk, J.- Kloučková, S.: Mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech. Praha: Linde Praha, a.s., 2005, s. 115 - 119

² Komunitárne právo je systémom právnych noriem, ktorých tvorba sa na základe spoločne prejavenej vôle členských štátov preniesla z orgánov členských štátov na orgány Európskych spoločenstiev, má teda supranacionálnu povahu

práva, vzájomná faktická previazanosť ekonomického života a trestného práva v spoločnosti spôsobuje, že existujú prípady, kedy komunitárne právo, napriek svojej primárne ekonomickej podstate, ukladá členským štátom povinnosť kriminalizovať alebo nekriminalizovať určité konanie v záujme dosiahnutia cieľov Európskych spoločenstiev.

2. Povinnosť kriminalizácie

Právnym základom, z ktorého možno odvodzovať všeobecnú povinnosť členských štátov zaviesť do národného práva trestnosť niektorých konaní, aby tak bolo posilnené komunitárne právo a jeho ciele, je článok 10 alinea prvá Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva: „*Členské štáty vykonávajú všetky vhodné všeobecné aj osobitné opatrenia pre splnenie záväzkov, ktoré vyplývajú z tejto zmluvy alebo sú dôsledkom činnosti orgánov Spoločenstva. Uľahčujú mu plnenie jeho úloh.*“

Aj keď je pravda, že spočiatku bolo sporné, či článok 10 ZES opatreniami myslí aj opatrenia trestnoprávnej povahy. Prvýkrát sa touto otázkou zaoberal Európsky súdny dvor (ďalej aj len „ESD“) v rozhodnutí vo veci Casati³, v ktorom síce uznal, že trestné právo a trestné konanie sú plne v kompetencii jednotlivých členských štátov, no zároveň s poukázaním na zásadu proporcionality a prednosti európskeho práva konštatoval, že komunitárne právo stanoví v prípade voľného pohybu tovaru a osôb, resp. čo sa týka kontrolných mechanizmov, určité limity, ktoré sú štáty povinné pri vykonávaní opatrení podľa čl. 10 ZES dodržiavať, pričom táto požiadavka sa vzťahuje aj na trestnoprávnu oblasť. Touto formuláciou tak ESD nevyklúčil zapojenie trestných noriem do komunitárneho konceptu v budúcnosti, čo neskoršia judikatúra ESD podávajúca výklad čl. 10 ZES aj potvrdila.

Vychádzajúc z judikatúry ESD totiž platí, že ak neexistuje špecifická komunitárna úprava ochrany európskych záujmov, je členský štát povinný sankcionovať porušenie komunitárneho práva za takých hmotnoprávnych a procesnoprávnych podmienok, ktoré sú analogické tým, ktoré štát používa pri porušení národného práva podobnej povahy, pričom postupu je potrebné venovať rovnakú pozornosť ako vnútroštátnym veciam a sankciu ukladať s ohľadom na požiadavku jej účinnosti, primeranosti a odradzujúceho efektu.⁴

³ Rozhodnutie ESD vo veci Guerino Casati (C-203/80 z 11. novembra 1981)

⁴ Pozri rozhodnutie ESD vo veci Komisia v. Grécko (C-68/88 z 21. septembra 1989), rozhodnutie ESD vo veci Komisia v. Francúzsko (C-265/95 z 9. decembra 1997)

Oproti čl. 10 ZES už konkrétnejšie vymedzenú povinnosť kriminalizovať nežiaduce konania nachádzame v primárnom komunitárnom práve v čl. 194 Zmluvy o EUROATOM-e a čl. 280 ZES.

Článok 194 Zmluvy o EUROATOM-e ukladá členským štátom povinnosť stíhať bývalých zamestnancov Spoločenstva, ktorí porušili svoju povinnosť mlčanlivosti ohľadne utajovaných skutočností, s ktorými sa oboznámili pri výkone funkcie.

Článok 280 ZES mal ambíciu byť právnym základom ochrany finančných záujmov ES. V zmysle tohto článku nielen Spoločenstvo ale aj členské štáty sú povinné vykonať opatrenia, ktoré odrádzajú a sú schopné zaistiť v členských štátoch efektívnu ochranu pred podvodmi a inými protiprávnymi konaniami postihujúcimi finančné záujmy Spoločenstva. Tento článok však v praxi nenadobudol väčší význam a hlavné ťažisko právnej úpravy ochrany finančných záujmov ES/EÚ v súčasnosti spočíva najmä v medzivládnych dohovoroch a rámcových rozhodnutiach prijímaných na úrovni III. piliera EÚ.

Zakotvenie povinnosti kriminalizácie v komunitárnom práve pritom nie je len doménou primárneho komunitárneho práva. V poslednom období sa postupne začínajú vyskytovať aj prípady, kedy požiadavku kriminalizácie určitého konania explicitne zakotvujú aj právne akty sekundárneho komunitárneho práva, hoci tie zatiaľ nie sú vôbec početné, keďže členské štáty sa snažili a stále snažia kriminalizovať nežiaduce konania najmä cestou medzivládnej formy spolupráce prostredníctvom rámcových rozhodnutí Rady EÚ, ktoré sú prijímané ako hlavný právny nástroj presadzovania cieľov III. piliera Európskej únie. Požiadavka kriminalizácie zakotvená sekundárnym komunitárnym právom tak zatiaľ rezonuje predovšetkým vo vzťahu k ochrane životného prostredia.

Ochrana životného prostredia

Cesta k prijatiu právneho aktu chrániaceho v rámci ES/EÚ životné prostredie bola pomerne kľukatá, orgány Európskej únie na nej museli riešiť, aj pre budúcnosť veľmi dôležitú otázku, či je možné prostriedkami práva úniového (predovšetkým rámcovými rozhodnutiami Rady EÚ) kriminalizovať všetky nežiaduce konania, ktorým Európska únia vyhlási boj, alebo či existujú aj prípady, kedy bude mať prednosť výlučne kriminalizácia prostredníctvom komunitárneho práva pred kriminalizáciou právnymi aktmi III. piliera, ktoré nebudú smieť byť vôbec použité na úpravu týchto otázok.

Celý proces prijímania normy poskytujúcej trestnú ochranu životnému prostrediu začal 13. marca 2001 návrhom Komisie na prijatie smernice o trestnoprávnej ochrane životného prostredia. Hoci išlo o problematiku, o ktorej dovtedy Komisia nikdy nerozhodovala, Komisia odôvodňovala svoju právomoc prijať takúto smernica článkami 174 až 176 ZES, ktoré požadujú zaistenie vysokej úrovne ochrany životného prostredia prostredníctvom európskej politiky životného prostredia. Touto smernicou tak chcela Komisia členským štátom určiť povinnosť harmonizovať svoje trestné zákony tak, aby trestali závažné činy smerujúce proti životnému prostrediu. Po predložení tohto návrhu však bola viacerými členskými štátmi spochybnená kompetencia Komisie ako orgánu ES zaoberať sa trestnoprávnou úpravou ochrany životného prostredia a následne z iniciatívy Dánska Rada EÚ rozhodla, že sa táto problematika nebude riešiť v rámci komunitárneho práva, ale v rámci III. piliera EÚ prijatím rámcového rozhodnutia Rady EÚ č. 2003/80/SVV z 27. januára 2003.⁵ Proti tomuto postupu Rady EÚ sa Komisia bránila podaním žaloby proti Rade EÚ na ESD poukazujúc na skutočnosť, že prijatím uvedeného rámcového rozhodnutia bol flagrantne porušený článok 47 ZEÚ, podľa ktorého sa Zmluva o EÚ nedotýka zmlúv o založení Európskych spoločenstiev a teda, že právnym aktom III. piliera, ktorým je aj rámcové rozhodnutie Rady EÚ, nesmie byť upravovaná žiadna oblasť, ktorá patrí do komunitárnej právomoci, pričom vychádzajúc z čl. 174 a nasl. ZES ochrana životného prostredia je jasne komunitárnou oblasťou. Na základe tejto žaloby Európsky súdny dvor predmetné rámcové rozhodnutie Rady EÚ zrušil práve s odôvodnením, že ochrana životného prostredia je jedným z hlavných cieľov Spoločenstiev a teda aj kriminalizácia nežiaducich konaní proti cieľom komunitárneho práva mala nastať z úrovne Európskych spoločenstiev a nie z úrovne III. piliera EÚ. To, že čl. 175 ZES výslovne nehovorí o trestnoprávných opatreniach ochrany životného prostredia ešte neznamená, že by opatrenia takéhoto druhu nemohli byť prijaté, ak je tu odôvodnená potreba podporiť účinnosť niektorej z politík Spoločenstva (vrátane, no nielen, ochrany životného prostredia), pričom však zároveň platí obmedzenie, že komunitárne právo nesmie ustanovovať druh či výšku trestných sankcií.⁶

Reakciou na uvedené rozhodnutie ESD bola príprava nového návrhu smernice Európskeho parlamentu a Rady EÚ o ochrane životného prostredia

⁵ Treba podotknúť, že v rámci rekodifikácie trestného práva bolo do slovenského Trestného zákona transponované práve toto Rámcové rozhodnutie Rady o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva (pozri prílohu zákona č. 300/2005 Z.z. v platnom znení – Trestný zákon).

⁶ Bližšie pozri rozhodnutie ESD vo veci Komisia v. Rada EÚ (C-176/03 z 13. septembra 2005).

prostredníctvom trestného práva, ktorá má byť prijatá spolurozhodovacím procesom. Tento návrh bol Európskym parlamentom schválený 21. mája 2008 a vzhľadom na to, že Európsky parlament sa na znení smernice už dohodol s Radou EÚ, predpokladá sa, že v dohľadnom čase nadobudne platnosť, pričom členskými štátmi bude musieť byť implementovaná do vnútroštátnych právnych poriadkov do 24 mesiacov od jej publikácie v Úradnom vestníku EÚ. Cieľom smernice je zabezpečiť, aby členské štáty považovali konanie vedúce k poškodeniu životného prostredia za trestný čin a nielen za priestupok. Trestné sankcie by sa mali ukladať za úmyselné a hrubo nedbanlivostné konania vážne poškodzujúce pôdu, ovzdušie, vodu, rastliny, živočíchy a zdravie osôb. Pôjde napr. o napr. vypúšťanie žiarenia do ovzdušia, pôdy alebo vody či vytváranie odpadu jadrového materiálu, jeho skladovanie a preprava, ak takéto konanie vedie k vážnemu poškodeniu zdravia osôb či životného prostredia, držanie, odchyt a zabíjanie chránených druhov živočíchov a rastlín, poškodzovanie prírodných chránených oblastí či výroba a rozširovanie látok poškodzujúcich ozónovú vrstvu a iné. Za takéto konanie budú členské štáty povinné ukladať účinné, primerané a odradzujúce trestnoprávne sankcie, ako aj zaviesť zodpovednosť právnických osôb za tieto ekologické trestné činy.

To, že vôbec došlo k schváleniu tejto smernice Európskym parlamentom predstavuje medzník europeizácie trestného práva, keďže po prvý krát k europeizácii prispieva aj akt sekundárneho komunitárneho práva, ktorý má „čisto“ trestnoprávny charakter a ktorý bol prijatý práve s úmyslom harmonizácie trestnoprávnych noriem členských štátov. Nakoniec aj samotný poslanec spravodajca Hartmut Nassauer v rámci rozpravy o tejto smernici uviedol, že Európsky parlament stanovuje precedens, keďže ide o prvé hlasovanie, v ktorom Európsky parlament schvaľuje legislatívu opierajúcu sa o trestné právo. Zároveň vyjadril aj presvedčenie, že v budúcnosti budú poslanci schvaľovať legislatívu zavádzajúcu trestné sankcie aj v inej než environmentálnej oblasti.

Toto presvedčenie má svoj racionálny základ, keďže v blízkej budúcnosti pravdepodobne čaká osud spomínaného rámcového rozhodnutia o ochrane životného prostredia aj rámcové rozhodnutie Rady EÚ o posilnení trestnoprávneho rámca pre vynútiteľnosť práva proti znečisťovaniu mora z lodí.⁷ Proti postupu Rady EÚ, ktorým bolo prijaté toto rámcové rozhodnutie sa Komisia bránila podaním žaloby proti Rade EÚ na ESD⁸ poukazujúc na skutočnosť, že prijatím uvedeného rámcového rozhodnutia bol opäť porušený článok 47 ZEÚ, pričom argumentovala tým, že otázka znečisťovania

⁷ Rámcové rozhodnutie Rady EÚ č. 2005/667/SVV z 12. júla 2005

⁸ Konanie vo veci C-440/03 Komisia v. Rada EÚ

mora sa týka námornej dopravy, ktorá vychádzajúc z čl. 80 ods. 2 ZES patrí do komunitárneho práva, a teda aj táto otázka mala byť upravená sekundárnym komunitárnym právom a nie právnym aktom III. piliera EÚ.

3. Zákaz kriminalizácie

Právnym základom povinnosti členských štátov zdržať sa konania, ktoré by mohlo ohroziť ciele Európskych spoločenstiev je čl. 10 alinea druhá Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva: „*(Členské štáty) sa zdržia akýchkoľvek opatrení, ktoré by mohli ohroziť uskutočnenie cieľov tejto zmluvy.*“

Táto povinnosť tak môže spočívať jednak v zrušení alebo zmene existujúcich opatrení, ktoré sú v rozpore s komunitárnym právom, ako aj v záväzku nezavádzať takéto opatrenia v budúcnosti.

Pri konkretizácii tejto povinnosti, resp. určení, či konkrétna vnútroštátna norma neporušuje zákaz kriminalizácie, sa prejavuje najmä vplyv Európskeho súdneho dvora, ktorý tieto otázky posudzuje podľa čl. 234 ZES v rámci konania o predbežnej otázke. Vo vzťahu k rozhodovaniu o zákaze kriminalizácie ESD predovšetkým skúma, či kriminalizácia určitých konaní nie je v kolízii

- s niektorou zo štyroch základných slobôd, na ktorých je vybudovaný vnútorný trh Európskych spoločenstiev (voľný pohyb osôb, tovaru, služieb a kapitálu)⁹ alebo
- s princípmi komunitárneho práva (hlavne zákaz diskriminácie štátnych príslušníkov iných členských štátov, resp. občanov EÚ v rámci trestného konania).¹⁰

V judikatúre ESD sa pritom stretávame jednak s kolíziou priamou, kedy kriminalizácia určitého konania vnútroštátnym právom je v rozpore s niektorou zo základných slobôd, a kolíziou nepriamou, kedy je v rozpore so základnou slobodou nejaká povinnosť stanovená vnútroštátnym právom, ktorej nesplnenie môže byť následne sankcionované prostredníctvom trestného práva.

V prípade, ak vznikne priama alebo nepriama kolízia, je štát povinný zabezpečiť súlad vnútroštátneho práva s právom komunitárnym, inak bude môcť byť Komisiou žalovaný pred ESD pre porušenie zakladajúcej zmluvy

⁹ Pozri napr. rozhodnutie ESD vo veci Sanz de Lera (C-250/94 zo 14. decembra 1995), rozhodnutie ESD vo veci Cowan (C-186/87 z 2. februára 1989), rozhodnutie ESD vo veci Bickel a Franz (C-274/96 z 24. novembra 1998) a pod.

¹⁰ Kmec, J.: Evropské trestní právo, C.H.Beck, Praha 2006, s. 111

(čl. 226 ZES). Na základe žaloby potom ESD výslovne konštatuje povinnosť členského štátu uviesť vnútroštátnu úpravu do súladu s komunitárnym právom, ktorá ak nebude splnená, môže byť následne v osobitnom konaní vymáhaná prostredníctvom ukladania pokút.

Vo vzťahu k zákazu kriminalizácie sa zreteľne vplyv judikatúry ESD prejavil napríklad aj po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie pri konštrukcii podmienok uloženia trestu vyhostenia. Do 31. júla 2004 nebolo možné uložiť tento trest len občanovi Slovenskej republiky alebo osobe, ktorej bolo priznané postavenie utečenca¹¹, od 1. augusta 2004 sa okruh subjektov, ktoré nemožno potrestať týmto trestom rozšíril aj o občanov iných členských štátov Európskej únie, ako aj občanov zmluvných štátov Dohody o Európskom hospodárskom priestore. Za dôvod tejto zmeny možno považovať práve vplyv rozhodnutí, v ktorých ESD vyslovil názor, že hoci je trestné zákonodarstvo v zásade v právomoci členských štátov, nesmie vytvárať prekážky základným slobodám, ktoré sú zaručené komunitárnym právom. Automatické vyhostenie občana iného (členského) štátu na doživotie, iba kvôli tomu, že spáchal trestný čin, je prekážkou komunitárnym právom zaručeného¹² práva voľného pohybu a pobytu občanov EÚ na území EÚ.¹³

Ako je teda z vyššie uvedeného zrejmé, súčasná podoba európskej integrácie už nestojí výhradne len na ekonomických záujmoch členských štátov, keďže postupom času sa podarilo, s ohľadom na viacero existujúcich bezpečnostných problémov, dosiahnuť určitú zhodu všetkých členských štátov EÚ v názore na potrebu užšej spolupráce v oblasti trestného práva a na prepojení tejto vnútroštátnej oblasti so spoločnými európskymi cieľmi. Aj naďalej sú však hlavným limitujúcim faktorom ďalšej europeizácie trestného práva spory suverenity trestného práva so supranacionalitou európskeho práva, ktoré ústia do neochoty niektorých štátov obmedziť svoju zvrchovanosť v prospech iného členského štátu, či supranacionálneho orgánu.

¹¹ V súčasnosti však už Trestný zákon (zákon č. 300/2005 Z.z. v platnom znení) v § 65 upravujúcom trest vyhostenia nepoužíva pojem „utečenec“ ale pojem „osoba, ktorej bol udelený azyl“

¹² Pozri čl. 18 ZES a smernicu Európskeho parlamentu a Rady č. 2004/38/ES z 19. apríla 2004 o práve občanov Únie a ich rodinných príslušníkov slobodne sa pohybovať a prebývať na území členských štátov

¹³ Pozri Rozsudok ESD vo veci Donatella Calfá v. Arios Pagos (C-348/96 z 19. januára 1999), rozsudok ESD vo veci Watson a Belmann (C-118/75 zo 14. júla 1976)

Premena menovitých hodnôt vkladov a základných imaní obchodných spoločností na euro

JUDr. Marián Prievozník

JUDr. Karin Prievozníková, PhD.

Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

S členstvom Slovenskej republiky v hospodárskej a menovej únii, ktoré jej vyplýva z členstva v Európskej únii¹, je nerozlučne spojená povinnosť zaviesť spoločnú európsku menu – euro, ktorá v celom rozsahu nahradí v súčasnosti existujúcu menu, slovenskú korunu. Zavedenie novej meny, ku ktorému dochádza s účinnosťou od 1. januára 2009, sa priamo dotkne prevažnej väčšiny slovenských obchodných spoločností, predovšetkým tzv. kapitálových obchodných spoločností, ktoré povinne zo zákona vytvárajú základné imanie, ako aj tzv. zmiešaných obchodných spoločností, ktoré síce základné imanie nevytvárajú, avšak spoločníci sa na ich podnikaní zúčastňujú svojimi vkladmi. Súvis medzi zavedením spoločnej meny euro a kapitálovými, resp. zmiešanými obchodnými spoločnosťami vyplýva už zo zákonnej definície pojmov základné imanie a vklad spoločníka. Základným imaním sa rozumie peňažné vyjadrenie súhrnu peňažných i nepeňažných vkladov všetkých spoločníkov do spoločnosti. Vkladom spoločníka je súhrn peňažných prostriedkov (peňažný vklad) a iných peniazmi ocenených hodnôt (nepeňažný vklad), ktoré spoločník vkladá do spoločnosti a podieľa sa nimi na výsledku podnikania spoločnosti. V oboch prípadoch teda ide o peňažné vyjadrenie určitej hodnoty, ktoré musí byť vzhľadom na zavedenie novej meny premenené – prepočítané a zaokrúhlené na inú menu postupom vyplývajúcim z príslušných právnych predpisov.

Základný právny rámec pre úpravu postupu pri premene menovitých hodnôt vkladov spoločníkov a základných imaní obchodných spoločností vyplýva zo zákona č. 659/2007 Z. z. o zavedení meny euro v Slovenskej republike a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Zákon je síce účinný už od 1. januára 2008, konkrétne povinnosti z neho vyplývajúce sa však v prevažnej väčšine viažu až na moment oficiálneho určenia konverzného kurzu zo strany Rady Európskej únie, ku ktorému došlo dňa 8. júla 2008. Na zákon nadväzuje vyhláška Ministerstva spravodlivosti SR č. 246/2008

¹ Podľa článku 4 Zmluvy o pristúpení k EÚ je Slovenská republika členom Hospodárskej a menovej únie odo dňa svojho vstupu do EÚ, teda od 1. mája 2004.

Z. z. o pravidlách a postupoch pri premene menovitej hodnoty vkladov do imania a menovitej hodnoty základných imaní zo slovenskej meny na eurá.

Zákon č. 659/2007 Z. z. zakotvuje zásadu, že každá právnická osoba, v ktorej existujú vklady do imania alebo základné imanie znejúce na slovenskú menu, je povinná zabezpečiť a vykonať premenu menovitých hodnôt vkladov a základného imania samostatne a bezodplatne. K premene menovitých hodnôt teda nedochádza automaticky, ale od každej takejto právnickej osoby – predovšetkým od obchodných spoločností, u ktorých sa výška vkladov jednotlivých spoločníkov a výška základného imania zapisujú do verejného zoznamu údajov – obchodného registra, sa vyžaduje aktívna činnosť v podobe vykonania zákonom predpokladaných úkonov. Týmito úkonmi sú: prijatie rozhodnutia o premene menovitej hodnoty vkladov do imania a základného imania zo slovenskej meny na eurá, zmena príslušných základných dokumentov spoločnosti (spoločenskej zmluvy, prípadne stanov) a podanie návrhu na zápis zmeny zapísaných údajov do obchodného registra.

Spoločnosť môže pristúpiť k premene na euro už odo dňa schválenia konverzného kurzu, takéto rozhodnutie však nadobudne účinnosť až odo dňa zavedenia eura, t.j. od 1. januára 2009. Najneskorším termínom pre vykonanie všetkých úkonov, ktoré sú potrebné na premenu menovitých hodnôt vkladov a základných imaní, je uplynutie jedného roka po dni zavedenia eura. Nie je vylúčené podanie návrhu na zápis zmien do obchodného registra aj po tomto termíne, navrhovateľ však v takom prípade stráca výhodu spočívajúcu v tom, že ním včas podaný návrh nepodlieha súdnym poplatkom. Zapísaná spoločnosť musí zároveň zohľadniť skutočnosť, že po dni zavedenia eura nebude možné vykonať v obchodnom registri žiadne zmeny zapísaných údajov (napríklad zmena sídla, rozšírenie predmetu podnikania, zmena v osobách spoločníkov, konateľov, atď.), ak najneskôr s návrhom na vykonanie takejto zmeny nie je podaný aj návrh na premenu menovitej hodnoty vkladov a základného imania na euro². To isté platí obdobne v súvislosti s podávaním návrhov na zápis zmien do evidencie cenných papierov (napríklad v prípade akcií v zaknihovanej podobe).

Obchodná spoločnosť môže rozhodnúť o premene menovitej hodnoty vkladov a základného imania jedným z nasledovných spôsobov:

² Zákon č. 659/2007 Z. z. o zavedení meny euro v Slovenskej republike a o zmene a doplnení niektorých zákonov v ustanovení § 12 ods. 6 výslovne uvádza, že právnická osoba takýto návrh na zápis inej zmeny nesmie vôbec podať, jediná „sankcia“ však spočíva v tom, že súd navrhovanú zmenu odmietne zapísať do obchodného registra.

- a) výlučne prepočtom a zaokrúhľením v súlade s podmienkami a obmedzeniami vyplývajúcimi zo zákona – takýto postup je oprávnený samostatne realizovať štatutárny orgán obchodnej spoločnosti, bez potreby zvolávať osobitné valné zhromaždenie, ktoré je v tomto prípade len fakultatívne,
- b) zvýšením alebo znížením menovitej hodnoty vkladov a základného imania v eurách na inú sumu, než by vyplývala z použitia zákonom stanovených postupov prepočtu a zaokrúhľovania – keďže tento postup vlastne predstavuje zníženie alebo zvýšenie základného imania spoločnosti, na jeho schválenie sa vyžaduje rozhodnutie valného zhromaždenia schválené kvalifikovanou väčšinou hlasov.

Štatutárny orgán obchodnej spoločnosti (konateľ, predstavenstvo) je oprávnený samostatne prijať a vykonať rozhodnutie o premene menovitej hodnoty, vrátane s tým súvisiacej zmeny spoločenskej zmluvy alebo stanov spoločnosti, len za podmienky, že nad rozsah zákonom stanovených postupov zaokrúhľovania nezmení vzájomný pomer veľkosti žiadnych podielov na základnom imaní. Prítom nie je viazaný viacerými zákazmi ani obmedzeniami vyplývajúcimi zo zákona č. 513/1991 Zb. Obchodného zákonníka v znení neskorších predpisov, napríklad obmedzeniami vyžadujúcimi zaokrúhľovanie menovitých hodnôt niektorých vkladov alebo základných imaní na celé čísla alebo násobky celých čísel³. Samozrejme, celkový súčet menovitých hodnôt všetkých vkladov spoločníkov sa po premene musí rovnať menovitej hodnote základného imania a žiadny z vkladov spoločníkov ani základné imanie spoločnosti nemôže poklesnúť pod minimálnu zákonom stanovenú hranicu.

Rozhodnutie o premene menovitej hodnoty vkladov do imania a menovitej hodnoty základného imania zo slovenskej meny na eurá, prijaté štatutárnym orgánom obchodnej spoločnosti, musí mať písomnú formu, musí byť podpísané a podpisy členov štatutárneho orgánu musia byť úradne osvedčené. Ak o premene rozhoduje valné zhromaždenie, pre schválenie uznesenia sa nevyžadujú žiadne osobitné formálne náležitosti, a pokiaľ sa rozhodnutie neodchýli od podmienok stanovených v zákone č. 659/2007 Z. z., na jeho schválenie postačuje jednoduchá väčšina prítomných účastníkov valného zhromaždenia. Z obsahového hľadiska musí rozhodnutie obsahovať predovšetkým menovitú hodnotu vkladov spoločníkov vyjadrenú v eurách (vrá-

³ Zákonom č. 659/2007 Z. z. bolo novelizované napríklad ustanovenie § 109 ods. 2 druhej vety Obchodného zákonníka – zákona č. 513/1991 Zb. v znení neskorších predpisov, podľa ktorého výška vkladu spoločníka musí byť vyjadrená kladným celým číslom (oproti pôvodnému zneniu, podľa ktorého musela byť deliteľná tisícom).

tane rozsahu splatenia vkladov) a menovitú hodnotu základného imania, ktorú tvorí súčet menovitých hodnôt vkladov po premene.

Pri premene na euro sa zásadne uplatňuje tzv. metóda zdola nahor, to znamená, že sa konverzným kurzom prepočítajú a zaokrúhlia najprv vklady jednotlivých spoločníkov (prípadne menovitá hodnota akcií). Základné imanie sa takýmto spôsobom neprepočítava, ale tvorí ho súčet menovitých hodnôt jednotlivých vkladov, vyjadrených už v eurách. Vklady môžu byť po prepočte zaokrúhlené buď nadol, a to najmenej na dve desatinné miesta k najbližšiemu eurocentu, alebo nahor na najviac celé číslo k najbližšiemu euru. Premena všetkých vkladov v rámci jednej právnickej osoby sa musí uskutočniť rovnakým spôsobom a najmä s použitím rovnakého zaokrúhľovania. Je zrejmé, že aj pri dodržaní vyššie uvedených zákonných postupov, ktoré majú zabezpečiť presadenie tzv. zásady neutrality zavedenia eura (ktoré by nemalo dotknuté subjekty zvýhodňovať, ale ani znevýhodňovať), môže najmä zaokrúhľovanie menovitej hodnoty vkladov (prípadne akcií) na celé čísla nahor spôsobiť podstatnejšie zmeny vo veľkosti obchodných podielov jednotlivých spoločníkov.

Napríklad v spoločnosti s ručením obmedzeným, v ktorej majú traja spoločníci pred premenou vklady vo výške 100 000 Sk, 53 000 Sk a 47 000 Sk, má prvý zo spoločníkov 50 % obchodný podiel, to znamená, že jeho hlas je rozhodujúci pri prijímaní akýchkoľvek rozhodnutí valného zhromaždenia a ostatní spoločníci bez neho nemôžu prijať žiadne rozhodnutie (vychádzame z predpokladu, že spoločník sa zúčastňuje všetkých valných zhromaždení spoločnosti a že spoločenská zmluva neurčuje iný spôsob prijímania rozhodnutí než vyplýva zo zákona). Po premene s použitím zaokrúhľovania vkladov na celé eurá nahor budú menovité hodnoty vkladov spoločníkov tvoriť sumy 3 320 eur, 1 760 eur a 1 561 eur, v dôsledku čoho prvý zo spoločníkov stratí svoje dominantné postavenie v spoločnosti (jeho obchodný podiel bude len 49,99 %) a môže byť pri hlasovaní ostatnými dvoma prehlasovaný. V tejto súvislosti má veľký význam aj novelizácia Obchodného zákonníka, na základe ktorej sa počet hlasov každého spoločníka určuje len pomerom hodnoty jeho vkladu k výške základného imania⁴. Vzájomný pomer podielov na základnom imaní nebol v tomto prípade zmenený nad rozsah zákonom predpísaného zaokrúhľovania, napriek tomu by nebolo žiaduce a ani spravodlivé, aby spoločník len z dôvodu zaokrúhľovania menovitej hodnoty vkladov stratil svoje dominantné postavenie v spoločnosti, práve v dôsledku porušenia zásady neutrality zavedenia eura.

⁴ § 127 ods. 2 Obchodného zákonníka; S účinnosťou do 31. decembra 2007 platilo, že spoločník má jeden hlas na každých 1 000 Sk svojho vkladu, čo je vzhľadom na zavedenie meny euro nepoužiteľné.

Z tohto dôvodu zákon č. 659/2007 Z. z. pomerne neurčitým spôsobom ustanovuje⁵, že na základe zaokrúhľovania sa nesmie **podstatne** zmeniť vzájomný pomer veľkosti jednotlivých podielov na základnom imaní bez spolurozhodovania spoločníkov (prípadne akcionárov, členov alebo iných majiteľov podielov). Zákon podrobnejšie nedefinuje, ktorú zmenu vzájomného pomeru podielov je ešte možné považovať za akceptovateľnú a kedy je zmena už natoľko podstatná, že zákonu odporuje, pričom ani neposkytuje záväzné kritériá, podľa ktorých by sa to malo posudzovať. Napríklad vo vyššie uvedenom prípade došlo k zmene vo vzájomnom pomere obchodných podielov v spoločnosti s ručením obmedzeným z 50 % - 26,5 % - 23,5 % na 49,99 % - 26,50 % - 23,51 %, teda len o jednu stotinu percenta, napriek tomu je však evidentné, že aj táto zmena je podstatná, pretože môže zásadným spôsobom ovplyvniť pomer hlasovacích práv (spoločník, ktorý doteraz nemohol byť ostatnými prehlasovaný, už byť môže). Na strane druhej, ak by spoločenská zmluva takejto spoločnosti vyžadovala na prijatie rozhodnutia valného zhromaždenia iný počet hlasov, napríklad dvojtretinovú väčšinu alebo len 51 %, vyššie uvedenú zmenu naopak nie je možné považovať za podstatnú. Každý prípad je teda potrebné posudzovať individuálne, a to aj s ohľadom na príslušné ustanovenia spoločenskej zmluvy. Rozhodujúcim kritériom pre posudzovanie prípustnosti zmeny vzájomného pomeru veľkostí obchodných podielov by jednoznačne malo byť, či v jej dôsledku dochádza aj k zmene pomeru hlasov spoločníkov, ktoré sú potrebné pre prijatie určitých rozhodnutí valného zhromaždenia (či už pre dosiahnutie nadpolovičnej, dvojtretinovej alebo inej väčšiny hlasov).

Kľúčovou otázkou je, ako postupovať v prípade, ak by takáto, pre spoločníka nepriaznivá situácia nastala, teda ak by v dôsledku premeny zrealizovanej štatutárnym orgánom bolo nepriaznivo zasiahnuté do jeho hlasovacích práv. Samozrejme, že súd by mal predovšetkým odmietnuť vykonať navrhovaný zápis s odôvodnením, že premena nebola zrealizovaná v súlade so zákonom. Ak by však k vykonaniu zápisu na základe rozhodnutia štatutárneho orgánu došlo, o čom sa spoločník spravidla dozvie až následne, nemožno sa z pochopiteľných dôvodov domáhať určenia neplatnosti uznesenia valného zhromaždenia, pretože v tomto prípade nebolo žiadne uznesenie schválené, a ako neúčinné sa môže ukázať domáhanie sa nápravy prostredníctvom valného zhromaždenia, nakoľko dotknutý spoločník bude práve v dôsledku tejto zmeny ostatnými prehlasovaný. Do úvahy tak prichádza jedine aplikácia všeobecných ustanovení zákona č. 40/1964 Zb. Občianskeho zákonníka v znení neskorších predpisov o neplatnosti právne-

⁵ § 11 ods. 2 druhá veta zákona č. 659/2007 Z. z. o zavedení meny euro v Slovenskej republike a o zmene a doplnení niektorých zákonov

ho úkonu pre jeho rozpor so zákonom, prípadne o náhrade škody spôsobenej porušením právnej povinnosti.

V tejto súvislosti je potrebné upozorniť, že štatutárny orgán nie je povinný vopred informovať spoločníkov o konkrétnych podmienkach prijatia rozhodnutia o premene menovitých hodnôt vkladov a základného imania zo slovenskej meny na eurá, ani o ním zvolenom spôsobe zaokrúhľovania. Štatutárny orgán informuje spoločníkov o premene až následne v lehote do 30 dní od účinnosti premeny, a to rovnako, ako sa podľa príslušných ustanovení Obchodného zákonníka a spoločenskej zmluvy, prípadne stanov spoločnosti informuje o zvolaní valného zhromaždenia. Na druhej strane štatutárny orgán je oprávnený za účelom schválenia rozhodnutia o premene zvolať mimoriadne valné zhromaždenie spoločnosti, čo je vhodné a potrebné najmä v sporných prípadoch zaokrúhľovania, kedy môže dôjsť k zásahu do práv niektorého zo spoločníkov.

Rozhodnutie právnickej osoby o premene menovitej hodnoty vkladov a základného imania na eurá, ktoré sa odchyli od vyššie uvedených podmienok a obmedzení, je vlastne rozhodnutím o zvýšení alebo znížení základného imania, a preto musí byť schválené valným zhromaždením spoločnosti, a to minimálne dvojtretinovou väčšinou hlasov, pokiaľ spoločenská zmluva alebo stanovy nevyžadujú vyšší počet hlasov. V takomto prípade pri schvaľovaní rozhodnutia platia aj viaceré obmedzenia vyplývajúce z Obchodného zákonníka, napríklad výška vkladu musí byť vyjadrená kladným celým číslom (t.j. vklad spoločníka môže byť vyjadrený v desatinných číslach výlučne v prípade použitia zákonných postupov prepočtu a zaokrúhľovania). Aj keď zákon č. 659/2007 Z. z. to pre tento prípad explicitne neuvádza, priklonil by som sa k názoru, že včas podaný návrh na zápis premeny, pri ktorej súčasne dochádza k zvýšeniu alebo zníženiu základného imania, je taktiež oslobodený od súdneho poplatku.

Ak spoločnosť pri premene menovitej hodnoty vkladov spoločníkov a základného imania zo slovenskej meny na eurá vykoná zaokrúhlenie nahor, na túto premenu môže použiť prostriedky z nerozdeleného zisku predchádzajúcich účtovných období alebo iné vlastné zdroje financovania spoločnosti, tvoriace jej vlastné imanie; prostriedky rezervného fondu alebo nedeliteľného fondu však možno použiť najviac vo výške nepresahujúcej 10% z výšky rezervného fondu alebo nedeliteľného fondu ku dňu prijatia rozhodnutia o premene. Ak spoločnosť vykoná zaokrúhlenie nadol, rozdiel z tohto zaokrúhlenia sa odvedie do jej rezervného fondu alebo nedeliteľného fondu, pričom tento rozdiel z daňového hľadiska nepatrí medzi príjmy ani výnosy dosiahnuté z činnosti alebo nakladania s majetkom spoločnosti, a preto nie je daňovým príjmom. Ak spoločnosť pri premene použije pro-

striedky svojho rezervného fondu alebo nedeliteľného fondu, podiel na zisku za príslušný rok možno určiť a použiť na iné účely až po doplnení rezervného fondu alebo nedeliteľného fondu na výšku povinne vytváranú podľa zákona.

HOSPODÁRSKA A MENOVÁ ÚNIA AKO NÁSTROJ EURÓPSKEJ INTEGRÁCIE
Zborník príspevkov

Zostavovateľ: JUDr. Martina Jánošíková

Vydavateľ: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Odborné poradenstvo: Univerzitná knižnica UPJŠ v Košiciach
<http://www.upjs.sk/pracoviska/univerzitna-kniznica>
Rok vydania: 2008
Náklad: 50 ks
Rozsah strán: 82
Vydanie: prvé
Tlač: EQUILIBRIA, s.r.o.

ISBN 978-80-7097-724-8

ISBN 978-80-7097-724-8

9 788070 977248